

**T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI**

**İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ DEĞER
EĞİTİMİNDE ÖRTÜK PROGRAMIN ETKİSİNİN SINIF
ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA
İNCELENMESİ**

LOKMAN TEKİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Uğur GEZER

OCAK – 2024

YOZGAT

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ DEĞER
EĞİTİMİNDE ÖRTÜK PROGRAMIN ETKİSİNİN SINIF
ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA
İNCELENMESİ

LOKMAN TEKİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Uğur GEZER

OCAK – 2024

YOZGAT

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
LİSANSÜSTÜ TEZ ONAY FORMU

T.C.

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Enstitümüzün Temel Eğitim Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Lokman TEKİN'in hazırladığı “İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkisinin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi” başlıklı tezi ile ilgili tez savunma sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri gereğince 24/01/2024 Çarşamba günü saat 13:30'da yapılmış, tezin onayına oy birliği ile karar verilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Hatice TÜRE

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Uğur GEZER

(Danışman)

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Özgür BABAYİĞİT

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../..... tarih ve sayılı Enstitü Yönetim Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

.../.../.....

Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin içerdği yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan eder, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğini beyan ederim.

Lokman TEKİN

24/01/2024

ÖN SÖZ

Bir araştırma konusu olan değerlerin etkili ve kalıcı olarak öğretilmesi, aynı zamanda öğretim programlarıyla ilgili çalışmaları da beraberinde getirmektedir. Okullarda yapılan değer öğretim süreçlerinin, öğretim programları ve öğretmen tutumlarını etkilediği görülmektedir. Öğretim programlarında yer alan bilişsel, duyuşsal ve psikomotor hedefler öğretim yöntemleri ve öğretmenler aracılığıyla kazandırılmaktadır. Bu durum bizlere, duyuşsal öğrenme alanı içerisinde yer alan milli ve manevi değerlerin elde edilmesinde öğretim programlarına ve öğretmenlere önemli sorumluluklar düştüğünü göstermektedir.

Sınıf ortamında ve sınırlı bir zaman aralığında öğretmenler tarafından uygulamada tutulan açık programın, bilgi ve beceri kazandırmada hedeflerine kolay ulaşabildiği; tutum ve davranış kazandırmada ise sınırlılıklarla karşılaştığı görülebilmektedir. Çünkü tutum ve davranışların yani bunların temelinde yatan değerlerin kazandırılması; sosyal ilişkilerden, gerçek yaşam süreçlerinden, sınırlı olmayan zaman aralıklarından ve gizil öğrenmelerden de etkilenmektedir. Örtük programın, öğrenmelerin büyük bir kısmına etki ettiği, adeta buz dağının görünmeyen yüzü gibi olduğu yapılan araştırmalarda açıkça görülmektedir.

Örtük programa ait bu gerçeklik göz önüne alınarak Yozgat ilinin Kadışehri ilçesinde yer alan devlet okullarında görev yapan sınıf öğretmenlerinin katılımıyla yapılan bu araştırma, birçok kişinin emeği ve katkıları ile alanyazına kazandırılmıştır. Bu çalışmanın başlangıcından sonuna kadar desteklerini esirgemeyen, bilgi ve tecrübesi ile bu çalışmaya rehberlik eden, tez yazım süresince geri bildirimlerde bulunarak nitelikli bir çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan, kıymetli danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Uğur GEZER'e, tez jürisinde yer alarak değerli görüşleriyle tezime katkı sunan Doç. Dr. Özgür BABAYİĞİT ve Doç. Dr. Hatice TÜRE'ye; örtük programın etkilerinin ortaya çıkartılmasına katkı sağlayan sınıf öğretmenlerine; çalışma süresince desteğini esirgemeyen gönül dostlarına; bu günlere gelmemi sağlayan sevgili aileme ve dünyanın en kıymetli armağanı oğlum Ömer'i bana hediye eden eşime yürekten teşekkür ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

Lokman TEKİN

24/01/2024

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ DEĞER EĞİTİMİNDE ÖRTÜK PROGRAMIN ETKİSİNİN SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA İNCELENMESİ

LOKMAN TEKİN

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ UĞUR GEZER

Bu araştırmanın amacı, ilkokul Sosyal Bilgiler dersi değer öğretiminde örtük programın etkisinin sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelenmesidir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilime göre desenlenmiştir. Araştırmaya İç Anadolu Bölgesinin Yozgat iline bağlı Kadışehri ilçesinde yer alan Devlet okullarında görev yapan sekiz sınıf öğretmeni katılmıştır. Katılımcılar amaçlı örnekleme türlerinden biri olan ölçüt örnekleme göre belirlenmiştir. Veriler uzman desteğiyle geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Elde edilen veriler tümevarımsal analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda sınıf öğretmenlerinin ilkokul Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitime önem verdikleri, değerler eğitiminde aktif öğrenmeleri ve sınıf dışı etkinlikleri daha fazla tercih ettikleri, ailenin ve sosyal çevrenin değerler eğitimini etkilediği ve örtük programın değerleri daha etkili kazandırdığı belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarından hareketle değerler eğitiminde örtük programın daha etkin kullanılması, ailenin ve sosyal çevrenin değerler eğitiminde yer alması, sosyal etkinliklerin düzenlenerek informal öğrenmelerin artırılması, aktif ve yaşantıya dayalı değer eğitimlerine ağırlık verilmesi önerilerinde bulunulmuştur.

2024, xiii + 80 Sayfa

Anahtar Kelimeler: İlkokul sosyal bilgiler dersi, Örtük program, Değerler eğitimi

ABSTRACT

MASTER THESIS

INVESTIGATION OF THE EFFECT OF THE HIDDEN PROGRAM ON PRIMARY SCHOOL SOCIAL STUDENTS COURSE VALUES EDUCATION IN ACCORDANCE WITH THE OPINIONS OF CLASSROOM TEACHERS

LOKMAN TEKİN

**YOZGAT BOZOK UNIVERSITY
SCHOOL of GRADUATE STUDIES
DEPARTMENT OF BASIC EDUCATION**

SUPERVISOR: ASSIST. PROF. DR. Uğur GEZER

The purpose of this research is to examine the effect of the hidden curriculum in value teaching in primary school Social Studies course, in line with the opinions of classroom teachers. The research was designed according to phenomenology, one of the qualitative research methods. Eight classroom teachers working in public schools in the Kadişehri district of Yozgat province of the Central Anatolia Region participated in the research. Participants were determined according to criterion sampling, which is one of the purposeful sampling types. Data were collected with a semi-structured interview form developed with expert support. The data obtained was analyzed using the inductive analysis technique. As a result of the research, it was determined that classroom teachers attach importance to values education in the primary school Social Studies course, they prefer active learning and out-of-class activities in values education, family and social environment affect values education, and the hidden curriculum teaches values more effectively. Based on the results of the research, suggestions were made to use the hidden curriculum in values education more effectively, to include the family and the social environment in values education, to increase informal learning by organizing social events, and to focus on active and experience-based value education.

2024, xiii + 80 Pages

Keywords: Primary school social studies course, Hidden curriculum, Values education

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
TEZ BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Tanımlar	5
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Değer Kavramı	6
2.2. Değerler Eğitimi.....	9
2.3. Değerler Eğitiminde Okulun Önemi	10
2.4. Değerler Eğitiminde Kullanılan Yaklaşımlar	14

2.4.1. Doğrudan Değer Öğretim Yöntemi	15
2.4.2. Değerleri Belirginleştirme Yaklaşımı.....	16
2.4.3. Değerlerin Analiz Edilmesi Yöntemi	17
2.4.4. Kohlberg'in Bütüncül Değer Öğretim Yöntemi.....	18
2.4.5. Karakter Eğitimi.....	19
2.4.6. Değer Eğitimi ve Örtük Program.....	20
2.5. İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi.....	21
2.6. İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkileri.....	25
2.7. İlgili Araştırmalar	28
2.7.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	28
2.7.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	30
3. YÖNTEM.....	32
3.1. Araştırmanın Deseni.....	32
3.2. Çalışma Grubu.....	34
3.3. Verilerin Toplanması.....	35
3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	36
3.4. Verilerin Analizi.....	37
3.5. İnandırıcılık.....	37
3.6. Araştırmanın Etiği.....	38
4. BULGULAR.....	39

4.1. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Kavramına ve Kök Değerlere İlişkin Görüşleri.....	39
4.2. Sınıf Öğretmenlerinin Değerlerin Öğretilmesinde Tercih Ettikleri Etkinliklere İlişkin Görüşleri.....	42
4.3. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde İnfomal Öğrenmelere İlişkin Görüşleri	45
4.4. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkisine İlişkin Görüşleri.....	46
4.5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkisine İlişkin Görüşleri.....	48
4.6. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde Örtük Program Bağlamında Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri	51
4.7. Sınıf Öğretmenlerinin İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Etkili Bir Değer Eğitimine İlişkin Görüşleri.....	54
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	58
5.1. Araştırmanın Alt Problemlerine İlişkin Sonuçlar.....	58
5.1.1. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Kavramına ve Kök Değerlere İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar.....	58
5.1.2. Sınıf Öğretmenlerinin Değerlerin Öğretilmesinde Tercih Ettikleri Etkinliklere İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar.....	59
5.1.3. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde İnfomal Öğrenmelere İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar.....	59

5.1.4. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkisine İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar.....	60
5.1.5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkisine İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar.....	61
5.1.6. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde Örtük Program Bağlamında Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar.....	61
5.1.7. Sınıf Öğretmenlerinin İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Etkili Bir Değer Eğitimine İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar.....	62
5.2. Tartışma.....	63
5.3. Öneriler	67
5.3.1. İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Değerler Eğitiminde Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	67
5.3.2. İleride Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	68
6. KAYNAKLAR.....	69
EKLER.....	76

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1. SBÖP Kök Değerlerle İlişkilendirilen Öğrenme Alanları ve Kazanımlar.....	24
Tablo 3.1. Çalışma Grubundaki Sınıf Öğretmenlerine Ait Bilgiler.....	35
Tablo 3.2. Sınıf Öğretmenleriyle Yapılan Görüşmeye Ait Bilgiler.....	37
Tablo 4.1. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Kavramına İlişkin Görüşleri.....	39
Tablo 4.2. Sınıf Öğretmenlerinin Kök Değerlere İlişkin Görüşleri.....	41
Tablo 4.3. Sınıf Öğretmenlerinin Değerlerin Öğretilmesinde Tercih Ettikleri Etkinliklere İlişkin Görüşleri.....	42
Tablo 4.4. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde İnfomal Öğrenmelere İlişkin Görüşleri.....	45
Tablo 4.5. Sınıf Öğretmenlerinin Örtük Programa İlişkin Görüşleri.....	46
Tablo 4.6. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkilerine İlişkin Görüşleri.....	48
Tablo 4.7. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkisine İlişkin Görüşleri.....	49
Tablo 4.8. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde Örtük Program Bağlamında Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri.....	51
Tablo 4.9. Sınıf Öğretmenlerinin İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Etkili Bir Değer Eğitimine İlişkin Görüşleri.....	54

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1. Değerlerle Davranışlar Arasındaki İlişki.....	7
Şekil 2.2. Kişisel Değerlerle Toplumsal Değerler Arasındaki İlişki.....	8
Şekil 2.3. Programa Yerleştirilen ve Kazandırılması İstenen Değerler.....	12
Şekil 2.4. Değerler Eğitimi Yaklaşımları.....	14
Şekil 2.5. Davranış Değiştirme Basamakları.....	15
Şekil 2.6. Değer Açıklama Yaklaşımının Basamakları.....	17
Şekil 2.7. Değer Analizi Yaklaşımının Amaçları.....	18
Şekil 2.8. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kök Değerler.....	23
Şekil 2.9. Mariani (1999)'nın Açık ve Örtük Program Benzetimi.....	27
Şekil 3.1. Nitel Araştırma Süreci.....	33

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SBD	: Sosyal Bilgiler Dersi
SBÖP	: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırma konusuna ait problem durumu, araştırmanın amacı, önemi ve araştırma konusuyla ilgili tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Eğitim, insanoğlunun dünyaya gelişinden yaşamının sonuna kadar devam eden bilgi, tutum ve davranışlarına etki eden uzun soluklu bilişsel, sosyal ve davranışsal bir süreçtir. Eğitim, bireylerden beklenen davranışların kazandırılma sürecidir. Eğitim, insanların kişiliklerini tutumlar, yetenekler, bilgiler ve değerler aracılığıyla farklılaştırma sürecidir (Fidan, 2012). Eğitim, çocuklarımızın sosyalleşmesi ve topluma uyum sağlamaları için önlemler almayı ve geleceğimizi güçlü temeller üzerine inşa etmeyi amaçlamaktadır. Eğitim, bu amacına ulaşırken bireylerdeki bilgi, tutum ve davranış değişikliklerini formal ve informal yollar ile ortaya çıkarmaktadır (Akman vd., 2017).

Fidan (2012) formal ve informal eğitimi, şu şekilde tanımlamıştır:

Formal eğitim amaçlıdır; önceden hazırlanmış bir program çerçevesinde planlı olarak yapılır, öğretim yoluyla gerçekleştirilir. Eğitim süreci öğretmen tarafından planlanır, uygulanır ve izlenir. Eğitim başlangıcından bitişine kadar özel bir çevre içinde kontrollü olarak yürütülür. Sürecin belli aşamalarında ve sonunda değerlendirme işlemi yer alır. İnfomal eğitim, yaşam içinde kendiliğinden oluşan bir süreçtir. Amaçlı ve planlı değil, gelişigüze'dir. Kişi karşılaştığı durum ve içinde bulunduğu grubun üyeleriyle etkileşimde bulundukça farkında olmadan yeni şeyler öğrenir. Bu tür öğrenmeler ailede, sokakta, iş yerinde, televizyon önünde, okulda, kısaca yaşam içinde kendiliğinden meydana gelir. Formal olmayan eğitim sürecinin iki önemli öğrenme yolu gözlem ve taklittir (Fidan, 2012, ss.4-5).

Formal ve informal eğitim yoluyla bireylere kazandırılan bilgi, tutum ve davranışların kişinin karakteri haline dönüşmesinde, değerler etkilidir. Değerlerimiz; kişiliğimizin oluşmasına ve sosyal ilişkilerimizin düzenlenmesine yardımcı olan ve kültürümüzün yaşatılmasında hayati öneme sahip unsurlardır (Hatay Uçar, 2019). Değerler, toplumun değer sisteminin ve insanların günlük hayattaki davranışlarının temelinde olduğu için insanların ve toplumların yaşayışlarını geçmişten beri etkilemeyi başarabilmiştir (Çetinbaş, 2015).

Bireylerin ve toplumların davranış biçimlerinin oluşmasında önemli yeri bulunan değerlerin eğitimi, çocuğun çevresine duyarlı olmaya başladığı, olay ve durumları zihinsel şemasına yerleştirdiği ilk zamanlar olan okul öncesi çocukluk dönemiyle başlamaktadır.

Bu dönem, değerlerin öğretilmeye başlanması açısından kritik bir dönemdir. Okul öncesi dönemdeki çocuklarda akıl yürütme becerisinin gelişmemiş olması, kazanılan değerlerin onlarda daha kalıcı etkiler bırakmasına ve bu değerlerin sonradan değiştirilmesinin zorlaşmasına sebep olmaktadır (Çetinbaş, 2015).

Değer eğitimi açısından bir diğer kritik dönem ise ilköğretim dönemidir. Değerlerin çocuklara kazandırılıp gelecek kuşaklara aktarılmasında aile ile birlikte okula çok önemli görevler düşmektedir (Sarı, 2007). Okuldaki formal ve informal eğitim durumları çocukların zihinsel öğrenmelerine ve davranışlarının temelinde yatan değerler sistemini oluşturmaya, oluşturduğu değer sistemine göre bir hayat yaşamasına ve değerleri kendisinden sonraki kuşaklara aktarabilmesine yardımcı olmaktadır.

Sarı (2007)'ya göre değerlerin öğretilmesinde okul sisteminin genel olarak sorumluluğu olsa da okul içerisindeki bazı derslerin ayrı bir sorumluluğu bulunmaktadır. Değer eğitimi bakımından sorumluluğu olan derslerin başında Sosyal Bilgiler dersi gelmektedir. Sarı'yı destekleyen en önemli durum ise okullarda okutulan derslerin öğretim programlarına MEB tarafından yerleştirilen değerlerin; "adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik, barış, bilimsellik ve çalışkanlık" yenilenen ilköğretim dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında da güçlü bir şekilde yerini almış olmasıdır (MEB, 2018).

Bu bağlamda değerlerin etkili bir şekilde öğretilmesinde Sosyal Bilgiler dersinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin önemi bilinmekle birlikte yapılan araştırmalarda, değerlerin öğretilmesinde resmiyetteki programın tek başına yeterli olmadığı özellikle vurgulanmaktadır. Yüksel (2002) değerlerin formal öğrenmeler ile yeterli düzeyde öğretilmeyeceğini, Sarı (2007) ise toplumun istediği iyi vatandaşların yetiştirilmesinde, açık programın tek başına yeterli olamayacağını ifade etmiştir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının örtük program uygulamalarıyla desteklenmesi, bireyin duyuşsal gelişiminde rolü olan değerlerin öğrenilmesini olumlu yönde etkileyecektir. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi yaşam ile iç içe olan bir ders olup içerisinde informal öğrenmeleri fazlasıyla barındırabilmekte ve yapılan eğitimin başarısını etkileyebilmektedir.

Değerlerin informal yollar ile etkili bir şekilde öğretilmesinde ve yaşamın içerisine aktarılmasında, okulun örtük programına daha fazla görev düşmektedir. Çünkü örtük program, eğitim ve öğretimin her aşamasında olup öğrencilerin öğrenmelerini etkileyen,

resmi programda açıkça belirtilmeyen fakat veli, öğretmen, öğrenci ve okul yapısından etkilenen ve içerisinde değer öğrenmelerini barındıran uygulamalara dönük yaşantısal bir programdır (Çakar ve Selvi, 2019).

Bu ifade edilenlerden hareketle ilkokul SBD öğretim programına yerleştirilen, dersin hedef ve kazanımları ile ilişkilendirilmiş olan ‘‘adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik, barış, bilimsellik ve çalışkanlık’’ değerlerin öğrencilere yaşam içerisinde uygulamalar ile etkili ve kalıcı bir şekilde öğretilmesinde, örtük program kullanılmasının önemli yararları olacaktır (MEB, 2018). Sınıf öğretmenleri tarafından örtük programın göz ardı edilmemesi ve örtük program içeriklerine ağırlık verilmesi değerlerin hem daha kolay öğrenilmesine hem de yaşam ve davranış biçimi haline getirilmesine büyük katkılar sunabilecektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı ilkokul Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin eğitiminde örtük programın etkisinin sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda, aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır;

Sınıf öğretmenlerinin;

- Değer kavramına ve kök değerlere ilişkin görüşleri nelerdir?
- Değerlerin öğretilmesinde tercih ettikleri etkinliklere ilişkin görüşleri nelerdir?
- Değer eğitiminde informal öğrenmelere ilişkin görüşleri nelerdir?
- Değer eğitiminde örtük programın etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?
- Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde örtük programın etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?
- Değer eğitiminde örtük program bağlamında yaşadıkları sorunlar nelerdir?
- İlkokul Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitimi için önerileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

İnsanların yaşayışlarını derinden etkileyen değerlerin etkili bir şekilde öğrenilmesi, bir toplumun geleceğe güvenle bakabilmesi için önem taşımaktadır. Ülkemizde ve yurt dışında değerler eğitime yönelik çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Araştırmaların en önemli

gerekçelerinden biri değerlerin nasıl daha etkin kazandırılabilceğı konusu iken bir diğeri ise toplumların geleceğini inşa edecek olan milli ve manevi değerlerin zamanla erozyona uğramış olmasıdır (Gözel, 2018).

Milli ve manevi değerlerin uğramış olduğı erozyonun azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılması için Sosyal Bilgiler dersine ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi, etkin ve iyi karakterli bireyler yetiştirmeyi hedefleyen ve değer eğitimi açısından vazgeçilmez durumda olan bir derstir. Sosyal Bilgiler dersinin bu belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için değer eğitiminin bu ders aracılığı ile etkili bir şekilde yapılması ve vatandaş yetiştirme sürecinin milli ve evrensel değerler ile desteklenmesi gerekmektedir (Kan, 2010).

Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yapılan değer eğitim çalışmalarının etkin ve tam olabilmesi, planlı öğrenmelerin yanında örtük öğrenmelere de bağı olacaktır. Planlı olmayan içerikleri barındıran örtük programın sınıf öğretmenleri tarafından istenilen düzeyde işe koşulması değer öğretim çalışmalarına doğrudan katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin, değer eğitimi sürecinde örtük programı kullanmaya yönelik tutumlarının ve görüşlerinin bilinmesi, değerler eğitiminde örtük programın tercih edilmesi ve etkililiğı açısından bizlere de referans olacaktır. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin değer eğitimi sürecinde örtük programa ilişkin görüşlerinin incelenmesi, değer eğitimi sürecinin genel bir bakış açısıyla değerlendirilmesini ve etkili hale getirilmesi için yapılması gereken çalışmaların belirlenmesini sağlayacaktır (Başcı Namlı, 2017).

Bayırlı vd. (2020)'ne göre, ülkemizde değerler eğitimi süreçlerine yönelik öğretmen görüşlerinin alındığı çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Yapılan bu araştırmalarda, özellikle çeşitli derslerdeki değer eğitim çalışmaları, değerler eğitime yönelik etkinlik ve projeler, öğretmenlerin kullanmış oldukları değer öğretim yaklaşımları ve değer kazandırmada yaşanan zorluklara ilişkin öğretmen görüşleri gibi problem durumlarının ele alındığı görülmüştür.

Literatür taraması yapıldığında değerler eğitimi ve örtük program ilişkisine yönelik birçok araştırma yapılmış olsa da özellikle ilkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına yerleştirilen, öğrenme alanları ve kazanımlar ile ilişkilendirilen değerlerin öğretiminde örtük programın etkisinin incelenmesine yönelik sınıf öğretmenlerinin görüşlerini yansıtan bir araştırmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. İlkokul Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere kazandırılmasında örtük

programın etkisinin öğretmen görüşlerine dayalı olarak incelendiği bu araştırma ile alanyazındaki bu boşluğun doldurulacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın ilkökul Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde, örtük programın kullanılmasına ilişkin sınıf öğretmenlerinin algılarını ortaya çıkaracak olması, değerler eğitimi ile ilgili bundan sonra yapılacak olan akademik çalışmalara, araştırmacılara ve değerlerin öğretilmesinde önemli etkiye sahip tüm öğretmenlere yararlı bir kaynak olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın hem sonuçları itibarıyla hem de alan çalışmalarına getireceği katkılardan dolayı önem taşıdığı söylenebilir.

1.4. Tanımlar

Değer(ler): Bireylerin tercih ve davranışlarının temelini oluşturan, kişilerin neyi önemseydiğini gösteren istek ve arzu durumlarıdır (Erdem, 2003).

Değerler Eğitimi: Bireylerin değerleri fark edip öğrenmelerini ve davranış haline getirmelerini sağlayan, milli ve evrensel değerleri toplumun yaşayışında görünür kılan eğitim faaliyetleridir.

Sosyal Bilgiler Dersi: Sorumlu bir vatandaş yetiştirmek için sosyal bilimlere ait disiplinlerden faydalanarak toplumsal yaşama ait bilgi, beceri, tutum ve değerleri öğrencilere kazandıran derstir (Ofllar, 2017).

Örtük Program: Okullardaki resmi uygulamaların dışında yer alan ve planlı olmayan geniş kapsamlı öğrenme ve öğretme faaliyetleridir (Kumbasar, 2011).

Kök Değerler: Öğretim programlarımızda yer alan: ‘’ sabır, vatanseverlik, adalet, yardımseverlik, dostluk, öz denetim, saygı, dürüstlük, sevgi ve sorumluluk’’ gibi değerlerdir (MEB, 2018).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

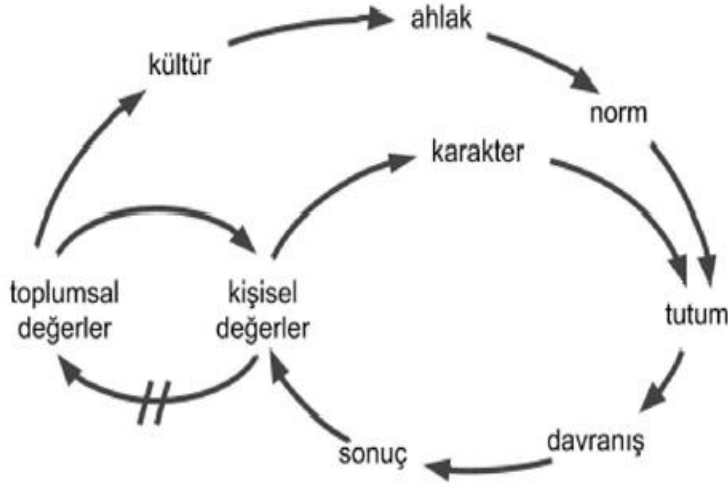
Araştırmanın bu bölümünde, değer kavramına yönelik yapılmış olan çeşitli tanımlardan, değerler eğitiminden, değerlerin özelliklerinden, değerler eğitiminin amacından, değerlerin işlevlerinden, değerler eğitiminde okulun öneminden, değerler eğitimi yaklaşım ve yöntemlerinden, ilkökul Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminden, değerler eğitiminde örtük programın etkilerinden ve değerler eğitimi ve örtük program ilişkisine yönelik yapılmış olan araştırmalardan bahsedilmektedir.

2.1. Değer Kavramı

Değer, “etik, moral ve ahlak” gibi sözcükler ile anlatılmaktadır. Değer; genellikle istek, arzu, ihtiyaç, düşünce, içsel dürtüler, tutum, hareket tarzı, kararlar, karakter ve yaklaşımlar vb. kavramlar ile ifade edilmektedir. Türk Dil Kurumu değerleri, “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerleri kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” olarak tanımlamıştır (TDK, 2011).

Aktepe (2019)’ye göre değerler, toplumun genelinde nelerin önemli olduğunu gösteren ve bireylerin yaşayış şekillerini belirleyen durumlardır. Değerler; kişilerin istek ve beklentilerini yansıtan onlara hayat boyunca rehberlik eden, önem derecesi kişiden kişiye farklılık gösterebilen düşünce ve inançlardır. Değerlerin genel tanımında düşünce, inanış, zihinsel oluşumlar, yaklaşımlar, kurallar ve davranışlar gibi kavramların sıkça vurgulandığı görülmektedir (Bacanlı, 1999).

Erdem (2003) değerlerin, bireylerin tercih ve davranışlarını oluşturan, istek ve arzu durumları olduğunu, Çengelci (2013) ise kişilerin davranış ve hareket tarzını değerlerin belirlediğini ifade etmiştir. Kişilerin davranışları üzerinde etkili olan değerler, yaşam biçimi olarak ortaya çıkmadan önce birtakım ahlaki kural, tutum, norm ve kültürel öğelerden etkilenmekte ve davranış haline dönüşmektedir. Değerlerin davranışa dönüşürken yaşadığı etkileşim ve ilişki durumu, Kurt (2019) tarafından Şekil 2.1’de gösterilmektedir.

Şekil 2.1. Değerlerle davranışlar arasındaki ilişki (Kurt, 2019)

Değerlere yönelik yapılan çalışmalarda birçok araştırmacı değerleri; siyasi, ekonomik, bilimsel, toplumsal ve ahlaki yönü ile incelemeye çalışmıştır (Erbaş, 2020). Ulusoy ve Dilmaç (2012) ise değerleri şu üç genel başlıkta ele almıştır;

- *Din ve Değerler:* Değerlerin davranışa dönüşmesinde din çok önemli faktördür. Dini inanışlar, bireylerin yaşama ve olaylara yaklaşımını derinden etkileyebilmektedir.
- *Klasik Değerler:* Bir ulusa ait önemli tarihi kişilikler, o ulusun çok önemli kültür ögesidir. Tarihi şahsiyetler bir milletin değerlerine göstermiş olduğu bağlılık sayesinde yücelir ve geleceğe taşınır.
- *Demokratik Değerler:* Demokratik kuralların olduğu devletler, vatandaşlarından demokratik kuralları ve yönetim tarzlarını içselleştirmelerini bekler.

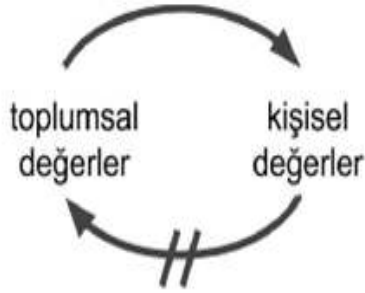
Siyasi, ekonomik, bilimsel, toplumsal ve ahlaki açıdan yapılan araştırmalar neticesinde değerlerin genel özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Gündüz, 2014);

- Değerler, birey ve toplumun geneli tarafından benimsenen ve toplumun bir arada olmasını sağlayan olgulardır.
- Değerler, toplumun sosyal arzularını yerine getirmek ve kişilerin yaşamlarına olumlu katkılar sunmak için var olduğu düşünülen kurallardır.
- Değerler, bireylerin bilişsel yapılarının yanı sıra duygu ve tutumlarını da ilgilendiren unsurlardır.

Değerlerle ilgili yapılan araştırmalarda değerlerin; felsefi, siyasi, ekonomik, sosyolojik vb. alanlardan tanımlarının ve sınıflamalarının yapıldığı, özelliklerinin ve işlevlerinin açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir (Dilmaç, 2007). Bu noktada, değerlerin en genel

manada; “kişilerde veya toplumun genelinde kabul görmüş davranış biçimi” olarak karşımıza çıktığı, kişisel ve toplumsal açıdan incelemelere konu olduğu görülmektedir (Doğan, 2007). Toplumsal açıdan yapılan incelemelere bakıldığında değerler, bir toplumun geneli tarafından kabul edilen ve hep birlikte paylaşılan standartlar olarak ifade edilmektedir (Özkan, 2017).

Toplumsal değerlerin ortaya çıkmasında kişisel değerler etkili olmaktadır. Toplumun her bir üyesinin inanç, düşünce ve değer yargıları o toplumun dini, siyasi, ekonomik ve kültürel değerlerini oluşturmaktadır. Kurt (2019), yaptığı çalışmada kişisel değerlerle toplumsal değerlerin arasındaki ilişki, etkileşim ve dönüşüm durumunu Şekil 2.2’de göstermeye çalışmıştır. Kurt (2019) tarafından yapılmış olan çalışmada kişisel değerler ile toplumsal değerlerin birbirleriyle etkileşim ve ilişki içerisinde olduğu görülmektedir.

Şekil 2.2. Kişisel değerlerle toplumsal değerler arasındaki ilişki (Kurt, 2019)

Kişisel değerlerin toplumsal değerleri ortaya çıkardığı bilinmekle birlikte Fichter (1974) bir değer toplumsal değer olabilmesi için aşağıda belirtilen bazı özelliklere sahip olması gerektiğini ifade etmiştir;

- Değerler, toplumun genel çoğunluğu tarafından benimsenir.
- Değerler, toplumun sosyal ve ekonomik standartlarını sağlar ve ihtiyaçlarını karşılar.
- Yaşadığı toplumun değerlerini kabul eden kişiler, değerleri için fedakârlık yapmaya hazırdır.
- Değerler arasında ilişki ve uyum olduğundan bireylerin zihinlerine yerleşmişlerdir.

Değerlerin tanımları, özellikleri ve sınıflandırmalarıyla ilgili yapılan çalışmalardan farklı olarak değerlerin işlevlerini açıklamaya yönelik Keskin (2016) tarafından yapılan çalışmada değerlerin bireysel ve kültürel işlevine dikkat çekilmiştir. Keskin (2016)’e göre bireysel açıdan bakıldığında; değerler karakteri oluşturan, sosyal hayata uyum sağlayan, kişiliği şekillendiren, kişinin seçimlerine etki eden, davranışların sonucunu yorumlayan ve

hayatta yol gösteren bir işleve sahiptir. Toplumsal açıdan bakıldığında; değerler toplumsal kontrolü sağlayan, toplumda olması gerekenleri gösteren, yardımlaşma ve dayanışma sorumluluğu olan, kültürün oluşumunu etkileyen, kişinin yaşamını düzenleyen ve hareket bağlantılarına yol gösteren bir işleve sahiptir.

Yapılan çalışmaları özetlemek gerekirse; yapılan değer tanımlarından, değerlerin özelliklerinden, işlevlerinden, ilişki ve etkileşim durumlarından hareketle değerlerin hem bireyin davranışlarını hem de toplumun sosyal yaşamını şekillendirdiği söylenebilir. Bu nedenle sosyal bir varlık olan insanın, toplum içerisinde yaşamını devam ettirebilmesi için bağlı olduğu toplumun değerlerini, davranışlarını ve yaklaşımlarını önemsemesi gerekmektedir. Yaşadığı topluma ait değer yargılarından uzaklaşan kişiler ile kendi değerlerine yabancı kalan toplumların bazı sosyal kontrol araçlarından mahrum kalacağı varsayılmaktadır (Güvenç, 2011). Bu bağlamda, bireylerin yaşadığı toplumun değeriyle donatılmasında ve etkin vatandaşlar olarak yetiştirilmesinde değerler eğitimi son derece önemlidir.

2.2. Değerler Eğitimi

Günümüzde ihtiyaç ve ilginin giderek artmaya başladığı “değerler eğitimi” kavramı, güncel bir terim veya kavram olarak karşımıza çıksa da eskiden “ahlak eğitimi” ve “karakter eğitimi” gibi çeşitli kavramlar ile verilmeye çalışılan eğitimin bugüne dönüşmüş hali olarak görülebilir (Erbaş, 2020). Değerler eğitimi, kişinin kendi değerlerini belirleyip yaşam biçimi oluşturmaya ve toplumun değer yargılarını benimsemesine yardımcı olan, iyi karakterli vatandaşlar yetiştirmeyi ve değerlerin yeni nesillere aktarılmasını sağlayan yaşam odaklı eğitim faaliyetleridir.

Ahlak veya etik öğretimi olarak isimlendirilen değerler eğitiminin yakın ve uzak olmak üzere iki hedefi vardır. Yakın hedefi bireyin kendisini tanıması, anlaması, tamamlayabilmesi ve becerilerini üst noktalara çıkarabilmesidir. Uzak hedefi ise sürekli farklılaşan dünyada kişilerin kendi kültürünü yaşadığı toplumun kabul görmüş olan değer yargılarıyla bütünleştirip evrensel değerleri elde edebilmesi ve karşılaşacağı problemlere karşı tedbirli olabilmesidir (Doğan, 2013).

Demircioğlu ve Demircioğlu (2014)’na göre değer eğitimi, kişinin içinde yaşadığı toplumun sahip olduğu değerleri kabul etmesini, içselleştirmesini ve geleceğe aktarabilmesini içeren bir süreçtir. Değerler eğitimi, çocukların olumlu taraflarını açığa

çıkarmayı ve kişilik gelişimini bütüncül olarak sağlamayı ve yaşadığı toplumun genel ahlakını koruyup iyi duruma getirmeyi amaçlamaktadır (Gül, 2013). Değerler eğitimi, toplumun yaşayışına katkı sağlayan olumlu davranışların artmasında, istenmeyen davranışların ise iyi ve güzele dönüştürülmesinde çok önemli sorumluluk üstlenmektedir (Turan ve Ulusoy, 2014).

Kişilerin yaşamı içerisinde ve toplumsal ilişkilerinde mutlu olabilmesi için yaşadığı toplumun değer yargılarını öğrenmesi ve bunları içselleştirebilmesi gerekmektedir. Değerler bireylerin karakterinin, ahlaki davranışlarının ve toplumun yaşayış tarzının şekillenmesinde belirleyici role sahip oldukları için kişinin mutlu bir yaşam sürmesini doğrudan etkileyebilmektedir. Birey ve toplumun davranışlarının üzerindeki etkisi dikkate alındığında değerlerin bir plan ve program dahilinde öğretilmesinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır (Okumuş, 2010).

Değerlerin, bireyler tarafından öğrenilip kalıcı olmasının günümüzde daha da zorlaşmaya başladığı görülmektedir. Toplumun geneli tarafından kabul gören değerler, geçmişte yaşantılar ile yeni nesillere rahatlıkla aktarılabilirken, yaşantısal öğeler son zamanlarda tek başına yeterli olmamaktadır. Bu yetersizlik, değerleri kısa bir zaman sonra yok olma durumuyla karşı karşıya getirecektir. Bu nedenle değerlerin kazandırılmasında ve yaşatılmasında bütüncül bir yaklaşımla hareket edilmesinin ve aile, okul ve toplumsal araçlar ile yapılan değer eğitimlerinin yadsınamaz bir önemi bulunmaktadır (Erbaş, 2020).

Değerlerin öğretilmesinde ve geleceğe aktarılmasında aile, okul ve toplum sacın eşit ayakları gibi karşımıza çıkmış olsa da yapılan araştırmalar, eğitim ve öğretimin planlı ve yoğun olarak yapıldığı yer olan okullara, değer eğitimi noktasında ayrı bir görev ve sorumluluğun düştüğünü göstermektedir. Kişisel ve toplumsal değerlerin planlı, sürekli, etkin ve kalıcı bir şekilde öğretilmesi okulun başlıca görevleri arasındadır. Bu konuda alanyazında yer alan çalışmaları incelemek değerler eğitiminde okulun önem ve sorumluluğunu daha iyi anlamımıza yardımcı olacaktır.

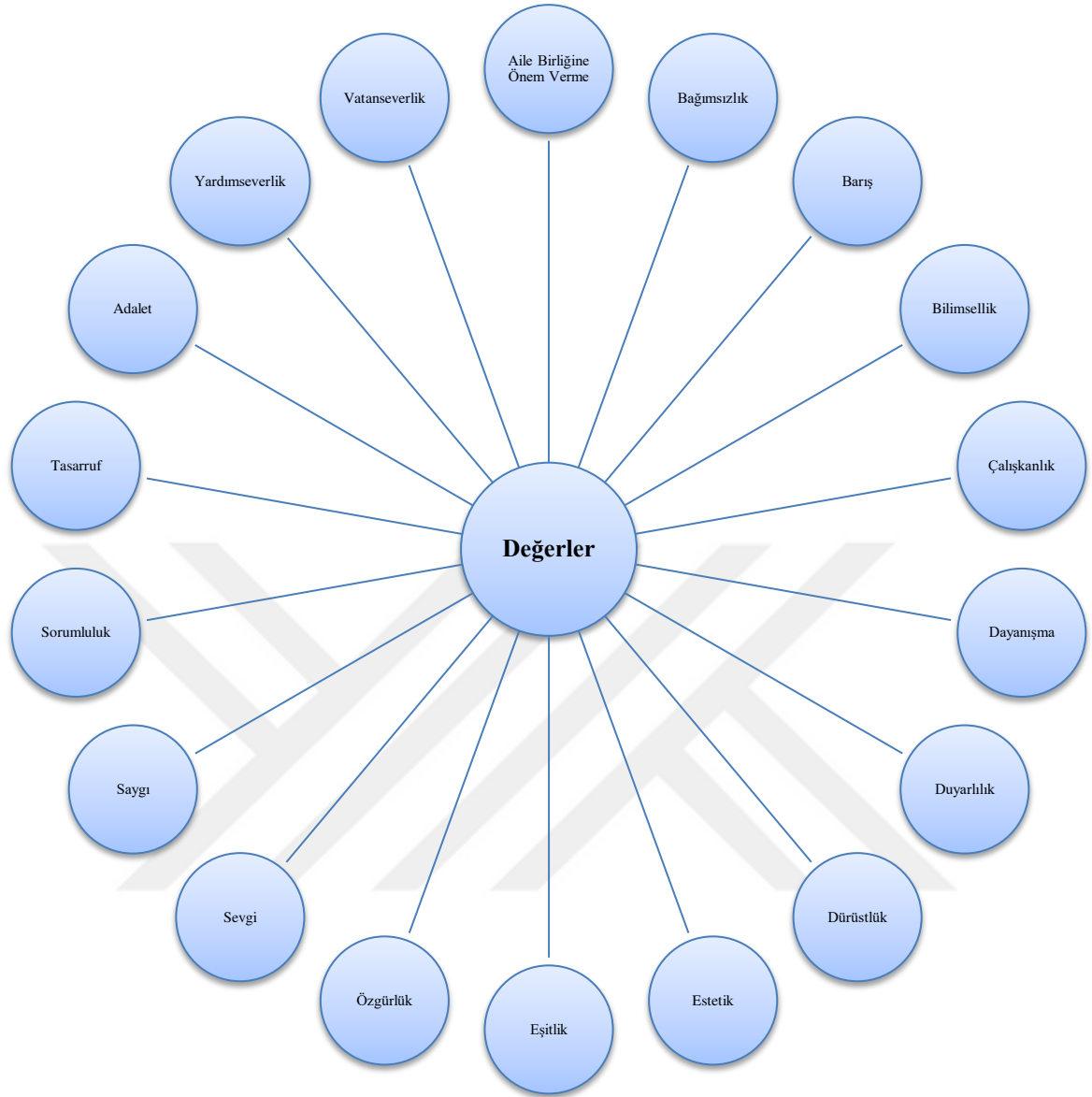
2.3. Değerler Eğitiminde Okulun Önemi

Bir toplumun sahip olduğu değerleri yaşam şekline dönüştürüp mutlu bir hayat sürebilmesi ve gelecek kuşaklara aktarabilmesi ancak köklü ve planlı bir eğitimle mümkündür. Toplumun yaşayışı içerisinde ortaya çıkıp sürekli gelişim gösteren milli ve manevi değerlerin öğretilme işini, hayatın olağan akışına ve donanımı olmayan kişilere bırakmak,

o toplumun geleceğini tehlikeye atmak olacaktır. Böyle bir yaklaşım, değerlerin erozyona uğramasına ve kültürel müdahaleler ile yozlaşmasına da sebep olacaktır.

Cihan (2014)'a göre günümüzde değerler eğitimi ile okulun arasındaki ilişki durumu sürekli sorgulanmakta olup, değerlerin okullarda öğretilip öğretilmemesi, yapılacak olan bu eğitimin neler olacağı, toplumsal değerlerin hangileri olduğu, birey ve toplum tarafından kabul gören ortak değerlerin neler olabileceği, değer öğretiminin okullarda nasıl yapılması gerektiği gibi farklı sorular cevaplanmaya çalışılmaktadır. Bu yönde yapılan araştırma ve çalışmalar neticesinde değerler eğitimi, MEB tarafından öğretim programlarımıza yerleştirilmiştir. Öğretim programlarına yerleştirilerek kazandırılması istenen değerler Şekil 2.3'te belirtilmiştir. Değerler eğitiminin öğretim programlarına yerleştirilmesinin dayanağı olarak ise Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları gösterilebilir (Özleşmiş, 2019).

Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir (MEB, 1973, s.1).

Şekil 2.3. Programa yerleştirilen ve kazandırılması istenen değerler (MEB, 2018)

Gömlüksiz (2007), çocuklarda var olan ve sonradan öğrenilen değerlerin gelişim sürecinin bir rastlantı veya kontrolsüz durumlara bırakılmaması ve bu konuyla ilgili dünyadaki değişim ve gelişmelerin titizlikle takip edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Çocukların değer yargılarını kendi başlarına sağlıklı bir şekilde kazanamayacakları anne ve babalar, okuldaki öğretmenler, sosyal ilişki içerisindeki insanlar ve çeşitli haberleşme araçları ile değer kazanımlarına ulaşabilecekleri belirtilmektedir (Tahiroğlu, 2012). Bu açıdan bakıldığında toplumun zenginlik öğeleri sayılan değerlerin okullarda titizlikle öğretilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Kılcan (2009), okulların değer eğitimindeki önem ve sorumluluğuna dikkat çekerek bireylerin toplumsallaşmasında ve değerlerin geleceğe güvenle aktarılmasında meydana gelebilecek olumsuz durumlara karşı hem bireyin hem de o toplumun değerler ile donatılmasında okulların ayrı bir öneme ve sorumluluğa sahip olduğunu vurgulamıştır. Bishop (1993) ise değerlerin öğrencilere verilmesinde okulların niçin kullanılması gerektiğini şu şekilde açıklamıştır (aktaran Yazıcı, 2006);

- Toplumdaki istenmeyen olayların artmasının sebebi, değerlerin yeterli düzeyde öğrenilememiş olmasıdır.
- Toplumsal değerlerimizdeki belirsizlikler, milli ve manevi değerlerimizi olumsuz etkilemektedir.
- Sosyal ilişkilerdeki baskılar, medyanın olumsuz etkileri ve aile parçalanmaları toplumun en önemli yapı taşı olan aileyi zayıflatmaktadır.

Bishop (1993)'un açıklamalarına bakıldığında, milli ve manevi değerlerin okullarda planlı bir şekilde öğretilmesinin aile ve toplum için ne kadar önemli olduğu açıkça görülmektedir. Okullara yüklenen bu önemli görev ve sorumluluk, öğretmenler tarafından yerine getirilirken değerlerin kapsayıcı ve bütüncül yaklaşım içerisinde verilmeye çalışılması da ayrı bir önem ifade etmektedir. Çünkü değerler, karakter ve ahlak sisteminin birbirlerinden bağımsız olmayan ve birbirleriyle etkileşim içerisinde olan en temel unsurlarıdır.

Yazıcı (2006)'ya göre değerler arasında kuvvetli bir ilişki ve etkileşimin olduğu ve okullarda kişisel, sosyal, dini, ahlâkî ve demokratik değerleri öğretmenin tek başına yeterli olmadığı, bunlarla birlikte estetik, akademik, ekonomik vb. değerlerin de öğretilmesinin öğrencilerin değer sistemlerini kurmaya faydalı olacağı vurgulanmaktadır. Değer eğitimi yapılırken ilkokuldan itibaren kapsayıcı ve bütüncül bir yaklaşım ile hareket edilmesi, geleceğin sağlam temeller üzerine oturtulmasına katkı sağlayacaktır.

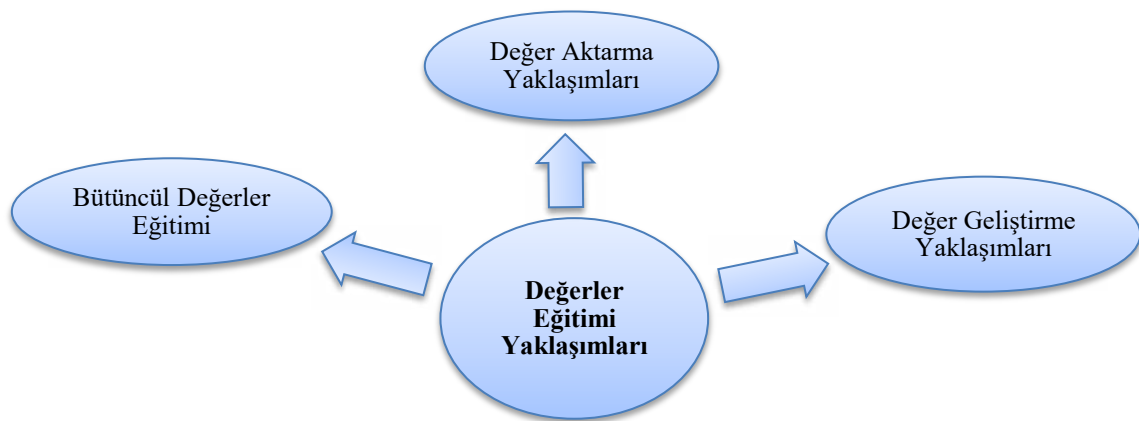
Kapsayıcı ve bütüncül bir değer öğretim çalışmasının yapıldığı toplumlarda istenmeyen davranışların azalacağı, iyi ve güzel davranışların ise artacağı düşünülmektedir (Yıldız, 2012). Olumlu davranışların ve kültür öğelerinin ortaya çıkması, değerlerin yeni nesillere aktarılması ve toplumunun geleceğe ümitle bakabilmesi ancak etkili bir değer eğitimi ile mümkün görünmektedir. Değerlerin etkili öğretilmesine yönelik günümüzde birçok öğretim yöntem ve teknikleri kullanılmakta, farklı felsefi ve ahlaki yaklaşımlarla hareket edilmektedir (Erbaş, 2020).

2.4. Değerler Eğitiminde Kullanılan Yaklaşımlar

Değerler, kişinin bireysel ilişkileri, çevreyle olan etkileşimleri, aile ve sosyal faktörlerdeki çeşitli sınamaları ve izlenimleri sonucunda öğrenilir. Bu nedenle değerlerin çocuklara etkili ve kalıcı bir şekilde öğretilmesinde, öğrenciler için en uygun yaklaşımın seçilmesi gerekmektedir. Değerler eğitiminin, okullarda nasıl olması gerektiğine yönelik çeşitli yaklaşımlar bulunmakta ve öğretmenler tarafından kullanılmaya çalışılmaktadır (Özdemir, 2021).

Gökçe (2021)'ye göre değerlerin öğretilmesinde kullanılan farklı yaklaşımlar birbirleri ile ilişki içerisindedir. Sınıfta farklı yaklaşımların kullanılması ve özelliklerinin iyi bilinmesi, değerler eğitiminin kalitesini artırabilmektedir. Kullanılan yaklaşımların bazıları doğrudan değer öğretimini, bazıları ise akıl yürütme ve sorgulamayı savunmaktadır. Değer öğretiminde kullanılan yaklaşımların bir kısmı dersin öğretim programının içindeki etkinlik ve uygulamayı kapsarken bir kısmı da okuldaki gizil veya açık durumda olan öğretim programlarını kapsamaktadır (Doğanay, 2006).

Değerlerin eğitiminde örtük programın etkisine yönelik yapılmış olan bu çalışma süresince değerler ve değerlerin eğitime yönelik literatürde yer alan birçok akademik çalışma üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Yapılan araştırmalar neticesinde, etkililiği kanıtlanan, çoğu araştırmacı tarafından önerilen ve okullarda değer öğretimi yapılırken sıkça tercih edilen değer öğretim yaklaşımları Şekil 2.4'te gösterilmiştir. Gösterilen bu yaklaşımlara yönelik ayrıntılı açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır.

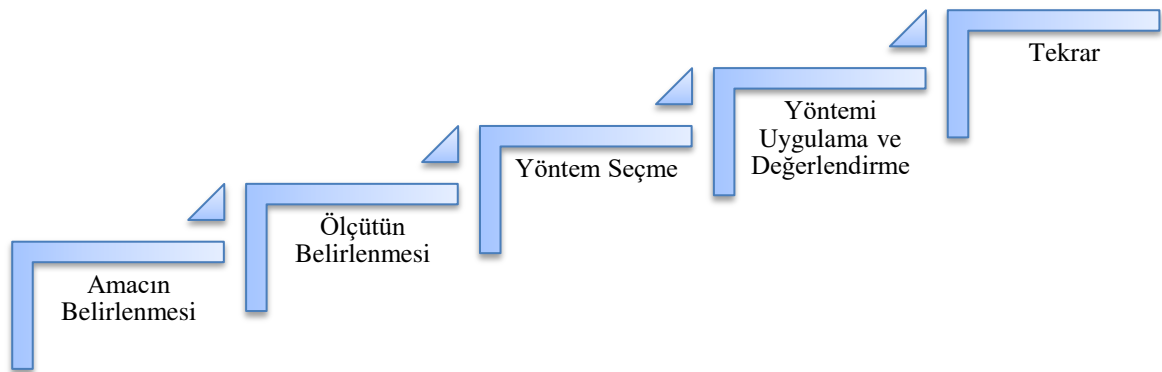
Şekil 2.4. Değerler eğitimi yaklaşımları (Kaymakcan ve Meydan, 2020)

2.4.1. Doğrudan Değer Öğretim Yöntemi (-Telkin Etme-)

Blanchette ve Bensley tarafından geliştirilmiş olan bu yaklaşım, öğrenilmesi gerekli değerleri öğrencilere zorla kabul ettirmeyi ve bu sayede içselleştirmeyi amaçlamaktadır (Özdemir, 2021). Değerlerin öğretmenler ve yetişkinler tarafından çocuklara doğrudan söylendiği bu yaklaşımda değer öğretimi, çeşitli söylemler ve eylemler yoluyla yapılmaktadır. Bu yaklaşım uygulanırken ilk önce öğretilecek olan değer yargıları belirlenmekte daha sonra etkinlikler yoluyla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu yaklaşım, eskiden beri kullanılmakta olup, eğitimciler tarafından da en çok tercih edilen değer öğretim yaklaşımıdır (Doğanay, 2006).

Çanak (2019)'a göre değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımında iki uygulama şekli vardır. Bunlardan birincisi telkin etme yöntemi, ikincisi ise B.F. Skinner tarafından geliştirilmiş olan edimsel (operant) koşullanmadan esinlenerek ortaya çıkan davranış değiştirme yöntemidir. Bu iki yöntem uygulanırken öğrenciler pasif, öğretici ise aktif durumdadır. Bu yaklaşımda geleneksel eğitim anlayışı hakimdir. Telkin yöntemi, öğrencilere neleri öğrenmeleri gerektiğini tekrar ettirme yoluyla açıklayan bir yöntemdir (Dilmaç, 2007).

Doğrudan değer öğretim yaklaşımında öğrencilerin sorgulama ve eleştiri yapmalarına ve değer yargılarını düşünce süzgecinden geçirmelerine önem verilmemektedir. Kazandırılmak istenen değerler ile ilgili örnek olaylara, durumlara, rol model olabilecek şahsiyetlere ve ödüllendirmelere yer verilir ve öğrencilere öğütlerde bulunulur (Özyurt, 2015). Davranış değiştirme yönteminde ise beş basamaklı bir yol izlenir. Bunlar; istendik değerlere uygun davranış gösterme, bir ölçüt belirleme, yöntemi belirleme, uygulama ve yargıya ulaşma ve tekrar basamaklarıdır. Değerler, kazandırılırken gerekli durumlarda bu basamaklara geri dönüşler yapılır. Davranış değiştirme yönteminin basamakları Şekil 2.5'te ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Şekil 2.5. Davranış değiştirme basamakları (Sarı, 2007)

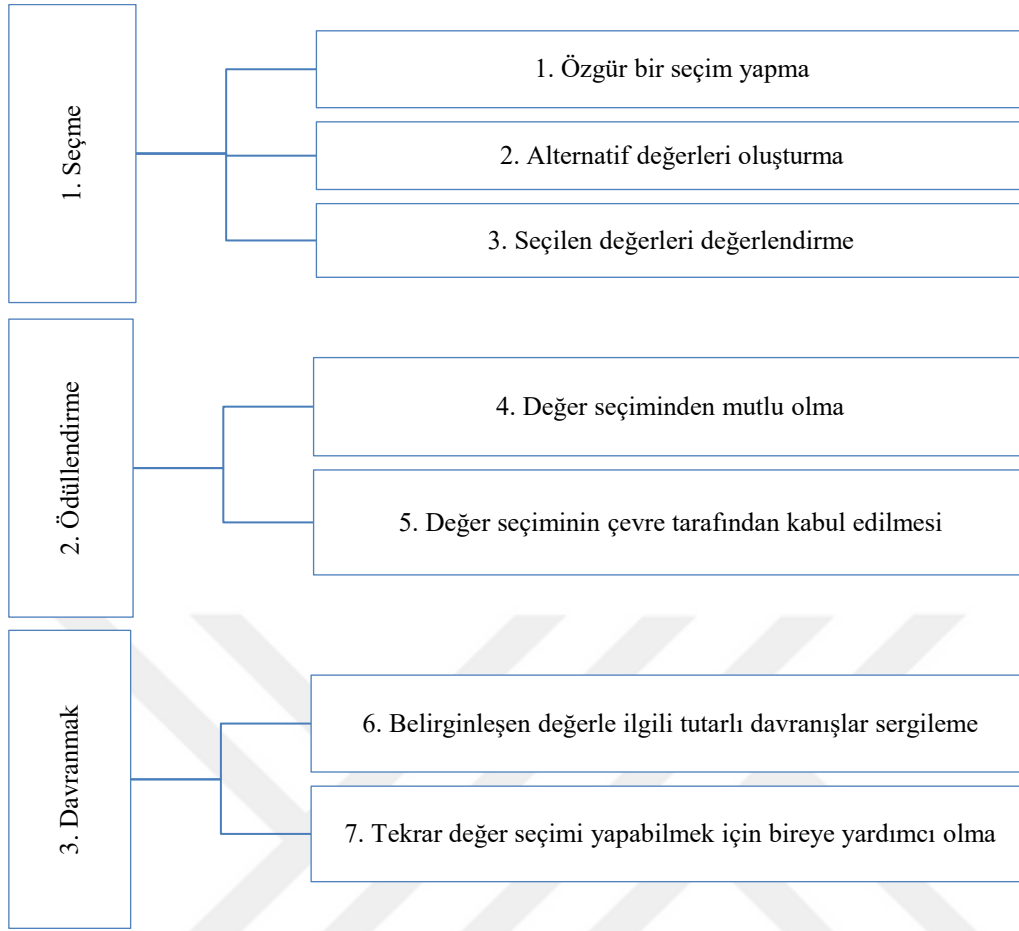
2.4.2. Değerleri Belirginleştirme (Değer Açıklama) Yaklaşımı

Raths, Harmin ve Simon tarafından 1966 yılında ortaya konulan bu yaklaşım, bireyler için hayatta nelerin önemli olduğu ve bunları nasıl belirlediği üzerine durulmaktadır. Bireyin değerleri, başkalarının telkinleri ve seçimleriyle değil, kendisinin belirginleştirilmesiyle kazanması amaçlanmaktadır (Doğanay, 2006). Belirli kalıba girmiş ve toplumun gündeminde olan değerlerin öğrenciler tarafından tanınması ve farkına varılmasına yardımcı olan bir yöntemdir. Bu yaklaşımda rol yapmalara, tartışma tekniklerine, açık uçlu sorulara, görüşmelere ve hayat hikâyelerine sıkça yer verilir (Bacanlı, 2006).

Gündüz (2014)'e göre bu yaklaşımda öğrencilerin kendi değer yargılarını oluşturması amaçlanır. Bu yaklaşım, değerlerin içerikleriyle değil oluşumlarıyla ilgilenmekte ve öğrenciyi merkeze almaktadır. Bu öğretiye göre öğretmenler, öğrencilerin hayatın anlamına ulaşmasına, değer yargılarını oluşturmaya, yaşam boyu ihtiyaç duyacağı becerileri geliştirmesine ve bunun sonucunda etkin bireyler olarak her türlü durumlarla baş edebilecek duruma gelmesine yardımcı olur.

Eğitimciler bu yaklaşımı uygularken öğrencinin özgür düşünebilmesini desteklemeli, bireylere saygı göstermeli, iş birliği yapabileceği çalışmalara önem vermeli, değer yargılarını zorla kabul ettirmekten uzak durmalı ve çocuğun kendi değer yargılarına ulaşmasını teşvik etmelidir (Gündüz, 2014). Öğrenciler süreç boyunca dikkatle izlenmeli, onlara niçin ve nasıl soruları sorulmalı ve öğrencilerin cevapları teşvik edilerek seçilen değerlerin sonunda kişi mutlaka ödüllendirilmelidir (Aktepe, 2009).

Değer açıklama yaklaşımının öncüleri olan Raths vd. (1978)'ne göre bu yaklaşımın üç basamağı olup her basamakta yapılması gerekenler Şekil 2.6'da ayrıntılı olarak gösterilmektedir (aktaran Özdemir, 2021).

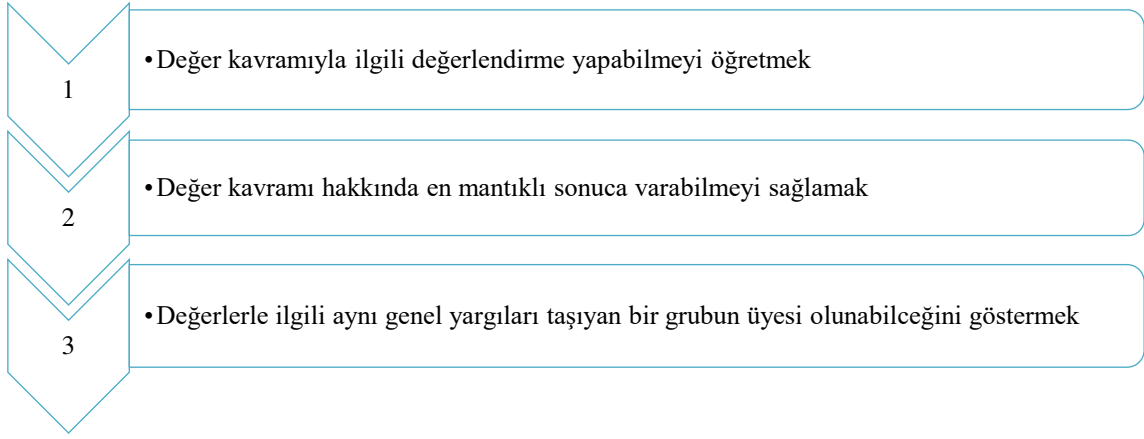

Şekil 2.6. Değer açıklama yaklaşımının basamakları (aktaran Özdemir, 2021)

2.4.3. Değerlerin Analiz Edilmesi Yöntemi

ABD sosyal bilim uzmanlarınca geliştirilen bu yöntem, öğrencilere karşılaştıkları sorunlarla ilgili karar alabilmek için bilimsel araştırma süreçlerini ve zihinsel düşünme becerilerini kullanılmayı amaçlamaktadır (Doğanay ve Sarı, 2004). Bu yaklaşımda bireyler, verilen problem durumları ve değer yargılarıyla duyuşsal bir bağ kurmamaktadır. Bireyler, problem durumlarına mantık çerçevesi içerisinde yaklaşmakta ve kendi değer yargılarını oluşturmaktadır (Baydar, 2009). Bu yöntem genellikle doğal olmayan problem durumları ile karşılaşıldığında uygulanmaya çalışılmaktadır (Gül, 2013).

Tokdemir (2007)'e göre değer analizi yönteminde birtakım örnek olaylar sunularak öğrencilerin ahlaki ve bilimsel düşünme becerileri kazanması sağlanır. Bu yöntem öğrencinin kendi değerlerini oluşturabilmesine fırsat vermesi açısından telkin etme yönteminden farklılık göstermektedir. Bilimsel süreçlerin kullanılmasını teşvik eden değer analizi yaklaşımının öğrencilere kazandırmak istediği amaçlar Şekil 2.7'de belirtilmiştir.

Şekil 2.7. Değer analizi yaklaşımının amaçları (Bacanlı, 2006)

Welton ve Mallan (1999)'a göre değer analizi yaklaşımı, aşağıdaki sekiz basamağa göre uygulanmaktadır (aktaran Gökçe, 2021);

- Herhangi bir değer sorununu belirleme,
- Değere ait sorunu açığa çıkarma,
- Değer sorunuyla ilgili delilleri toplama,
- Delil ve bilgiler hakkında değerlendirme yapma,
- Değer sorunuyla ilgili ihtimal çözümleri belirleme,
- Çözüm ihtimallerinden birini seçme,
- Seçilen çözümle ilgili davranışı sergileme.

2.4.4. Kohlberg'in Bütüncül Değer Öğretim Yöntemi

Bilişsel ahlak gelişimine yönelik yapmış olduğu araştırmalar ile bilinen Kohlberg tarafından geliştirilmiş olan bu yaklaşım, uzun süredir kullanılan ve alışlagelmiş değer ve ahlak eğitimi yaklaşımlarından birtakım farklılıklar göstermektedir. Bu yaklaşımda öğrencilerin kazanmış oldukları değerler hakkında sorgulama yapmaları, bireyin yaşadığı toplumla etkileşim içerisinde olmaları, duygular yerine aklını ve mantığını kullanmaları, problem durumlarına karşı çözüm odaklı yaklaşımları, çevresiyle işbirliği yapmaları, sorumluluk sahibi olarak demokratik tavırlar sergilemeleri ve aktif yaşam sürmeleri amaçlanmaktadır (Dilmaç, 2007).

Akbaş (2004)'a göre bu yaklaşımdaki asıl amaç öğretmenin yol gösterici durumda hareket ederek öğrencilerin ahlaki ilke ve standartları oluşturmalarına yardımcı olmaktır. Bu yaklaşımda öğrencilere değer yargılarını zorla kabul ettirme ve telkinde bulunma gibi uygulamalara yer verilmemektedir. Öğrencinin değer ikilemleri ile karşılaşmasına, ikilemli

durumları akıl süzgecinden geçirerek sorgulama yapabilmesine ve kendi değer yargılarına ulaşabilmesine önem verilir.

Şen (2007)'e göre bu değer öğretim yaklaşımı, öğrenim kademelerinin bütününde rahatlıkla kullanılabilir. Bu yaklaşım öğretmenler tarafından uygulanırken örnek olaylara ve ikilemli durumları içeren hikâyelere yer verilir. Örnek olay durumlarının doğruluğu veya yanlışlığı üzerinde tartışma ve sorgulamalar yapılır. Örnek olaylar ve hikâyeler üzerine yapılan tartışmaların amacı, öğrencilerin kendi yaşamlarına veya davranış biçimlerine kaynaklık edecek olan değer ilkelerini geliştirebilmelerine katkı sağlamaktır (Gündüz, 2014).

Bu yöntem uygulanırken öğrencilerin yaş farkına ve değer yargılarına dikkat edilmesi gerekmektedir. Kohlberg, öğrencilerin ahlaki durumlarını ortaya çıkarmak için kullandığı ikilemli hikâyelerde yaş gruplarına dikkat etmiştir. Uygulamalar yaparken sormuş olduğu sorulara, yaş gruplarının farklı cevaplar verdiğini görmüş ve bunun sebebinin çocukların ahlaki gelişim dönemlerinden kaynaklı olduğu düşüncesine ulaşmıştır.

2.4.5. Karakter Eğitimi

Karakter eğitimi, bireyin değerleri anlayıp içselleştirmesini ve olumlu davranışlar sergileyebilmesini amaçlayan eğitim faaliyetidir. Karakter eğitimi, çeşitli öğretim programları aracılığıyla kişilerin temel değerleri edinmelerini ve değerlere karşı hassasiyet gösterebilmelerini sağlayan süreçtir (Ekşi, 2003). Lickona (1991) karakter eğitimi, bireylerin değerleri anlayıp dikkate alması ve kendi değerlerine göre hareket etmesi için istedik uğraş olarak tanımlamıştır (aktaran Sarı, 2007). Yapılan tanımlamalarda karakter eğitimiyle değerler eğitiminin benzer özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Karakter eğitiminin erdemlere, değerler eğitiminin değerlere odaklanması ise ikisi arasındaki en belirgin fark olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2021).

Karakter eğitimiyle değerler eğitimi arasında bu farklılık, benzer özelliklerinin daha fazla olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Kişilerin tutumları ve davranışları üzerinde her ikisinin de önemli etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Bu gerçeklik, değerler eğitiminde olduğu gibi karakter eğitiminde de okula, eğitim yöneticilerine ve eğitimin ayrılmaz ögesi durumda olan öğretmenlere önemli görevlerin düştüğünü göstermektedir (Baydar, 2009). Çünkü karakter eğitimi okulu ve öğretmeni ön plana çıkarmaktadır. Karakter eğitimi yapılırken işbirlikçi öğretim yöntemlerine, tartışma tekniklerine, rol yapmalara ve drama

etkinliklerine sıkça yer verilir (Gökçe, 2021). Bu yaklaşımda öğrencileri önemsemeye, korumaya, okul kültürü oluşturmaya ve aileyi çevreyle birlikte eğitimin içerisine katmaya özen gösterilir (Sarı, 2007).

Karakter eğitimi yapılırken öğretmenlerin zorlayıcı tutum içerisinde olmamaları ve eğitimin merkezine öğrenciyi almaları gerekmektedir. Bu yaklaşımda öğrencilere öz saygılarını yitirecek konuşmalar yapılmamalı, birey olmalarının kendilerine sağladığı saygı gösterilmeli ve öğrencilerin düşünceleri yargılanmadan onlara temel değerler benimsetilmelidir. Öğretmenler tutum ve davranışlarına asgari düzeyde dikkat etmeli ve tüm öğrencilere rol model olmalıdır (Çanak, 2019).

2.4.6. Değer Eğitimi ve Örtük Program (Gizil Güç)

Örtük program, uygulamada olan programda açıkça belirtilen hedef ve etkinliklerden farklı olarak eğitim ve öğretim sürecinde öğrencinin karşısına çıkan ve öğrencilerde düşünce, bilgi, davranış ve tutum değişikliklerine yol açan programdır. Toplumsal hayatın içerisinde yer alan siyasi, ekonomik, sosyal ve dini kurumların amaçlarına uygun gerekli düşünce, duygu, davranış ve yaklaşımların öğrencilerde gelişmesinde örtük programın önemli etkileri vardır (Yüksel, 2002).

Aktepe vd. (2015)'ne göre öğretmenlerin ve yöneticilerin sahip olduğu değerler sistemi, öğrencileri oldukça etkileyebilmektedir. Öğretmenlerin, öğrencilerin ve yöneticilerin örtük öğrenmelere neden olan kendi aralarındaki değer etkileşimleri, okulun değer sistemine önemli katkılar sunmaktadır. Bu doğrultuda okulda en doğru değer etkileşiminin yapılmasının ve açık program ile örtük program hedeflerinin birleştirilmesinin, değerlerin öğrenilmesine ve okul kültürünün ortaya çıkmasına önemli katkılarının olacağı söylenebilir.

Doğanay ve Sarı (2004) da okulun gizil öğrenme ortamlarının kaynağı olan örtük program ile uygulamada yer alan açık programın hedeflerinin aynı olması gerektiğini vurgulamışlardır. Örneğin; bir öğretmen veya yönetici özgür düşüncelerden ve demokratik tutumlardan bahsediyor fakat öğrencilerin kendi düşüncelerini açıklamalarına yeterli önemi vermiyor ve gerektiğinde işbirliği içerisinde hareket etmiyorsa o okuldaki öğrencilerin yardımlaşma, saygı, sorumluluk, öz denetim ve sevgi gibi değerleri istenilen düzeyde kazanabilmesi mümkün değildir. Bunun yanı sıra öğrenme materyalleri veya ders kitapları etkin ve demokratik vatandaşlıktan bahsediyor fakat okulun demokratik olmayan

kuralları yöneticiler eliyle zorla kabul ettirilmeye çalışılıyorsa o okulda değerlere aykırı hareket edildiği rahatlıkla söylenebilir.

Bu bağlamda okuldaki eğitim sürecinin koordinatörü olan yöneticiler ile uygulayıcısı olan öğretmenlerin sınıf ve okul ortamında göstermiş oldukları tutum ve davranışlar ile olay ve durumlar karşısındaki yaklaşımlarının, demokratik olarak nitelendirebileceğimiz milli ve manevi değerlerin öğrencilere kazandırılmasında önemli bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak örtük öğrenmeler sayesinde değer kazanımlarının hem daha etkin hem de daha kalıcı olabileceği açıkça görülmektedir.

Bu araştırmada genişçe yer verilen değer öğretim yaklaşımlarının ortak amacı; değerlerin öğrencilere en iyi şekilde kazandırılmasıdır. Değerlerin öğrenciler tarafından öğrenilmesi ve davranış haline getirilmesi, değerlerin yaşatılabilmesi ve toplumsal hayatın düzen içerisinde devam edebilmesi için son derece önemlidir. Bunu gerçekleştirebilmek için hangi yöntem olursa olsun değer eğitimlerinin okullarda etkin bir şekilde yapılmasına özen gösterilmelidir. Öğretmenlerin değer öğretiminde bütüncül yaklaşımla hareket edebilmesi, farklı yaklaşımları gerekli durumlarda aynı anda kullanabilmesi ve derslerin kazanımları ile değerleri ilişkilendirebilmesi yapılan değerler eğitiminin etkililiğine önemli faydaları olacaktır.

Literatürde yer alan ve planlı faaliyetler kapsamında okullarda uygulanmakta olan değer öğretim yaklaşımlarının özelliklerine ve uygulama şekillerine, genişçe yer verilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmaya konu olan ilkökul Sosyal Bilgiler dersinde yapılan değer öğretim faaliyetlerinde örtük programın etkilerine değinilmeden önce Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitimindeki yeri ve önemine yönelik açıklamalarda bulunmak ve alanyazında yer alan bilimsel çalışmalardan bahsetmek yerinde olacaktır.

2.5. İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi

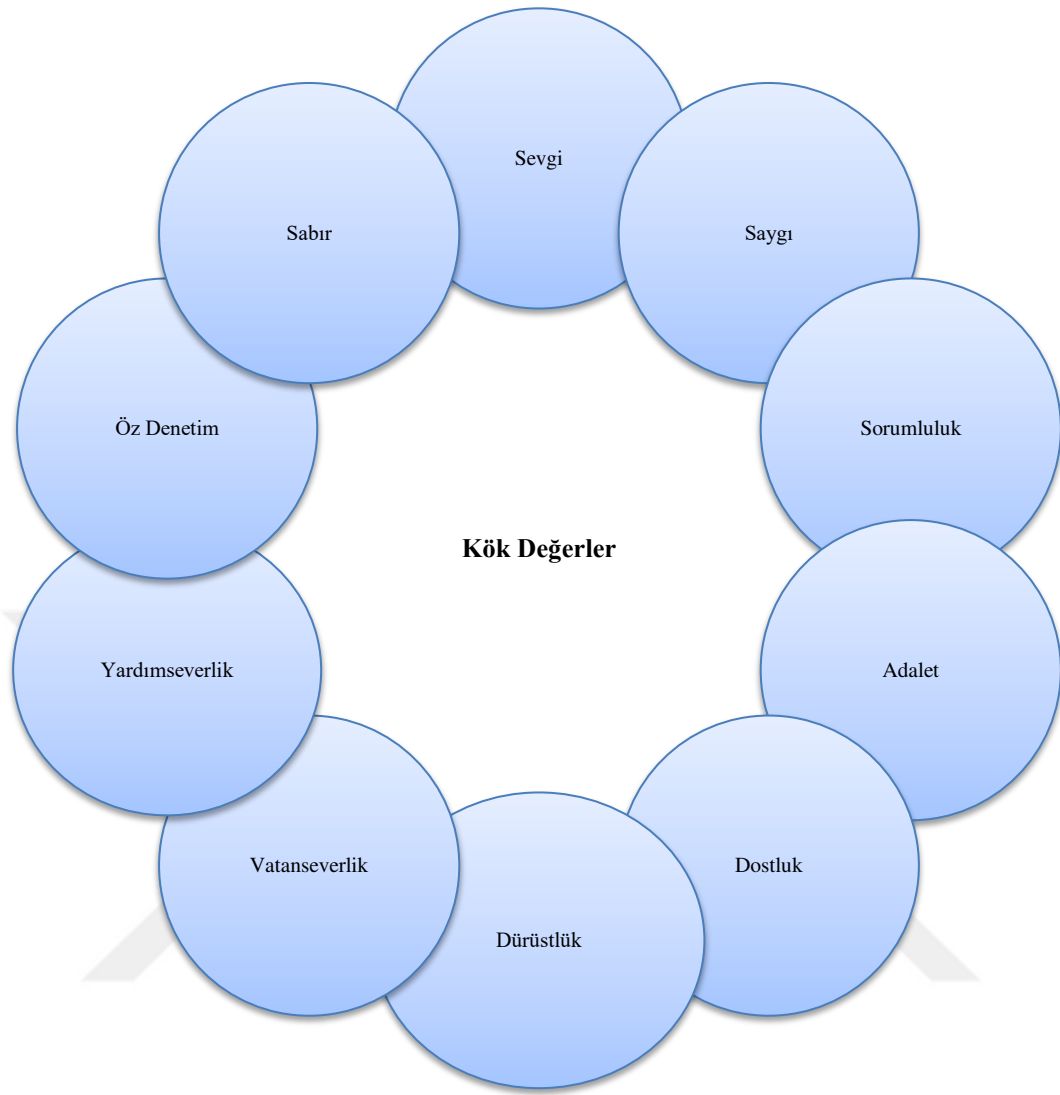
Sosyal Bilgiler dersi, sosyal bilimlere ait içeriklerin bütünleştirilerek öğrencilere bilgi, beceri, vatandaşlık ve değer kazandırma dersidir (Çengelci, 2013). Sosyal Bilgiler dersi yaşadığı toplumun değerlerini benimseyen, iyi karakterli ve etkin vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Yaşam içerisinde ortaya çıkan ve toplumun yaşayış tarzının oluşmasında önemli etkisi bulunan milli ve manevi değerlerin öğretilmesinde Sosyal Bilgiler dersi vazgeçilmez bir role sahiptir.

Sosyal Bilgiler dersi değer öğretme ve aktarma dersidir. Sosyal Bilgiler dersinin tarihi içeriğinin olması, çeşitli coğrafyalara ait yaşam tarzlarını barındırabilmesi ve insanlığın yaşam hikâyesini anlatabilmesi, değerlerin öğretilmesi hususunda bu dersi oldukça önemli bir yere taşımaktadır. Bunun yanı sıra Sosyal Bilgiler dersinin çeşitli disiplinleri içermesi, değer eğitimi açısından büyük bir zenginlik kaynağı olarak da görülmesini sağlamaktadır (Sağlam ve Genç, 2015).

Kan (2010)'a göre Sosyal Bilgiler dersi ile bilişsel ve davranışsal becerilerin yanı sıra değerlerin aktarımı da yapılmaktadır. Değişen dünyada değerlerin hem yapısında hem de boyutunda çeşitli genişlemeler olması etkili bir değer öğretiminin yapılması gerektiğini zorunlu kılmaktadır. Dünya ülkeleri tarafından kabul gören evrensel değerler ile bizi biz yapan milli ve manevi değerlerimizin ilkokulda, etkili bir şekilde öğretilmesi ve yeni nesillere aktarılması ancak Sosyal Bilgiler dersinin bu amaç doğrultusunda etkili bir şekilde kullanılabilmesi ile mümkün görünmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı, değerlerin öğrenciler tarafından öğrenilmesi ve geleceğe aktarılması amacıyla değerleri İlkokul Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına yerleştirmiştir. Bu değerlerin içerisinden on adet değeri ise “kök değerler” çatısı altında birleştirmiştir. İlkokul Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan kök değerlerin; “sabır, vatanseverlik, adalet, yardımseverlik, dürüstlük, dostluk, öz denetim, saygı, sorumluluk ve sevgi” programın yapısında vurgulanmış olması, bu dersin öneminin anlaşılmasına yardımcı olmuş ve değerlerin planlı ve etkili bir şekilde öğretilmesinde bu dersi vazgeçilmez kılmıştır.

Değer öğretiminde önemli yeri bulunan ilkokul SBÖP'nin yapısına dikkatle bakıldığında beceriler, değerler ve yetkinliklerin programın yapısında ana üç temel bileşen olduğu anlaşılmaktadır. Öğretim programları aracılığı ile beceri, davranış ve bilgiler kazandırılmak istenirken yetkinlik ve değerler aracılığıyla kazanımlar arasında bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Öğretim programında dersin adı, sınıf düzeyi, öğrenme alanları ve kazanımlar kodlanarak verilmiştir. Kodlanan öğrenme alanları ve kazanımlar ise değerlerle ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirilme durumu değerlerin özü olan kök değerler üzerinden daha anlaşılır hale getirilmiştir.

Şekil 2.8. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan kök değerler (MEB, 2018)

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan kök değerler Şekil 2.8’de, ilişkilendirildikleri öğrenme alanları ve kazanımlar ise Tablo 2.1’de ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Tablo 2.1. SBÖP kök değerlerle ilişkilendirilen öğrenme alanları ve kazanımlar (MEB, 2018)

ÖĞRENME ALANLARI	KAZANIMLAR	SAYISI
BİREY VE TOPLUM	SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.	2
	SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.	
KÜLTÜR VE MİRAS	SB.4.2.4. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.	1
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	1
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	SB.4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.	3
	SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.	
	SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	
ETKİN VATANDAŞLIK	SB.4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.	2
	SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.	
KÜRESEL BAĞLANTILAR	SB.4.7.2. Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.	2
	SB.4.7.4. Farklı kültürlerle saygı gösterir.	

Disiplinlerarası bir yaklaşım benimsenerek yedi öğrenme alanı etrafında oluşturulan dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kök değerlerin “sabır, vatanseverlik, adalet, yardımseverlik, dostluk, sorumluluk, öz denetim, saygı, dürüstlük ve sevgi” altı öğrenme alanı ve on bir kazanım ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu noktada, dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan kök değerler başta olmak üzere kazanımlarla ilişkilendirilen ve programda yer alan diğer değerlerin öğretilmesinde örtük programın etkilerine yönelik yapılan araştırmalara ve literatürdeki çalışmalara değinmek yerinde olacaktır.

2.6. İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkileri

Literatürde “Hidden Curriculum” olarak isimlendirilen örtük program, okul sistemi içerisinde yönetici ve öğretmenlerin her türlü davranış ve tutumlarını, inanmış oldukları değerleri, sınıf ve okulun iç durumunu ve öğrencilere sunduğu ilişki bağlarını, disiplinini ve tertip durumunu, yazılı olmayan okul kurallarını ve okuldaki bireylerin düzenli davranışlarını kapsayan ayrıntılı bir kavramdır (Yıldırım, 2015).

Jackson (1968) örtük programı, resmiyette görünmeyen veya açık bir şekilde gösterilmemiş fakat okulda öğrencilere kazandırılması hedeflenen tutumlar ve davranışlar olarak tanımlamıştır (aktaran Yıldırım, 2015). Horn (2003) ise okul içerisinde öğrenme durumlarının ögesi olan çoğu zaman ise hissedilmeyen veya kasıtlı olarak kontrol edilmeyen, bireylerin kazanmış oldukları bilgi, inanış ve değer yargılarını da içerisine alan etkili bir araç olarak tanımlamıştır (aktaran Yangın ve Dindar, 2010).

Yapılan araştırmalara bakıldığında örtük programla ilgili çeşitli tanımların yapıldığı görülmektedir. Örtük programın geniş kapsamlı olması, birçok tanımın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Farklı tanımların ortaya çıkması araştırmacıların genel bir tanım üzerinde anlayış birliği içerisinde olmalarını zorlaştırmaktadır. Yapılan tanımlardaki farklılığın araştırmacıların bilgi ve birikimlerinden, uzman oldukları alanlardan, eğitime olan yaklaşımlarından ve örtük programı görünür kılmak için çalışmış oldukları araştırma konularından kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır (Tuncel, 2008).

Araştırmalar dikkatle incelendiğinde çoğunlukla örtük programı sosyolojik perspektiften inceleyen makro seviyede tanımlamalar ile eğitsel perspektiften inceleyen mikro seviyede tanımlamaların yapıldığı görülmektedir (Başar, 2011). Okul içerisindeki çalışmaları eğitsel perspektiften inceleyen mikro seviyedeki tanımlamalara bakıldığında ise örtük programın aşağıda belirtilen durumları kapsadığı söylenebilir (Tuncel, 2008);

- Okul yapısının görünür kıldığı gizli iletileri,
- Gayri resmi beklentileri,
- Öğrencilerin bilgi sahibi olmadığı öğrenme süreç ve durumlarını,
- Hedeflenmemiş eğitsel sonuçları ve iletileri,
- Uygulamadaki resmi programa yönelik öğrenci tutumlarını.

Eğitsel açıdan yapılan tanımların kapsamı incelendiğinde örtük programın öğrencilerin sınıf ve okuldaki öğrenme durumlarını oldukça etkilediği görülebilmektedir. Örtük programla ilgili önemli araştırmalar yapan Jackson (1968), öğrenmelerin daha çok sınıf

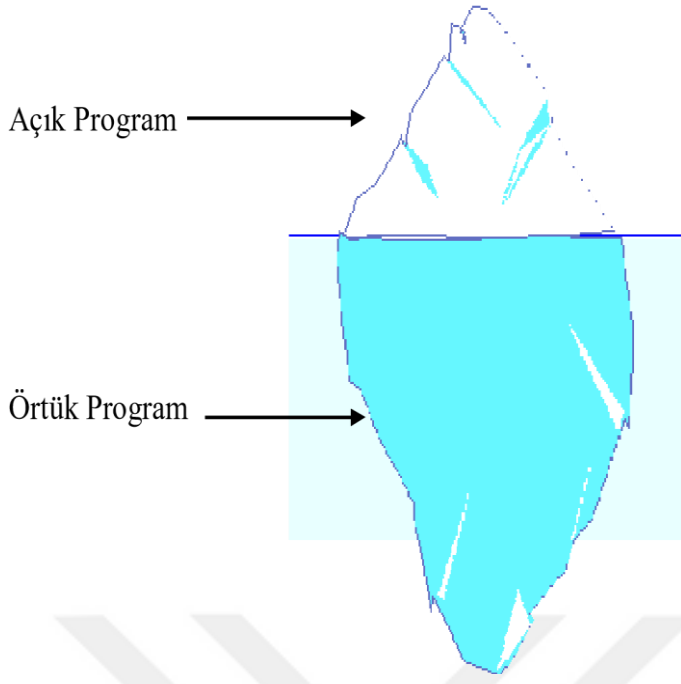
içerisinde olmasından dolayı örtük programın sınıf içi uygulamalarına ve etkilerine dikkat çekmiştir (aktaran Başar, 2011). Tuncel (2008) ise okulda uygulanıp her yıl tekrarlanabilen örtük programın öğrenilenleri, uzun süre hatırlatabildiğini ve yaşantısal bir program olmasından dolayı resmiyetteki programdan daha etkili olduğunu ifade etmiştir.

Okul ve sınıf ortamındaki tutarlı ve tekrarlanabilen yaşantı merkezli uygulamalar bilgi ve becerilerin yanı sıra milli ve manevi değerlerin öğrenilmesine ve kalıcı hale gelmesine yardımcı olmaktadır. Öğrencilere beceri, değer ve tutum kazandırmada örtük programa ait unsurlar, resmiyette yer alan program unsurları kadar anlam ifade edebilmektedir (Başar, 2011). Örtük programın öğrencilere yoğun bir şekilde sunulabilmesi, yaşam içerisinde öğrenmeleri barındırabilmesi ve öğretmen, veli, öğrenci ve yönetici etkileşimini sağlayabilmesi, resmiyetteki program kadar anlamlı olmasını sağlamaktadır.

Başar (2011), bireylerin ve toplumların yaşayış tarzının oluşmasında önemli yeri olan değerlerin nasıl öğretileceği konusunun öğretim programlarında açık bir şekilde gösterilmediğini genellikle örtük program aracılığı ile öğretilmeye çalışıldığını vurgulamıştır. Bu durum, değer eğitiminde önem taşıyan Sosyal Bilgiler dersi başta olmak üzere ilkokuldaki diğer derslerde, değerlerin çeşitli konular ve etkinlikler yoluyla kazandırılmaya çalışıldığını ve açık programlarda belirgin bir değer eğitim uygulamalarına yer verilmediğini göstermektedir.

Bilinen özellikleri, etkileri ve keşfedilmeyi bekleyen zengin bir içeriğe sahip olması örtük programın değer öğretiminde açık program ile birlikte işe koşulmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Öğretim programları konusunda önemli çalışmalar yürüten Mariani (1999) bu gerekliliğe dikkat çekerek açık program ile örtük programın bir bütün olarak düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Mariani (1999), açık program ile örtük program arasındaki ilişkisel durumu buz dağı benzetimi ile açıklamaya çalışmıştır.

Mariani (1999)'ye göre açık programlarda daha çok hedefler, konu içerikleri, süreler, öğretme yöntemleri ve değerlendirme süreçleri yer almaktadır. Bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasında buz dağının görünen kısmı çok önemli olmakla birlikte diğer önemli ve büyük bölüm ise bizim tarafımızdan görünmeyen örtük kısımdır. Buz dağının örtük kısmında öğrencilerin, öğretmenlerin, velilerin ve okul yöneticilerinin davranış, yaklaşım ve inanışlarının yer alması, değerleri kazandırmada örtük programın açık programa çok önemli katkılar yaptığını göstermektedir.

Şekil 2.9. Açık ve örtük program benzetimi (Mariani, 1999)

Mariani (1999)'nın buz dağı benzetimi incelendiğinde öğrencilere bilgi, beceri, tutum ve değer kazandırmada örtük programın açık programdan daha derin öğrenme içeriklerine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda tutum ve davranışların temelini oluşturan değerlerin hem kazanılması hem de kalıcı olması, örtük programın daha fazla işe koşulmasına bağlı olarak değişiklik gösterebilecektir. Sarı (2007)'nın duyuşsal ve sosyal öğrenmelerde örtük programın açık programdan daha etkili ve görünür olduğunu vurgulaması da bu düşünceyi oldukça desteklemektedir.

Sonuç olarak; değerlerin öğretilmesinde ve geleceğe aktarılmasında resmiyette yer alan değer öğretim yaklaşımları önemli bir yere sahip olmakla birlikte literatürde yer alan çalışmalarda ortaya çıkan örtük programın sosyal ve duyuşsal öğrenmeler üzerindeki hissedilir etkisi, bu programı vazgeçilmez kılmaktadır. Örtük programa yönelik yapılan araştırmalar, tanımlar, ortaya çıkan fikirler ve çeşitli modellemeler açık bir şekilde görülmeyen fakat eğitimin önemli yerinde bulunan örtük programın değerler eğitimi için vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu bizlere göstermektedir. Bu nedenle bu araştırmanın konusunu oluşturan ilkökul Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimi yapılırken sınıf öğretmenlerinin örtük programa yönelik düşüncelerinin ve örtük programı kullanabilme becerilerinin ortaya çıkartılmasının ve öğretim süreçlerinin bu duruma göre planlanmasının, değerlerin etkili bir şekilde öğretilmesine ve yaşatılmasına önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

2.7. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde değerler eğitiminde örtük programın kullanılmasına ve etkilerine ilişkin literatürde yer alan yurt içi ve yurt dışı araştırmalara yer verilmiştir.

2.7.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Ülkemizde yapılan akademik çalışmalar incelendiğinde, değerler eğitiminde örtük programın kullanılmasına ve etkilerine yönelik birçok çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Resmiyette yer alan programın süre, içerik ve öğrenme ortamları bakımından değer eğitiminde yetersiz kalması, örtük programa yönelik yapılan çalışmaların önemli gerekçesi olmuştur. Yangın ve Dindar (2010) tarafından ilköğretim okullarında değer öğretiminde örtük programın varlığına ilişkin yürütülen çalışmada, öğrenciler üzerinde okul içi ve okul dışı uygulamalarının daha etkili olmasından dolayı resmiyette yer alan programın yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kavgaoğlu ve Fer (2020) tarafından resmi program, örtük program ve okul dışı etmenlerin değerleri kazandırma etkililiğinin incelenmesine yönelik betimsel bir çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmada, örtük programın kişisel ve evrensel değerleri resmi programa göre daha iyi kazandırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Kuş (2009) tarafından yüz elli beş öğretmen ve yedi yüz kırk öğrencinin katılımıyla yapılan betimsel çalışmada ise örtük programın ve okul dışı etmenlerin değerleri kazandırma etkililiği incelenmiştir. Araştırmanın sonunda kişisel ve evrensel değerleri kazandırmada örtük programın resmi programın önüne geçtiği tespit edilmiştir.

Örtük programın eğitimdeki yeri ve önemine yönelik Türedi (2008) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin açık bir şekilde görmediği ama varlığını bildiği örtük program sayesinde daha kontrollü ve bilinçli hareketler içerisinde olmaya çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır. Başar (2011) tarafından yapılan nitel çalışmada, sınıf içi istenmeyen davranışlar üzerinde örtük programın etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonunda sınıf öğretmenlerinin örtük programı etkili ve doğru kullandıklarında öğrenci davranışlarını kontrol etmede başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Serhatlıoğlu (2012) tarafından sosyal becerilerin kazanımı sürecinde örtük programın işlevine yönelik yapılan, nitel ve nicel araştırma desenlerinin bir arada kullanıldığı çalışmada, öğrencilere sosyal becerileri kazandırmada örtük programın dikkate alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Duyuşsal özelliklerin gelişimi açısından örtük programın

etkisine ilişkin Tuncel (2008) tarafından yapılan nitel araştırmada, öğrencilerin öğrenme süreçlerinde öğretmenleri rol model aldıkları ve öğretmenlerin her türlü söylemlerinden ve eylemlerinden etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldırım (2015) tarafından yapılan nitel araştırmada ise sınıf öğretmenlerinin örtük program kavramına ilişkin algıları incelenmiştir. Yapılan çalışma sonunda sınıf öğretmenlerinin örtük program hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıkları, yapılan sosyal etkinliklerin ve ders dışı faaliyetlerin örtük programın kapsamına girdiğinden habersiz oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Akman vd. (2017) tarafından otuz Sosyal Bilgiler öğretmenin katılımıyla yapılan nitel çalışmada değerlerin öğretilmesinde örtük programa ilişkin öğretmen görüşleri incelenmiştir. Araştırma sonunda değerlerin kazandırılmasında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin örtük programı etkin bir şekilde kullanılamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Sarı (2007) tarafından demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük programın etkileri ve okul yaşam kalitesi düzeylerinin belirlenmesine ilişkin yapılan, nitel ve nicel araştırma desenlerinin bir arada kullanıldığı çalışmada, yönetici ve öğretmenlerin okul kültürü oluştırmaya yönelik eğitilmeleri, değerlerle donatılmaları ve açık programla birlikte örtük programı da kapsayan düzenlemelerin MEB tarafından yapılması gerektiğİ sonucuna ulaşılmıştır. Kalaycı ve Güneş (2014) tarafından elli dört beşinci sınıf öğrencisinin katılımıyla yapılan deneysel çalışmada, öğrencilere değer kazandırırken örtük program ile resmi programın hedeflerinin örtüşmesi gerektiğİ aksi halde resmi program ile örtük program arasında ortaya çıkacak çelişki durumlarının değer öğretimini olumsuz etkileyeceğİ sonucuna ulaşılmıştır. Örtük programın kullanımına ve değerler eğitimindeki etkilerine ilişkin ülkemizde yapılan çalışmalar özetlenecek olursa;

- Örtük programın okullardaki varlığına ve işlevine,
- Örtük programın beceri, tutum ve değer kazandırmadaki etkililiğİne,
- Örtük programın duyuşsal gelişim için önemine,
- Örtük programın değer eğitimiyle olan girintili ilişkine,
- Örtük programın öğretmenler tarafından kullanılabilmesine,
- Örtük programın açık programla birlikte uygulanabilmesine,
- Örtük programın öğretmenlerde oluşturduğİ algıya ilişkin araştırmaların yapıldığı, yapılan çalışmaların nitel ve nicel boyutlarıyla ele alındığı ve ilköğretim kademesinde yoğunlaştığı görülmüştür.

2.7.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Yurt dışında yapılan akademik çalışmalar incelendiğinde öğrencilere bilgi, beceri, tutum ve değer kazandırmada örtük programın kullanılmasına ve etkilerinin ortaya çıkartılmasına yönelik etkili çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Peshkin (1992) tarafından açık program ile örtük program arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik yapılan çalışmada, örtük programın açık program kadar önemli olduğu ve yöneticilerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin gözlemlenmesiyle örtük programın görünürlüğünün ortaya çıkacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Jackson (1968) tarafından örtük programa yönelik yapılan çalışmada örtük programın genel tanımına ve kapsamına ulaşılmıştır. Portelli (1993) tarafından örtük programın etkilerine ilişkin yapılan çalışmada, öğrencileri eğitim ve öğretim sürecinde okul ortamında yaşanan olay ve durumların açık programdan daha fazla etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (aktaran Ahola, 2000). Örtük program ve açık program ilişkine yönelik Ahola (2000) tarafından yapılan çalışmada ise örtük programın açık program ile bütünleştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Wren (1999) tarafından yapılan çalışmalarda ise öğrencilerin örtük öğrenmeler ile toplumsal normları benimseyeceği ve bu sayede yaşadığı toplumda etkin ve üretken bireyler olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Freiberg (1999) tarafından okuldaki örtük öğrenme ortamlarının etkilerine ilişkin yapılan araştırmalarda, öğrencilerin okul ikliminden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır (aktaran Leonard, 2002). Bireylerin sosyal ilişkilerinin tutum ve davranışlar üzerindeki etkilerine ilişkin Moss (1991) tarafından yapılan çalışmada ise öğrencilerin en fazla bulundukları sosyal çevreden etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır (aktaran Leonard, 2002).

Mariani (1999) tarafından örtük programın genel yapısına ve insan davranışları üzerindeki gizil etkilerine ilişkin yapılan çalışmada, örtük program buz dağına benzetilerek açık programın davranış ve değer kazandırmadaki etkilerinin örtük programa göre sınırlı olabileceği ve insan davranışlarını belirleyen ve kontrol eden inançların, tutumların ve değerlerin öğrenilmesinde örtük programın açık programa göre daha etkili ve kalıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Değerlerin öğretilmesinde örtük programın etkilerine ilişkin yurt dışında yapılan araştırmalar özetlenecek olursa;

- Örtük program kavramının tanımına ve kapsamına,

- Örtük programın duyuşsal öğrenmeler üzerindeki etkilerine,
- Örtük programın bireylerin davranışları ile değer yaşantıları üzerindeki etkilerine,
- Örtük programın toplumsal kuralların oluşmasındaki etkileri ve önemine ilişkin araştırmaların yapıldığı görülmektedir.

Ülkemizde ve yurt dışında değerler eğitimi ve değerler eğitiminde örtük programın etkilerine ilişkin yapılan araştırmalara genel olarak bakıldığında çoğunda nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı, öğretmen ve öğrenci görüşlerine yer verildiği görülmektedir. Çalışmalar, kişilik gelişimi başta olmak üzere bireylerin tutum ve davranışlarında değerlerin çok önemli bir yere sahip olduğunu ve etkili bir şekilde öğrenilmesinin kişisel ve toplumsal hayatın düzenlenmesine ve milletlerin geleceğe güvenle bakabilmelerine yardımcı olacağını göstermektedir.

Araştırmalar, değerlerin genellikle resmi programlar aracılığıyla kazandırılmaya çalışıldığını, örtük programın varlığının ve değer kazanımları üzerindeki önemli ve kalıcı etkilerinin öğretmenler ve eğitimciler tarafından bilinmesine rağmen etkili bir şekilde kullanılmadığını ve göz ardı edilebildiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra yapılan farklı araştırmalar da okuldaki açık program ile örtük programın girintili bir ilişkiye sahip olduğunu, örtük programın bazen açık programın önüne geçebildiğini, örtük programın aileyi, öğretmenleri, yöneticileri ve sosyal çevreyi eğitimin içerisine aktif bir şekilde çekebildiğini ve duyuşsal öğrenmeleri en üst düzeye çıkarabildiğini göstermektedir.

Sonuç olarak; değerlerin eğitime ilişkin ülkemizde ve yurt dışında yapılan araştırmalar ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır. Yapılan incelemeler bu araştırmaya önemli katkılar sunmuştur. Araştırmanın konusu olan ilkökul Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasında örtük programın etkilerinin sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelenmesi, yurt içindeki ve dışındaki çalışmaların ışığında bütüncül yaklaşımla ele alınmıştır. Değerlerin öğretilmesinde örtük programın etkilerinin sınıf öğretmenlerinin görüşleri özelinde ortaya çıkartılması sağlanarak bu konuyla ilgili alan yazındaki boşluğun giderilmesine çalışılmıştır.

3. YÖNTEM

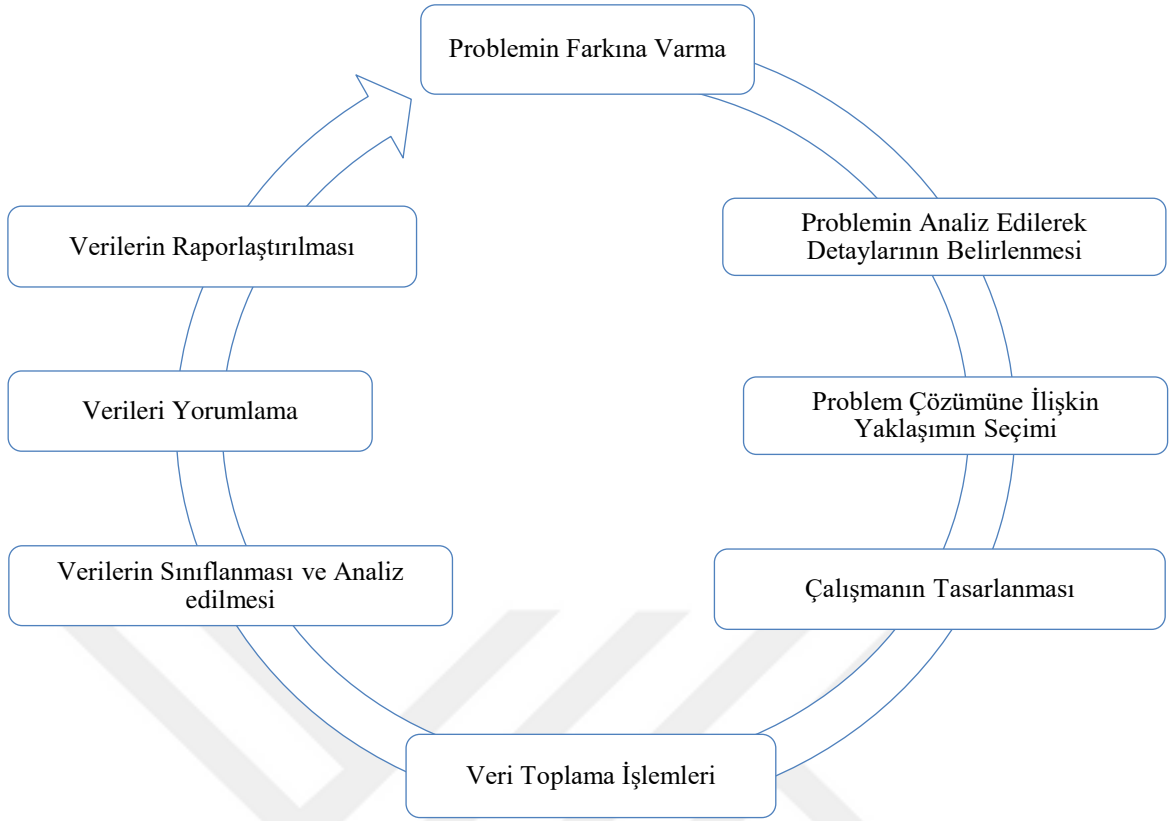
Yöntem bölümünde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması, verilerin analizi, inandırıcılık ve araştırma etiğine ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Deseni

İlkokul Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin eğitiminde örtük programın etkisinin sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelemeyi hedefleyen bu araştırma, nitel bir araştırma özelliği taşımaktadır. Nitel araştırmalar genellikle insanların tabiatına odaklanmakta, bilginin özgün ve derin olmasını savunmaktadır. Nitel araştırmalarda genelleme kaygısı bulunmadığından geniş örneklem yerine dar kapsamlı örneklemlerden derinlemesine elde edilen veriler daha fazla dikkate alınmaktadır (Baltacı, 2019).

Dey (1993), nitel araştırmaların insanların olayları ve durumları nasıl algıladıklarına ve nitelendirdiklerine cevap aradığını ifade etmektedir (aktaran Özdemir, 2010). Miles ve Huberman (1994) tarafından yapılan çalışmada, olay ve durumların insanlar tarafından nasıl algılandığının cevabı aranırken araştırmacının, nitel araştırma süresince olgu ve olayları olduğu gibi sunması; olguları ve olayları kendi bağlamından kopartmadan ortaya çıktığı haliyle koruması gerektiği vurgulanmaktadır (aktaran Baltacı, 2019).

Nitel araştırmaların özelliklerine yönelik Özdemir (2010) tarafından yapılan çalışmada, nitel araştırmaların iki önemli özelliğine vurgu yapılmaktadır. Birincisi sosyal hakikatlerin insanın anlayış ve kavrayış biçiminden ayrı incelenemeyeceği ve araştırmacının araştırma süresince yansız davranamayacağı özelliği, ikincisi ise bilgiye ulaşmada tümevarım yöntemini kullanma özelliğidir. Creswell (2003) ise yapmış olduğu çalışmada, nitel araştırmaların döngüsel sürecini ele almakta ve bu döngüyü şematize etmektedir. Creswell (2003)'in çalışmasında yer alan ve nitel araştırmaların döngüsel sürecini daha iyi anlamamıza yardımcı olan bu diyagram Şekil 3.1'de ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Şekil 3.1. Nitel araştırma süreci (Creswell, 2003)

Şekil 3.1’de belirtildiği gibi nitel araştırmalara öncelikle bir problemin farkına varılmasıyla başlanmaktadır. Kişisel ve toplumsal değerlerin ilköğretim Sosyal Bilgiler dersinde örtük program aracılığıyla etkili ve kalıcı bir şekilde kazandırılması, bu araştırmanın problem konusu olmuştur. Farkına varılan bu problem durumuyla ilgili yapılacak çalışmanın ise nitel araştırma paradigmasına dayandığı görülmektedir. Nitel araştırma paradigmasına dayanan bu araştırma, deneyimleri ve yaşamdaki anlamları ortaya çıkarmaya çalıştığı için olgubilim ile desenlenmiştir. Creswell (2021) olgubilim deseninin nitel araştırma paradigmasına dayandığını ve kişilerin belli bir olguyu deneyimlemesiyle oluşan anlamlara odaklandığını ifade etmiştir. Tekindal (2021) ise bireylerin yaşamlarına ve deneyimlerine ait anlamların olgubilimin konusu olduğunu ve anlamlar arası ilişkilerin ortaya çıkarılmasına yardımcı olduğunu vurgulamıştır. Her iki açıklamadan da anlaşılacağı üzere değerlerin öğretilmesinde örtük programın etkilerinin ele alınarak anlamların ortaya çıkarılmaya ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda anlayış geliştirilmeye çalışılması, tercih edilen desenin en uygun desen olduğunu göstermektedir.

Bunların yanı sıra olgubilim çalışmalarında bir problem durumuna ait sebeplerin ve etkilerinin genel bir yaklaşımla ele alınması, olay ve olguların kendi kapsamından kopartılmadan katılımcıların deneyimleri üzerinden derinlemesine incelenmesi ve

araştırma süresince gözlem ve görüşme tekniklerinin sıkça kullanılması da bu araştırmanın olgubilim ile desenlenmesinin gerekçelerindendir. Bu desenin zorluğu ise kişilerin görüşlerinin ortaya çıkarılması ve deneyimlerinden anlam elde edilmesidir. Çünkü insan görüşleri veya düşünceleri buz dağının su altındaki büyük ve karanlık kısmı gibidir. Buz dağının su altında kalan büyük kısmı nasıl doğrudan görülemiyorsa, insanlara ait görüşlerin ve düşüncelerin de doğrudan görülebilmesi mümkün değildir. Bunların ortaya çıkartılması ve anlamlandırılması için görüşme tekniği önemli bir araçtır (Sarı, 2007). Bu araştırmada görüşme tekniği kullanılarak katılımcıların görüşleri ve düşünceleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Yozgat il sınırları içerisindeki devlet okullarında görev yapan sekiz sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Katılımcılar nitel araştırmaların doğasına uygun olarak amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örneklemeğe göre belirlenmiştir. Amaçlı örneklem, nitel araştırmalarda kullanılan ve araştırmanın konusuna ait durumlar ve olaylar hakkında detaylı bilgi toplanmasını hedefleyen bir çalışma grubu belirleme yöntemidir (Özdemir, 2010). Ölçüt örneklem ise araştırmacılar tarafından çalışma grubunun, araştırma konusuna ve problem durumuna en uygun nesne, olay ve kişilerden oluşturulmasıdır (Büyüköztürk, 2012).

Marshall (1996)'a göre ölçüt örnekleme seçilecek olan nesne, olay ve kişilerin zengin bilgiler sunması gerekmektedir (aktaran Baltacı, 2018). Bu araştırmada katılımcılar belirlenirken özellikle iki önemli ölçüte dikkat edilmiştir. Bu ölçütlerden biri öğretmenlerin kıdemi, diğeri ise çalışmış oldukları okulun sosyoekonomik düzeyidir. Kıdem, öğretmenlerin öğretim programları hakkında yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olması için önemli bir kriterdir. Okulun sosyoekonomik düzeyi de farklı öğretim programlarının uygulanılmasına ve zengin değer yaşantıları kazandırılmasına imkan sağlayan diğeri önemli kriterdir.

Bu bağlamda araştırmanın çalışma grubunda öncelikle en az beş yıllık kıdeme sahip sınıf öğretmenleri, sonra da farklı sosyoekonomik düzeye sahip okulda görev yapan sınıf öğretmenleri yer almıştır. Okulların sosyoekonomik düzeylerinin belirlenmesinde TÜİK'in 2022 yılı verilerinden yararlanılmıştır. Kıdem ve sosyoekonomik gibi ölçütlerin yanında katılımcıların cinsiyet farklılıkları da dikkate alınmıştır. Bu sayede araştırma konusuna ait

durumları etkileyen faktörlerin ortaya çıkartılmasında, analiz edilmesinde, betimlemelerin doğru bir şekilde yapılmasında ve güvenilir sonuçlara ulaşılmasında çok yönlü etkenler, referans olarak görülmüştür. Belirlenen ölçütler doğrultusunda oluşturulan çalışma grubuna ait bilgiler Tablo 3.1’de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Çalışma grubundaki sınıf öğretmenlerine ait bilgiler

Kategori		f
Cinsiyet	Erkek	4
	Kadın	4
Kıdem	5-10 Yıl	2
	10-20 yıl	6
Sosyoekonomik Durum	İyi	5
	Zayıf	3

Tablo 3.1’den anlaşılabacağı üzere yapılan bu araştırmanın çalışma grubunda dört erkek (f4) ve dört kadın (f4) öğretmen yer almıştır. Katılımcılardan ikisinin (f2) beş ile on yıl arasında kıdeme, altısının (f6) on ile yirmi yıl arasında kıdeme sahip olduğu görülmektedir. Okulların sosyoekonomik durumlarına bakıldığında beş okulun (f5) iyi, üç okulun (f3) zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada elde edilecek sonuçların etkili ve güvenilir olması için farklı kriterler dikkate alınarak oluşturulmuş olan bu katılımcı grubuna daha önceden hazırlanan ve güvenilirliği test edilen yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanarak araştırmanın verileri toplanmaya çalışılmıştır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanıldığından bu bölümde yarı yapılandırılmış görüşme formuna ve gerçekleştirilen görüşmelere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu araştırmanın hedeflerine ulaşılmasında görüşme tekniği kullanılmıştır. Cohen ve Manion (1994), görüşmeyi araştırmanın merkezinde yer alan birey ile araştırmacı arasındaki hedefli ve sözlü iletişim olarak ifade etmektedir. Kvale (1996) yapmış olduğu çalışmada, araştırmacının araştırmaya çalıştığı konuyla ilgili daha önce oluşturmuş olduğu soruları görüşme yoluyla araştırmanın merkezindeki kişilere sorduğunu ve bu sayede bireylerin duygu ve düşüncelerini ortaya çıkardığını belirtmektedir (aktaran Türnüklü, 2000).

Yapılan görüşmelerde ortaya çıkan verilerin toplanması amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış görüşme tekniğine göre daha esnek olup araştırma konusuna ait soruların araştırmacı tarafından önceden hazırlandığı görüşmenin akışına bağlı olarak alt soruların sorulduğu, nitel araştırmalara uygun bir tekniktir (Türnüklü, 2000). Ayrıca yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, önceden hazırlanan bir anlaşma metnine bağlı olarak devam ettiği için araştırmacıya karşılaştırılabilir ve sistemli bilgiyi de sunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 1999).

Veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler ve araştırmanın amacı dikkate alınarak öncelikle taslak yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Bu taslak form nitel araştırma deneyimine sahip ve daha önce bilimsel çalışmalarında yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirmiş olan bir uzmana ve sosyal bilgiler eğitimi ve değerlerle ilgili bilimsel çalışmaları olan bir uzmana verilmiştir. Bu iki uzmanın görüşleri ve geri dönütleri doğrultusunda taslak görüşme formu son şeklini almıştır. Geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu EK 4'te sunulmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirildikten sonra araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden ve belirlenen ölçütleri sağlayan sınıf öğretmenleriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelere ait bilgiler Tablo 3.2'de sunulmuştur.

Tablo 3.2. Sınıf öğretmenleriyle yapılan görüşmeye ait bilgiler

Görüşme Yapılan Öğretmen	Görüşme Yeri	Görüşme Tarihi ve Süresi
Ö/1	Okul	22.03.2023, 22 dk.
Ö/2	Okul	24.03.2023, 27 dk.
Ö/3	Okul	27.03.2023, 24 dk.
Ö/4	Okul	29.03.2023, 27 dk.
Ö/5	Okul	31.03.2023, 22 dk.
Ö/6	Okul	03.04.2023, 32 dk.
Ö/7	Okul	06.04.2023, 22 dk.
Ö/8	Okul	10.04.2023, 20 dk.
Görüşme Toplamı		8 gün, 196 dk.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir. Veri analizlerine başlamadan önce gerçekleştirilen tüm görüşmeler metne dökülmüştür. Görüşme dökümlerinin analizinde tümevarımsal analiz tekniği kullanılmıştır. Tümevarımsal analiz; verilerin altındaki kavramları ve kavramlar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran analiz türüdür (Sözbilir, 2009). Tümevarımsal analiz bağlamında elde edilen veriler satırlar halinde kodlanmıştır. Yapılan kodlama ile alt kategorilere ve temalara ulaşılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda kodlar, alt kategoriler ve temalar arasındaki ilişkiler yorumlanarak araştırmanın bulgularına ulaşılmıştır.

3.5. İnanırcılık

Araştırmanın inanırcılığına yönelik gerçekleştirilen ilk çalışma katılımcı teyidinin alınmasıdır. Nitel araştırmalarda, araştırma verileri toplandıktan ve temel bulgulara ulaşıldıktan sonra katılımcı teyidi alınması araştırmanın iç geçerlilik bağlamında inanırcılığını artıran önemli bir unsurdur. Katılımcı teyidinde verilerden erişilen bulgu, açıklama ve yorumlar katılımcı tarafından doğrulanmış olur (Merriam, 2009). Bu

doğrultuda, makro analizler sonucunda temel araştırma bulgularına ulaşıldıktan sonra katılımcılardan tekrar randevu alınarak bir araya gelinmiştir. Katılımcıların görüşlerinden çıkarılan kodların, temaların ve yorumların katılımcıların yansıtmak istediği düşünceleriyle örtüşüp örtüşmediği üzerinde tartışılmıştır. Ortaya çıkan kodların ve yorumların katılımcıların düşünceleriyle örtüştüğü görülmüştür. İnandırıcılık bağlamında bir diğer çalışma verilerin bir kısmının uzman incelemesine verilmesi olmuştur. Çünkü araştırmacıların verilere farklı bakış açısı ile bakması, katılımcılardan elde edilen verilerin yanlış yorumlanmasına ve yanlış çıkarımlarda bulunulmasına sebep olmaktadır. Bu durum araştırmanın inandırıcılığını tehlikeye düşürebilmektedir (Creswell, 2003). Bu sınırlılığı ortadan kaldırmak ve araştırmanın inandırıcılığını güçlendirmek için üç öğretmene ait verilerin ilk beş dakikalık kısmı nitel araştırma deneyimi olan ve değer eğitimi alanında çalışmaları bulunan iki uzmana verilmiştir. Uzmanlar analizlerini gerçekleştirdikten sonra bir araya gelinerek analizler karşılaştırılmıştır. Bunun sonucunda analizler arasında uyum olduğu görülmüştür. Ayrıca uzman görüşleri doğrultusunda farklı temalarla daha ilişkili olduğu düşünülen iki kod, ilgili temalar altına kaydırılmıştır. Yine analiz tablosunda yer alan iki kodun diğer kodlarla benzer anlamlar taşıdığı görülerek analiz biriminden çıkartılmıştır.

3.6. Araştırmanın Etiği

Araştırma sürecinde etik ilkelere hassasiyet gösterilerek çeşitli stratejiler izlenmiştir. Araştırma sürecine Yozgat Bozok Üniversitesi etik komisyonundan 01/11 sayılı ve 25/01/2023 tarihli etik kurul izninin alınmasıyla başlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunda yer alan öğretmenler için araştırma bilgilendirme formu ve onay formu hazırlanmıştır. Araştırma öncesinde tüm katılımcılar araştırma süreçleriyle ilgili bilgilendirilmiştir. Kendilerinden alınan verilerin ve ses kayıtlarının güvenli bir ortamda saklanacağı, bir süre sonra imha edileceği ve araştırmacılar dışında kimseyle paylaşılmayacağı açıklanmıştır. Araştırmanın tüm süreçlerinde kendilerine verilen kod isimlerin kullanılacağı ve kimliklerini açıkça ortaya koyabilecek bir bilginin paylaşılmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca bilgilendirme ve onay formlarında da taahhüt altına alındığı üzere çalışmadan istedikleri zaman ayrılma haklarının saklı tutulduğu belirtilmiştir. Bilgilendirmeler sonucunda araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden katılımcılarla gönüllü katılım formu imzalanmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formuna vermiş oldukları cevaplardan tümevarımsal analiz yoluyla bulgulara ulaşılmıştır. Ulaşılan bulgular yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sıraya bağlı kalınarak tablolar halinde sunulmuştur.

4.1. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Kavramına ve Kök Değerlere İlişkin Görüşleri

Sınıf öğretmenlerine görüşme sırasında ilk olarak “Değer kavramına ve kök değerlere ilişkin görüşleri nelerdir” sorusu yöneltilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin değer kavramına ilişkin görüşleri ve frekansları Tablo 4.1’de, kök değerlere ilişkin görüşleri ve frekansları ise Tablo 4.2’de gösterilmektedir.

Tablo 4.1. Sınıf öğretmenlerinin değer kavramına ilişkin görüşleri

Görüşler	f
Kurallar bütünü ve ilkeler	2
İnançlar	2
Kıymet verme	1
Sorumluluk alma	1
Toplumda kabul görülen	1
Toplumda önemli olan	1
İyi veya kötü görüşler	1
Karakterde olması gerekenler	1
Kuşaklara aktarılması gerekenler	1
Topluma yön veren	1
Toplumu var eden	1
Kendimizi tanımlamamızı sağlayan	1
Görüşler Toplamı	14

Tablo 4.1'e göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin değer kavramına ilişkin görüşleri alınmıştır. Bu tabloya bakıldığında değer kavramıyla ilgili katılımcıların farklı görüşlerinin olduğu görülmektedir. Değer kavramına ilişkin katılımcıların çoğunlukla “kurallar bütünü” (f2) ve “inançlar” (f2) olarak görüş bildirdiği görülmektedir. Katılımcılardan Ö1-“*Değerler insanların fiiliyatlarını davranışlarını düzenleyen kurallar, inançlardır.*” şeklinde, Ö5-“*İnsanlar tarafından kabul edilmiş ilke ve kurallardır.*” şeklinde görüş belirterek değer kavramını ilke, inanç ve kurallar bütünü gibi kavramlarla açıklamaya çalışmıştır.

Değerlerin sorumluluk boyutuyla ilgili düşüncesini Ö3- “*Kişinin yaptığı davranışlarda sorumlu muyum diye bakması.*” olarak açıklamıştır. Katılımcıların değerlerin toplumsal önemine ilişkin vurgu yaptığı da görülmektedir. Ö8- “*Topluma yön veren duygular ve davranışlardır.*” görüşü ile değerlerin topluma yön verdiğini, Ö6-“*Değer toplumu var eder. Vatanseverlik, saygı, sevgi, en başta milleti var eder.*” şeklinde görüşü ile değerlerin toplumu var ettiğini vurgulamıştır. Benzer şekilde değerlerin toplumsal önemine ilişkin Ö5-“*Değerler bizi biz yapan, toplum için önemli olan kurallardır.*” şeklinde, Ö4- “*Değerler toplumda kabul gören ve kabul görmeyen görüşlerdir.*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Tablo 4.1 incelendiğinde değerlerin kişiler ve karakter için önemli olduğu ve yaşatılarak gelecek nesillere aktarılması gerektiği de vurgulanmaktadır. Değerlerin kişisel önemine ilişkin Ö6- “*Kendimizi gerek ülke içinde gerek ülke dışında tanımlamamıza yarayan ve bizi öne çıkaran kazanımlar olarak görüyorum.*” şeklinde, insan karakterinde olmasına yönelik Ö8-“*Değerler, insanların karakterinde olması gerekenlerdir.*” şeklinde, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına ilişkin ise Ö8-“*Değerler, diğer kuşaklara aktarılmalı.*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Tablo 4.2. Sınıf öğretmenlerinin kök değerlere ilişkin görüşleri

Görüşler	f
Müfredatta yer alan değerler	4
Değerlerin özü	1
Çekirdek haklar	1
Evrende kabul gören değerler	1
Topluma kök salmış değerler	1
Sosyal Bilgiler dersi için önemli olan	1
Görüşler Toplamı	9

Tablo 4.2'ye göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin kök değerlere ilişkin görüşleri alınmıştır. Bu tabloya bakıldığında kök değerlerle ilgili katılımcıların farklı görüşlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Kök değer kavramına ilişkin katılımcıların çoğunlukla “müfredatta yer alan değerler” (f4) olarak görüş bildirdiği görülmektedir. Katılımcılardan Ö1-“*Kök değerler örgün eğitim kapsamında verilmesi gerekli olan müfredatta yerleştirilmiş değerlerdir. Bu kök değerler bildiğimiz saygı, sevgi, dürüstlük, vatanseverliktir, bunlardır. Bu değerleri birçok derste işliyoruz.*” şeklinde, Ö8-“*Kök değerler tüm derslerin içerisinde var. En fazla hayatın içinde olan ders olan sosyal bilgiler dersinde ise daha çok verilmekte. Vatanseverlik, dürüstlük, sevgi gibi.*” şeklinde görüş bildirerek kök değerlerin öğretim programlarının içerisinde yer aldığını açıklamaya çalışmıştır.

Kök değerlerin, değerlerin özü olduğuna ilişkin Ö2-“*Kök değerleri ise değerlerin daha özünde düşünebiliriz. 2018 öğretim programında yer almaktadır. 10 tane kök değerimiz vardır.*” şeklinde açıklamada bulunmuştur. Kök değerlerin çekirdek haklar boyutuyla ilgili Ö3-“*Kök değer deyince aklıma çekirdek haklarımız geliyor.*” şeklinde görüş bildirerek kök değerlerin insanlar için ne kadar önemli ve vazgeçilmez olduğunu vurgulamıştır. Katılımcıların, kök değerlerin evrensel yönüne de dikkat çektiği görülmüştür. Kök değerlerin bu yönüyle ilgili Ö3-“*Evrende kabul görmüş değerlerdir. Sevgi, saygı, dürüstlük, sorumluluk gibi değerlerdir. Derslerde bunların üzerinde durulmuştur.*” şeklinde açıklamada bulunmuştur.

Tablo 4.2’ye bakıldığında değerlerin toplumsal önemine ilişkin yapılan vurgulamaların kök değerler için de yapıldığı görülmektedir. Kök değerlerin toplumsal önemine ilişkin Ö5-‘‘Kök değerler ise topluma kök salmış olmazsa olmaz değerlerdir. Vatanseverlik, yardımseverlik, sorumluluk gibi değerlerdir.’’ şeklinde görüş ortaya koymuştur. Değerlerin ve kök değerlerin toplumsal önemine yapılan vurgulamaların yanında bir diğer önemli husus ise Sosyal Bilgiler dersine yüklenen anlam olmuştur. Değerler ve kök değerler açısından Sosyal Bilgiler dersinin önemine dikkat çekilmektedir. Bu hususla ilgili Ö7-‘‘ Bu değerler Sosyal bilgiler dersi için önemli değerler. Aklıma sorumluluk ve vatanseverlik gelmekte. Yine öz denetim değeri de aklıma gelmekte. Biz iyi bir insan profili oluşturmaya çalışıyoruz. Değerlere bu nedenle ihtiyacımız var.’’ şeklindeki açıklamasıyla Sosyal Bilgiler dersinin değerleri kazandırmadaki ve insanı yetiştirmedeki rolüne vurgu yapılmıştır.

4.2. Sınıf Öğretmenlerinin Değerlerin Öğretilmesinde Tercih Ettikleri Etkinliklere İlişkin Görüşleri

Sınıf öğretmenlerine görüşme sırasında ikinci olarak ‘‘Değerlerin öğretilmesinde tercih ettikleri etkinliklere ilişkin görüşleri’’ sorusu yöneltilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin değerlerin öğretilmesinde tercih ettikleri etkinliklere ilişkin görüşleri ve frekansları Tablo 4.3’te gösterilmektedir.

Tablo 4.3. Sınıf öğretmenlerinin değerlerin öğretilmesinde tercih ettikleri etkinliklere ilişkin görüşleri

Görüşler	f
Aktif öğrenme uygulamalarını	7
Sınıf dışı öğrenme ortamlarını kullanma	7
Rol model olma	3
Kitap okuma etkinlikleri	1
Drama etkinlikleri	3
Görüşler Toplamı	21

Tablo 4.3’e göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin değerlerin öğretilmesinde tercih ettikleri etkinliklere ilişkin görüşleri alınmıştır. Tabloya bakıldığında katılımcıların farklı

görüşlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Değerlerin öğretilmesinde katılımcıların çoğunlukla “aktif öğrenme” uygulamalarını (f7) ve “sınıf dışı öğrenme ortamlarını kullanma” (f7) uygulamalarını tercih ettiği görülmektedir. Katılımcılardan Ö1-“Benimde akrabam ve komşum olan kişinin çocuğu engelliydi. Onu sınıfa davet ettim. Çocuklara dedim alay etmenizdeki sebep nedir diye. Tekerlekli sandalyesi var, dediler. Biz de böyle olabilirdik dedim. Ali sizin gibi küçükken kaza geçirip bu hale gelmiş. Sizin gibi yürüyüp koşabiliyordu, oynuyordu ama bu duruma gelmeyi o istemedi. Geçirdiği kazadan dolayı bu hale gelmiş biz de böyle olabiliriz dedim. Bir de tekerlekli sandalye getirip alay eden çocuğu oturttum. Tekerlekli sandalye ile ders yaptık. O çocuk önceki gibi teneffüse çıkamadı, oynayamadı. Sonra bu durumu anladı. Diğerleri için de iyi oldu. Bu şekilde saygının gerekli olduğunu gösterdik.” şeklinde açıklamada bulunmuştur.

Aktif öğrenme uygulamalarına ilişkin yine Ö1-“Derste başkanlık seçimi yapıyoruz burada adaleti öğretiyoruz. Eşitliği herkesin oy kullanma hakkının olduğunu öğretmiş oluyoruz. Örtük programı yani bu şekilde sürekli kullanıyoruz.” şeklinde, Ö2-“Sorumluluk değeriyle ilgili mesela sınıfta bitki yetiştiriyoruz.” şeklinde, Ö2- “Sosyal bilgiler bağlamında yerli malı etkinliği kutlaması yaptık, çocuklar yerli ürünleri getirdiler. Çocuk sürecin içinde olduğu için birbiriyle iş yapmış oldu.” şeklinde, Ö3-“Derslerde uyguladığım uygulamalar oldu. Mesela vatanseverlik değeriyle ilgili koro oluşturduk. Ben de enstrümanımla Çanakkale türküsüne eşlik ettim. Velilerin karşısında seslendirme yaptık. Okulda belirli gün haftalarında öğrencilerimle animasyonlar izledik.” şeklinde görüş bildirerek öğrencilerin değerleri kazanırken işin içerisinde olması gerektiği hususunu vurgulamıştır.

Aktif öğrenmelerin yanı sıra gerçek hayattan uygulamaların da ön planda olmasına ilişkin Ö4-“İşte sorumluluk değeri benim önem verdiğim bir değerdir. Bununla ilgili yumurta etkinliğim var. Yumurtayı süsleyip eve götürüyoruz. Her öğrenci sırayla yumurtayı eve götürüyor ve kırmadan getirmesi gerekiyor. Bu şekilde yumurtayı kırmadan getirmeye, sorumlu davranmaya çalışmış oluyor. Ay sonunda kırmadan getirenlere ödül veriliyor.” şeklinde, Ö5-“Ben daha çok öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerini tercih ediyorum. İşte bitki yetiştirme etkinliği yapmıştım. Tohumları aldık ektik. Büyümesi için sorumluluk almalarını sağladım. Öğrencilerden musluktan akan damla damla suyu şişeye doldurmalarını istedim. Burada sabır değerini kazandılar. Sadece derslerimizde değil, oyunlarımızda ve belirli gün ve haftalarda da bu değerleri kazandırıyoruz.” şeklinde görüş bildirmiştir. Benzer şekilde konuya ilişkin olarak Ö6- “Etkinlik olarak ben tarihe

düşkünüm ve tarihten örnek veririm hep. Çocuklara anlatarak mesela Suriyeli bir çocuğun deniz kenarında öldüğü bir fotoğraf vardı. İşte İnsan hakları dersi var, orada çocuk haklarından girdik, havada kalmaması için bu örneği verdim. Çocuklara, insana saygı, sevgi, saygıdan bahsederken bu bebeğin durumunu gösterdim. Çocuklar mesela o duyguyu hissettiler.” şeklinde, Ö7-“Ben öğrencilerimle kış evi yapıp sokak hayvanlarına götürüp onları besliyorum ve değerlerimizi bu şekilde daha iyi öğreniyorlar. Bu şekilde örtük öğrenmeler çocuğun yapmasını ve yaşamasını da sağlıyor.” şeklinde görüş bildirerek öğrencilere değerleri nasıl kazandırdıklarını açıklamaya çalışmıştır.

Tablo 4.3’e bakıldığında katılımcıların değerleri öğretirken “rol model olma” (f3) ve “drama etkinlikleri” (f3) uygulamalarını tercih ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin görsel öğrenmelerinde etkili olan rol model olmaya ilişkin Ö2- *“Derslerde adil davranmaya özen gösteriyorum. Herkese söz hakkı vermeye çalışıyorum. Bir bardağın içine isimleri yazıp herkese söz hakkı veriyorum. Eşit olarak onlara davranıyorum. İşte başkanlık seçimi yapıyoruz. Burada eşitlik ve saygıyı kazandırmaya çalışıyorum.”* şeklinde, Ö5- *“Tutum ve davranışlarımız da öğrencilere değer kazandırıyor. Bu nedenle tutarlı olmamız gerekiyor. Yine başkanlık seçimleriyle sınıf içerisinde eşitlik ve adalet değerlerini kazandırmaya çalışıyoruz.”* şeklinde, Ö6-*“Şöyle yani en başında dediğim gibi saygılı ol çocuğum deyince çocuk öğrenmiyor, önce kendin saygılı olacaksın. En başta sınıfta kendimiz örnek oluyoruz. İşte adaletli olmaya çalışıyoruz. Sorumluluk almaya çalıştırıyoruz.”* şeklinde görüşlerini açıklamıştır.

Öğrencilerin sosyal öğrenmelerine katkı sunan ve yaratıcı düşüncelerini sağlayan drama etkinliklerine ilişkin ise Ö8- *“Drama yaptırıp kalıcı olmasını sağlıyorum. Müzik yardımıyla yapmaya çalışıyorum.”* şeklinde, Ö6- *“Vatanseverlikle ilgili Samsun, Sivas, Erzurum gibi illeri yazarak çocuklara Atatürk gibi olmalarını istiyorum ve canlandırma yaptırıyorum. Çocuklara o hissi vererek değerleri aşlamaya çalışıyorum.”* şeklinde, Ö7- *“Örneğin sevgi ve saygı değerini öğretirken kavga etmiş gibi kılık ve kıyafetimi dağıtır ve sınıfa öyle girerim. Çocuklar ilk gördüğünde tabi şaşırırlar. Üzüldüğümü görünce soruyorlar. Kavga ettiğim için üzüldüğümü anlayınca da arkadaşlık ve sevginin önemini hissediyorlar. Bu şekilde sevgi ve saygı değerini onlara aktif olarak öğretmeye çalışıyorum.”* şeklinde görüş bildirmiştir. Bu görüşlerin yanı sıra katılımcılardan Ö8- *“Vatanseverlik değeriyle ilgili kitap okuma etkinlikleri yapıyorum. Kitap içerisinden sorgulamalar yapıyoruz. Akıllı tahtadan izletebiliyoruz.”* şeklinde açıklamasıyla değerlerin öğretilmesinde kitapların etkisine dikkati çekmiştir.

4.3. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde İnfomal Öğrenmelere İlişkin Görüşleri

Sınıf öğretmenlerine görüşme sırasında üçüncü olarak “Değer eğitiminde infomal öğrenmelere ilişkin görüşlerinin ne olduğu” sorusu yöneltilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitiminde infomal öğrenmelere ilişkin görüşleri ve frekansları Tablo 4.4’te gösterilmektedir.

Tablo 4.4. Sınıf öğretmenlerinin değer öğretiminde infomal öğrenmelere ilişkin görüşleri

Görüşler	f
Aile etkisinin olması	3
Toplumsal çevrenin etkilemesi	1
Hayat boyu öğrenme süreci	1
Öğrenme baskısının olmaması	1
Öğrenmede fazla çaba harcanmaması	1
Görüşler Toplamı	7

Tablo 4.4’e göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin değer öğretiminde infomal öğrenmelere ilişkin görüşleri alınmıştır. Tablo incelendiğinde katılımcıların farklı görüşlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Değerlerin öğretiminde infomal öğrenmelere ilişkin çoğunlukla “aile etkisinin olması” (f3) vurgulanmaktadır. İnfomal öğrenmelerde ailenin etkisine ilişkin katılımcılardan Ö1- “Okullarda biz değerleri işliyoruz. Bunun dışında aile de değerlerin içinde.” şeklinde, Ö4- “Ailede, işte ve çevrede öğrenilenler.” şeklinde, Ö6- “Çocuklar değerlerin bir kısmını bizden doğrudan alıyor bir kısmını da örtük, gizil olarak alıyor. İşte formal yapının içeriğine biz duygu düşünce katarak infomal öğrenmeleri gerçekleştiriyoruz. Değerleri vermiş oluyoruz.” şeklinde görüş bildirmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin infomal öğrenmelerin toplumsal boyutuna ve hayat boyu öğrenme sürecine dikkat çektiği de görülmektedir. İnfomal öğrenmelerin bu yönleriyle ilgili Ö1- “Farkında olsun veya olmasın dürüstlüktür, büyüklere saygıdır, doğruluktur, yardımseverliktir bunları hem okulda hem de ailede, çevrede, toplumsal hayatta işliyoruz. Örneğin bir öğretmen sınıfa girdiğinde öğrencinin ayağa kalkması. Bunun derste anlatılma yeri yoktur. Ama sen onu öğretirsin. Ayağa kalkılması gerektiği ve bu saygıyı öğretirsin. Her şey programda yer almayabilir. Buna rağmen biz bu şekilde değerleri öğretiyoruz.” şeklinde, Ö4- “Formal, planlı programlı belli amaca dayalı öğrenmelerdir.

İnformal öğrenmeler ise ucu açık. Hayat boyunca devam eden öğrenmelerdir. Çocuklar değerleri formal ve informal öğrenmelerle birlikte öğreniyor.” şeklinde görüş bildirmiştir.

Değer öğretiminde informal öğrenmelerin etkisine yönelik ise katılımcılar “öğrenme baskısının olmamasını” (f1) ve “öğrenmede fazla çaba harcanmamasını” (f1) vurgulamışlardır. Katılımcılardan Ö7- “Değerler bana göre informal öğrenmelerle daha iyi oluyor. Çocuğa çerçevesi belli bir şeyi öğretmeye çalıştıkça öğrenmekten kaçınabiliyor. Ama informal öğrenmede çocuk aslında gizil öğreniyor ve zorlama olmuyor. Değerler de böyle kolay öğrenilebiliyor. İşte okulda çocuklara hayvan sevgisini öğretiyoruz ama dışarıda bunu uygulamadığında bu değer kazanılmıyor.” şeklinde, Ö8- “Bence değerleri informal yollarla öğreniyoruz. Öğrenme için çaba harcamıyoruz ama günün sonunda öğrenmiş oluyoruz. Yani maruz kalarak, yaşayarak öğrenmiş oluyoruz.” şeklinde görüş bildirerek değerlerin öğretilmesinde informal öğrenmelerin olumlu etkilerini açıklamaya çalışmıştır.

4.4. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkisine İlişkin Görüşleri

Sınıf öğretmenlerine görüşme sırasında dördüncü olarak “Değer eğitiminde örtük programın etkisine ilişkin görüşleri” sorusu yöneltilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin örtük programa ilişkin görüşleri ve frekansları Tablo 4.5’te, değer eğitiminde örtük programın etkilerine ilişkin görüşleri ve frekansları ise Tablo 4.6’da gösterilmektedir.

Tablo 4.5. Sınıf öğretmenlerinin örtük programa ilişkin görüşleri

Görüşler	f
İnformal öğrenmelerle iç içe	2
Belli kalıbı olmayan ve etkili	3
Öğretmen inisiyatifinde olan	1
Taklit ve gözlem uygulamalarıyla öğretim	1
İzleyerek öğrenme	1
Görüşler Toplamı	8

Tablo 4.5’e göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin örtük programa ilişkin görüşleri alınmıştır. Tabloya bakıldığında katılımcıların farklı görüşlerinin ortaya çıktığı

görülmektedir. Öğretmenlerin örtük programı çoğunlukla “belli kalıbı olmayan ve etkili” (f3) olarak nitelendirdiği görülmektedir. Bununla ilgili katılımcılardan Ö3- “Örtük programda belli kalıpta olmayan, gerçek hayatta olan öğrenmeler olduğu için çocuk sıkıcı olmadığını düşünüyor ve öğrenmeler daha etkili oluyor.” şeklinde, Ö7- “Örtük öğrenme bana göre okul dışında plansız yapılan eğitim ve informal öğrenmelere benziyor.” şeklinde, Ö5- “Örtük öğrenmelerin de belirli bir programı yok ama sonuçta amaca ulaşıyoruz.” şeklinde görüş açıklamıştır.

Örtük programla ilgili ikinci genel görüş ise “informal öğrenmelerle iç içe” (f2) olan bir program olduğu görüşüdür. Bununla ilgili katılımcılardan Ö3- “Örtük program informal öğrenmelerle iç içe.” şeklinde, Ö6- “Örtük öğrenme eğitimin bir parçası. Bir öğrenme modeli. Bence örtük öğrenme değer eğitiminde daha önemli. Çocuklar bence örtük öğrenmelerle değerleri daha iyi öğreniyor. Derste bazı değerleri direkt veremiyoruz ama örtük öğrenmelerle daha iyi veriyoruz.” şeklinde görüş bildirmiştir.

Tablo 4.5 incelendiğinde örtük programın “öğretmen inisiyatifinde olan”, “taklit ve gözlem uygulamalarıyla öğretim” ve “izleyerek öğrenme” olarak nitelendirildiği de görülmektedir. Katılımcılardan Ö4- “Örtük öğrenme veya örtük program ders içinde, ders dışındaki öğrenmeleri kapsıyor. Belli plan ve programda değil öğretmenin inisiyatifinde yapılıyor. Sadece etkinliklerle değil, kurallar, öğrencilerle ilişkiler her şey örtük programa giriyor. Ben de değer eğitiminde örtük programı kullanıyorum.” şeklinde, Ö8- “Örtük öğrenme, zorlama olmadan öğrendiklerimiz. Belli bir planı ve programı yok. Örtük öğrenmeler aslında yaşantıyla olduğu için çocuk bir bakıma izlemiş de oluyor.” şeklinde, Ö5- “Taklit yoluyla, gözlem yoluyla veya dramalar ile öğrenmeleri gerçekleştiriyoruz. Ben bir hata yaptığımda çocuktan özür dileyerek onun da özür dilemesini sağlamış oluyorum. Örtük program kendi davranışlarımız açısından da en büyük örnek.” şeklinde açıklamasıyla örtük programın farklı niteliklerini belirtmeye çalışmıştır.

Tablo 4.6. Sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde örtük programın etkilerine ilişkin görüşleri

Görüşler	f
Öğrenciye uygun ve uygulanabilir	3
Kapsamlı ve somutlaştırılabilir	1
Akran öğrenmeyi sağlar	1
Görüşler Toplamı	5

Tablo 4.6'ya göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde örtük programın etkilerine ilişkin görüşleri alınmıştır. Tabloya bakıldığında katılımcıların farklı görüşlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Değer eğitiminde örtük programın etkilerine ilişkin çoğunlukla “öğrenciye uygun ve uygulanabilir” (f3) görüşünün ortaya çıktığı görülmüştür. Katılımcılardan Ö4- “*Öğrencinin rahat olması, işin içinde olması da değeri kazanmasına katkı sunuyor.*” şeklinde, Ö1- “*Örtük öğrenmelerde değerler örnek üzerinde uygulanabiliyor.*” şeklinde, Ö7- “*Örtük öğrenme çocuğun zihnine daha iyi ve kolay yerleşiyor.*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Değer eğitiminde örtük programın etkilerine yönelik “kapsamlı ve somutlaştırılabilir” (f1) ve “akran öğrenmeyi sağlar” (f1) görüşünün de katılımcılar tarafından belirtildiği görülmektedir. Katılımcılardan Ö2- “*Değerler öğrencilere soyut geliyor. İlkokulda somut düşünüldüğü için somutlaştırılması gerekiyor. Örtük öğrenmeler aslında 40 dakika ile sınırlı kalmadığı için formal öğrenmelere göre daha kapsamlı öğrenmeleri içeriyor.*” şeklinde, Ö5- “*Çocukların birbirlerinden öğrenmelerini sağlaması akran öğrenmeyi sağlaması da önemli.*” şeklinde görüş bildirerek örtük programın etkilerini açıklamaya çalışmıştır.

4.5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkisine İlişkin Görüşleri

Sınıf öğretmenlerine görüşme sırasında beşinci olarak “Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde örtük programın etkisine ilişkin görüşlerinin ne olduğu” sorusu yöneltilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde örtük programın etkisine ilişkin görüşleri ve frekansları Tablo 4.7’de gösterilmektedir.

Tablo 4.7. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi değer eğitiminde örtük programın etkisine ilişkin görüşleri

Görüşler	f
Zaman ve mekân sınırlamasının olmaması	3
Kalıcı olması	4
Eğlenceli öğrenme sağlaması	3
Daha fazla değer kazandırması	1
Kendiliğinden öğrenme sağlaması	2
Görüşler Toplamı	13

Tablo 4.7’ye göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde örtük programın etkisine ilişkin görüşleri alınmıştır. Tablo incelendiğinde katılımcıların farklı görüşlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde örtük programın etkisine ilişkin çoğunlukla “kalıcı olması” (f4) görüşünün ortaya çıktığı görülmektedir. Katılımcılardan Ö1- “*Sosyal bilgiler dersinde örtük program daha kalıcı. İşte çocuk kaza yaşamış burada diğer çocuklar onun elinden tutmuşlar veya biz yanına gitmiş burada sevgiyi ve yardımseverliği işlemiş oluyoruz aslında. Bu dersteki örtük öğrenmeler ve yaşantılar sayesinde değerler daha kalıcı hale geliyor ve öğrenci buna daha çok ikna oluyor.*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Örtük programın “kalıcılık” boyutuna yönelik katılımcılardan Ö2- “*Bana öğretmenim başarımdan dolayı kitap hediye etmişti, ben unutamıyorum mesela. Sosyal bilgiler aslında yaşam dersi. Ben de sevgi değerini ben aslında bu şekilde kalıcı olarak kazanmış oldum.*” şeklinde, Ö4- “*Bu ders kapsamında yaptığımız etkinliklerde yer alan örtük uygulamalar değerlerin kalıcılığı konusunda çok etkili oluyor. Çocuğa sorumluluk değerini anlatıyoruz ama evde odanı topluyor musun dediğimizde, hayır diyor. Burada resmi program yetersiz kalıyor. Öğrenciye değerleri öğretirken uygulatılsa kazanımların kalıcılığı farklı olurdu.*” şeklinde, Ö6- “*Örtük öğrenmeler bence çocuklarda kalıcı izli hale geliyor. Mesela biz değeri örtük yolla hissettirince çocuklar kendi aralarında öğretmenimiz buna değer veriyor diyorlar. Sosyal Bilgiler dersinde değerleri yaşıyormuş gibi öğretilince daha etkili olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle değerler eğitiminde formal yapıya göre daha etkili olduğunu düşünüyorum.*” şeklinde görüş açıklamıştır.

Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde örtük programın kalıcı olmasının yanı sıra sıklıkla dile getirilen bir başka görüş ise “zaman ve mekân sınırlamasının olmaması” (f3) ve “eğlenceli öğrenme sağlaması” (f3) şeklindedir. Katılımcılardan Ö1- *“Örtük program bu derste her zaman her yerde uygulanabiliyor. Diğerinde bir plana moda mod bağlı kalınabiliyor. Bunda ise sohbet ederken, bir durumla karşılaşıldığında veya çoğun başından bir olay geçtiğinde hemen bunu bağlayabiliyorsunuz. Formal öğrenmelerde o gün konusunu işliyorsunuz ama belki o an siz örneklik oluşturamayabiliyorsunuz. Verilmek istenen değerle ilgili örnek oluştururken zaman ve mekânın belki olgunlaşması lazım.”* şeklinde, Ö5- *“Örtük programın aslında esnek olması bizim açımızdan bu derste faydalı oluyor. Müfredatın yoğunluğundan dolayı derste zaman ayıramayabiliyoruz ama yaptığımız oyunlarla, aile ile iletişimle değerlerin öğrenilmesine katkı sunabiliyoruz.”* şeklinde, Ö2- *“Bu dersteki yaşlılara saygı konusu. Saygı değerini yaşlı ziyaretleri yaparak kazandırdık.”* şeklinde görüş bildirmiştir.

Örtük programın “eğlenceli öğrenme sağlaması” boyutuna ilişkin Ö3- *“Bu derste geziyle ilgili bir konu işlemiştik. Biz de Yozgat gezisi yapmıştık. Çocuklar grupça gezmeyi öğrendiler. Formal olmayan öğrenme durumlarına maruz kaldıkları durum oldu. Bu gezi öğrenciler için unutulmaz bir anıydı. Örneğin orada midilli atına binmeye çalışan çocuklar sıralarını beklediler. Arkadaşını sabırla beklemeyi öğrendi. Eğlenceli bir gezi sayesinde içten bu değeri öğrenmiş oldu. Veya sinemaya gittiğimizde çocuk çevresindekilerden sessiz olmayı öğreniyor, başkalarına saygı duyulması gerektiğini öğreniyor.”* şeklinde, Ö6- *“Değerleri bu derste örtük öğrenme olarak verirken çocuklar değerleri sahipleniyor. Çünkü çocuklar bunu ders olarak almadıkları için bilgi yükü olarak görmüyor. Derste normal şekilde anlatılınca yine sınavda çıkacakmış gibi düşünebiliyorlar. Sadece bir ders olarak görüyorlar ve benimseyemiyorlar.”* şeklinde, Ö7- *“Formal eğitimde çocuğa bir belli çerçevede öğretmeye çalışıyoruz örtük programda ise çerçeve geniş olduğu için yaşadığı şeyleri daha iyi ve eğlenceli bir şekilde alıyor. İşte kitaplarda ve derslerde anlatılanları sınıf dışında, ailede ve çevrede öğrenmiş de oluyor.”* şeklinde görüş bildirmiştir.

Tablo 4.7 incelendiğinde katılımcıların belirtmiş oldukları görüşlerden bir diğerinin “kendiliğinden öğrenme sağlaması” (f2) olduğu görülmektedir. Katılımcılardan Ö8- *“Bence formal olarak bu derste bir konuyu veya değeri öğretmeye çalıştığımızda çocuk onu öğrenmek istemeyebiliyor. O gün öğrenme merakı da olmayabilir. Ama örtük yollarla kendiliğinden öğrettiğimizde yani çocuğu zorlamadan o değeri onu verdiğimizde daha*

kalıcı olduğunu düşünüyorum.” şeklinde görüş bildirerek Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde örtük programın kalıcı öğrenmeler sağladığına yönelik açıklamada bulunmuştur.

Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde örtük programın etkisine yönelik ortaya çıkan bir diğer görüş ise “daha fazla değer kazandırması” şeklinde olmuştur. Katılımcılardan Ö4- *“Sosyal bilgiler dersindeki örtük öğrenmelerde aslında bir değeri öğretmiyorsunuz. Daha fazla değeri de öğretmiş oluyorsunuz.”* şeklinde görüş bildirerek Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde örtük programın bir diğer önemli etkisini açıklamaya çalışmıştır.

4.6. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde Örtük Program Bağlamında

Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri

Sınıf öğretmenlerine görüşme sırasında altıncı olarak “Değer eğitiminde örtük program bağlamında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri” sorusu yöneltilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde örtük program bağlamında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri ve frekansları Tablo 4.8’de gösterilmektedir.

Tablo 4.8. Sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde örtük program bağlamında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri

Görüşler	f
Aile kaynaklı	7
Maddi imkânların yetersizliği	7
Çevresel imkânların sınırlı olması	7
Sosyal medya ve öğrenci etkileşimleri	3
Davranışa dönüştürememe	2
Eğitim sisteminin etkisi	1
Öğretmen yaklaşımları	4
Görüşler Toplamı	31

Tablo 4.8’e göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde örtük program bağlamında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri alınmıştır. Tabloya bakıldığında katılımcıların farklı görüşlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Katılımcılar değer eğitiminde örtük program bağlamında yaşanan sorunlara ilişkin çoğunlukla “aile

kaynaklı” (f7), “maddi imkânların yetersizliği” (f7) ve “çevresel imkânların sınırlı olması” (f7) görüşünü belirtmişlerdir.

Örtük program bağlamında “aile kaynaklı” yaşanan soruna yönelik katılımcılardan Ö1- *“Değerleri bu yolla öğretirken aileden kaynaklı sorunlar olabiliyor. Öğretilen değerlerin ailenin yaşam tarzına uymadığı zamanlarda bana gelen şikâyetler oldu. Biz çocuklarımıza şu şekilde öğretirken sizler böyle anlatıyorsunuz gibi eleştiriler aldım.”* şeklinde, Ö2- *“Sizin örtük öğrenmelerle vermek istediğiniz veli ile çelişirse öğrenme eksik kalabiliyor. Çocuk ailede yanlış bir şey öğreniyorsa bunu düzeltmek zor oluyor.”* şeklinde, Ö3- *“Çocuğun çevresi, ailesi örtük öğrenmeler açısından önemli. Bir gezi yaparken veli istemeyebilir.”* şeklinde görüş belirterek okuldaki ve ailedeki örtük öğrenmelerin tutarlı olması gerektiğini vurgulamıştır.

Örtük programın bu sınırlılığına yönelik benzer şekilde Ö5- *“Aile ile görüş birliğinde olunamaması da sınırlılık. Biz farklı onlar farklı olursa çocuklar tam anlamıyla öğrenemeyebiliyor.”* şeklinde, Ö8- *“Aileyle alakalı olarak bizlerin kazandırmaya çalıştığımız değerlerin oradan zıt bir davranışla karşılaşması ve öğrenilmemesi veya pekişmemesi de sınırlılık. Değer havada kalabilir yani.”* şeklinde, Ö6- *“Vatanseverlik değerini kazandırırken çocuk aileye farklı götürebiliyordu. Bölgeden kaynaklı sıkıntılar sebebiyle yanlış algılanabiliyordu. İşte milliyetçilik veya ırkçılık gibi düşünülüyordu. Burada bu gibi problem olmuyor mesela. Yine veliler değer eğitimi bir ders olarak değil de öğretmenin şahsi düşüncesi olarak da görebiliyor.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

Değer eğitiminde örtük program bağlamında yaşanan sorunlardan bir diğeri olan “maddi imkânların yetersizliği” ve “çevresel imkânların sınırlı olması” görüşleriyle ilgili katılımcılardan Ö1- *“Bu çalıştığım yer örtük öğrenmeler açısından Ankara’ya göre daha sınırlı. Örneğin Çanakkale ruhu veya vatanseverlik değerini vermek istediğimizde orada gezilere veya etkinliklere katılım imkanı daha fazla olabiliyor. Burada okulun imkanlarından dolayı sanal ortamda izletme durumumuz oluyor. Bir Anıtkabir’e gitme imkanımız olmuyor.”* şeklinde, Ö2- *“İlçe bakımından daha fazla etkinlik yapılamaması bizim için sorun. Sosyoekonomik koşullardan mesela bir müze veya kütüphane gezisinin yapılamaması tabi sınırlıyor. Yine örneğin vatanseverlik değeri için okulda yapılan bazı etkinlikler, okuma metinleri yetmiyor. İşte oratoryo veya gezi yapılsa çocuk süreçte olmuş oluyor, kalıcı hale geliyor. Götürebilmek gerekiyor ama yapamıyoruz.”* şeklinde görüşünü açıklamaya çalışmıştır.

Örtük programın bu sınırlılıklarıyla ilgili diğer katılımcılardan Ö3- *“Ankara’da olan bir çocuk 10 Kasım’da direkt işin kalbinde yer alıyor. Ama buradaki çocuklar bunu yapamıyor. Yine öğretmen ve velilerin tutumu da önemli.”* şeklinde, Ö4- *“Değerleri örtük programla öğretirken okuldan okula farklılıkların olması olumsuz bir durum. Okulun imkanları veya velilerin yaklaşımları, müzelere olan uzaklıklar, pikniğe gidilip gidilememesi gibi bazı etkenler. İşte okulun çevresinde bir yeşil alan olmaması çocukla çıkıp dışarıda kitap okurken bazı değerleri öğrenmesine bile etki ediyor.”* şeklinde, Ö5- *“Şu an görev yaptığım okulda öğrencileri gezilere götüremiyoruz. Müze gezisi yapamıyoruz. Yapararak yaşayarak öğrenmelerini bu nedenle destekleyemiyoruz.”* şeklinde, Ö6- *“Örtük programı sınırlandıran bence en büyük engel ekonomi. Dışarıda yapılacak etkinliğe çocuğu götürmek mümkün olmuyor. Sosyal Bilgiler dersi kapsamındaki değerleri kazandırmak için çocuğu bazen gezdirmek o havayı hissettirmek gerekiyor. Milli mücadeleyi öğreteceğiz nasıl olacak.”* şeklinde, Ö7- *“Okulun taşınmalı olması ve imkanlarının olmaması farklı etkinliklerin yapılmasına da engel.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

Tablo 4.8 incelendiğinde örtük program bağlamında yaşanan diğer önemli sorunun “öğretmen yaklaşımları” (f4) olduğu görülmektedir. Bununla ilgili katılımcılardan Ö3- *“Öğretmen değerleri resmi programda yeterince kazandırıyorum örtük uygulamalara gerek yok diyebilir. Öğretmenlerin tutumlarının örtük öğrenmeler açısından bu gibi sınırlılıkları var. Öğrencilerin saygı değerini kazanmasında diğer öğretmenlerin de etkisi oluyor.”* şeklinde, Ö4- *“Bazı öğretmenler istekliyken bazıları farklı etkinliklere kapalı oluyor ve bu da motive edici olmuyor.”* şeklinde, Ö5- *“Öğretmenlerin görüş birliğinde olmaması, okulun iyi bir iklime sahip olmaması da değer öğretiminde örtük öğrenmeler açısından sınırlılık olabilir.”* şeklinde, Ö6- *“Öğretmenlerin görev süreleri de bir sınırlılık. Öğretmen bıkmış da olabiliyor. Yaşı ve çalışma süresi uzadıkça bu modelde öğretmenlerde boş vermişlik olabilir. Velilerin ilgisiz olması da sınırlılık.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

Katılımcılara ait görüşler incelendiğinde örtük programın sınırlılıklarından bir diğerinin ise “sosyal medya ve öğrenci etkileşimleri” (f3) olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılardan Ö2- *“Öğrencilerin birbirlerinden olumsuz etkilenmeleri, sosyal medya ve televizyondan etkilenmeleri yine örtük öğrenmeler açısından sınırlılık olabilir.”* şeklinde, Ö8- *“Çocuk öğrenmemesi gerekenleri de öğrenmiş oluyor. Değer deyince aklıma olumlu şeyler geliyor ama yine de çocuk çevresinden etkilendiği için olumsuz şeyleri öğrenme ihtimalinin de olması bir bakıma sınırlılık.”* şeklinde, Ö7- *“Çocuk örtük öğrenmelerle iyiyi öğrendiği gibi*

kötüyü de öğrenmiş oluyor. İşte şiddet olayları buna örnek. Sevgi, saygı ve dürüstlük değeri mesela informal öğreniliyor. Bu da çevrenin etkisi açısından bir sınırlılık.” şeklinde açıklamalarla örtük programın bu sınırlılığına dikkati çekmiştir.

Tablo 4.8’e göre örtük program bağlamında yaşanan sorunlara ilişkin diğer iki görüş ise “davranışa dönüştürememe” (f2) ve “eğitim sisteminin etkisi” (f1) şeklindedir. Öğrenilenleri davranışa dönüştürememe sorununa yönelik katılımcılardan Ö2- “Öğrencilerin örtük öğrenmeleri davranışa geçirememesi ve soyut kaldığı için olabilir. Öğrenme de tam olarak gerçekleşmiyor olabilir.” şeklinde, Ö8- “Örtük öğrenmeler akışa dayalı olduğu için değer öğrenimi pekişmeyebilir.” şeklinde açıklamada bulunmuştur. Eğitim sisteminin etkisine yönelik ise katılımcılardan Ö2- “Bizim sınav odaklı eğitimimiz de değer öğrenmelerini geri planda bırakabiliyor.” şeklinde görüş belirterek örtük programın sınırlılığına vurgu yapmıştır.

4.7. Sınıf Öğretmenlerinin İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Etkili Bir Değer Eğitime İlişkin Görüşleri

Sınıf öğretmenlerine görüşme sırasında son olarak “İlkokul Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitime ilişkin görüşleri” sorusu yöneltilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin İlkokul Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitime ilişkin görüşleri ve frekansları Tablo 4.9’da gösterilmektedir.

Tablo 4.9. Sınıf öğretmenlerinin ilkokul sosyal bilgiler dersinde etkili bir değer eğitime ilişkin görüşleri

Görüşler	f
Zaman baskısı ortadan kaldırılmalı	2
Yaşantı ve aktif öğrenme odaklı olmalı	6
Uzman kişilerden yararlanılmalı	2
Aileler de değer eğitimi sürecine katılmalı	1
Okul ve sınıf düzeni iyi olmalı	1
Öğretmenlere rehber olunmalı	1
Öğretmenler rol model olmalı	1
Eğitim içerikleri zenginleştirilmeli	2
Görüşler Toplamı	16

Tablo 4.9'a göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin ilkökul Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitime ilişkin görüşleri alınmıştır. Tablo incelendiğinde katılımcıların farklı görüşlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. İlkokul Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitime ilişkin çoğunlukla “yaşantı ve aktif öğrenme odaklı olmalı” (f6) görüşünün ortaya çıktığı görülmektedir. Bu görüşü belirten katılımcılardan Ö1- *“Süreç içerisinde çocukların yaşayabileceği olaylar üzerinden, çevreyle ve kişilerle etkileşim içinde yapılabilir. Yine sınıf içerisinde üretim veya tüketim işlendiğinde dürüstlük değeri kazandırırken üreticinin ve tüketicinin sorumluluklarını derslerde onların hissedeceği şekilde öğretilir.”* şeklinde, Ö2- *“Drama yaptırılabilir. Öğretilen değerle ilgili gezi yapılabilir, çocuklar maruz bırakılabilir. Somut olarak çocuk değerinin içinde olursa o değeri daha kolay alır.”* şeklinde açıklamada bulunmuştur.

İlkokul Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitime ilişkin Ö3- *“Formal eğitimde verilen hedeflerin dışında uygulamalı eğitimler olmalı. Çocuk yaşadığını, gezdiğini çok zor unuttur. Ben çocukluğumda Anıtkabir'e gitmişim hala aklımda. Nöbet tutan askerleri unutamadım. İşte belirli gün ve haftalarda şiir okumuştum kitap hediye edilmişti hala aklımda. Birinci önceliğim geziler olabilir diyebilirim. Vatanseverlik değeri için bir Çanakkale'ye ayak basılsa orada nefes alınsa aslında değer öğrenimi açısından daha kalıcı olurdu.”* şeklinde, Ö5- *“Çocukların yaşayarak öğrenmeleri gerekir. Birebir yerinde görmeleri, o duyguyu yaşamaları değer öğrenmeleri açısından daha etkili olacaktır. Bir şeyi yapmak öğrenmenin temeli. İşte dürüstlük değeri için çocuk alışverişte fazla para üstünü verebiliyorsa bunu kazanmış demektir. İnfomal öğrenmelerle çocuğu denetlemiş de oluyorsunuz bir bakıma.”* şeklinde açıklama yapmıştır.

Yine aynı hususa yönelik Ö8- *“Akademik bir öğretimden ziyade çocukların içinde olacağı etkinlikler yapılmalı, tarihi yerler gezilmeli. Müze ziyaretleri yapılabilir. Öğrenci merkezli değer eğitimi yapılmalı. Çocuk etkin olmalı ve derslerle ilişkilendirilmeli. Sosyal bilgisinde öğrenilen değerler resim ve müzik derslerinde pekiştirilmeli.”* şeklinde, Ö6- *“Sosyal Bilgiler deyince insanlar işin içine girdiği için bu değerleri yaşayarak öğretmeliyiz. Çocuk sokağa çıkabilse ve yaşlı bir amcayı karşıdan karşıya geçirerek yardım edebilse. Yine huzur evlerine götürebilsek ve sevgiyi çocuklara daha iyi öğretebilsek. Yani çocuğa yaşatmamız, onu gezdirmemiz gerekir.”* şeklinde, Ö7- *“Örneğin vatanseverlikle ilgili tiyatro yaptırılmalı. Canlandırmalar yapılarak kurtuluş savaşında yaşananlar hissettirilebilir. Çocuk öncelikle aktif olmalı. Yaparak yaşayarak daha iyi öğretilir. Ana konular sınıfta öğretilip daha sonra okul dışı etkinlikler yaptırılmalı ve değerler*

pekiştirilmeli.” şeklinde görüş bildirerek İlkokul Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitiminin nasıl olması gerektiğini açıklamaya çalışmıştır.

Tablo 4.9’a bakıldığında etkili bir değer eğitimi için “zaman baskısı ortadan kaldırılmalı” (f2), “uzman kişilerden yararlanılmalı” (f2) ve “eğitim içerikleri zenginleştirilmeli” görüşlerinin de ortaya çıktığı görülmektedir. Zaman baskısı ortadan kaldırılmalı görüşüyle ilgili katılımcılardan Ö1- *“Bu derste sınırlama olmadan değer eğitimi yapılmalıdır.”* şeklinde, Ö4- *“Zaman probleminin olmaması, fazla dersin olmaması gerekiyor.”* şeklinde görüş belirtmiştir. Uzman kişilerden yararlanılmalı görüşüne yönelik katılımcılardan Ö1- *“Çocuklar üzerinde tesirli olacak kişiler getirilerek onların da görüşleri alınmak suretiyle kazandırılmak istenen değerler verilebilir.”* şeklinde, Ö2- *“Öğrendiği değeri hayatta kullanmalı, uzman kişilerden yararlanılabilir.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

Eğitim içeriklerinin zengin ve uygun olmasına yönelik Ö6- *“Değerler eğitimiyle ilgili kitaplar var ben buna karşıyım. Buna özel bir kitap olarak değil de her kitapta içerisinde olaylarda değerleri öğretmek gerekir. Direkt yardımseverlik, vatanseverlik, sevgi ve saygı deyince çocuk ben biliyorum diyor. Burada mesaj en sonda ilginç olaylarla verilmeli. Kitaplarda çocuklara böyle verilmeli. Yazılı kaynaklar bu konuda eksik. Değerler eğitimi adı altında çıkan kitaplar direkt bilgi gibi algılanıyor. Büyük adama anlatır gibi değil de eğlenceli olarak verilmeli. Kral Şakir kitapları gibi mesela. Okullarımızdaki akıllı tahtalar var ama içerikler daha etkili ve yoğun olmalı. Hem formal yollarda hem de örtük yollarda içerikler dolu dolu olmalı. Çizgi filmlerde, animasyonlarda çocuklara gizil olarak değerlerin verilmesi gerekir.”* şeklinde, Ö7- *“Ders kitaplarıyla birlikte farklı materyaller, eğitim içerikleri olmalı. Eğitimciler bunları geliştirip bizlere sunmalı. Kitabı okumak yerine çocuğa uygulayacağı etkinlikler sunulmalı.”* şeklinde açıklamasıyla kitapların ve eğitim materyallerinin önemini vurgulamıştır.

İlkokul Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitimine ilişkin diğer görüşler ise “aileler de değer eğitimi sürecine katılmalı” (f1), “okul ve sınıf düzeni iyi olmalı” (f1), “öğretmenlere rehber olunmalı” (f1) ve “öğretmenler rol model olmalı” (f1) şeklindedir. Ailelerin değer eğitimine katılmalarıyla ilgili katılımcılardan Ö2- *“Aile ile birbirini destekleyici etkinlikler yapılabilir.”* şeklinde görüş açıklamıştır. Okul ve sınıf düzeni iyi olmalı görüşüne ilişkin ise katılımcılardan Ö4- *“Okul ve sınıf düzeninin iyi olması gerekiyor.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

Öğretmenlere rehber olunmalı görüşüne yönelik katılımcılardan Ö4- *“Değer eğitimi için örnek etkinlikler kitaplarda yer almalı. Öğretmenlere yol gösterilmeli, her okulun*

uygulayabileceği uygulamalar gösterilmeli. Öğretmen yetersizliğinden dolayı bu sınırlılıkların kaldırılması gerekiyor.” şeklinde görüş açıklamıştır. Öğretmenler rol model olmalı görüşüne ilişkin ise katılımcılardan Ö8- “Bizim rol model olmamız çocuklar üzerinde ve değerlerin öğrenilmesinde etkili. Bir oyunda bile değer verilebilir. Çocuğa bugün öğreneceksin diye değil de kendiliğinden ve eğlenceli şekilde kazandırılmış oluyor.” şeklinde görüş belirterek değer eğitiminde rol model olmanın önemini açıklamaya çalışmıştır.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma neticesinde ortaya çıkan bulguların sonuçlarına, sonuçlar ışığında yapılan tartışmaya ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Araştırmanın Alt Problemlerine İlişkin Sonuçlar

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin verilerden elde edilen bulgulara yönelik sonuçlara yer verilmektedir. Alt problemlere yönelik ortaya çıkan sonuçlar ayrı başlıklar halinde sunulmuştur. Sistematiik şekilde sunulan sonuçlar ayrı bir başlık halinde kapsamlı olarak değerlendirilmiştir.

5.1.1.Sınıf Öğretmenlerinin Değer Kavramına ve Kök Değerlere İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar

Sınıf öğretmenlerinin değerlerin öğretilmesinde tercih ettikleri etkinliklere ilişkin görüşlerine bakıldığında; değer ve kök değerlere yönelik bilgi sahibi oldukları ve çeşitli tanımlamalar yaptıkları görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin çoğunlukla değerleri “kurallar ve inançlar” olarak, kök değerleri ise “müfredatta yer alan değerler” olarak nitelediği ortaya çıkmıştır. Kök değerlerin, değerlerin özü ve çekirdek haklar olarak nitelendiği de görülmüştür. Değerlerin insan karakteri üzerindeki etkisi, kök değerlerin de evrensel yönünün olduğu vurgulanmıştır.

İnsan ve toplum için önemli olan değerlerin ve kök değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması gerektiği hususunun da katılımcılar tarafından vurgulandığı görülmüştür. Değerlerin ve kök değerlerin toplumsal önemine dikkat çekilerek değerlerin toplumu var ettiği, kök değerlerin de toplum için önemli olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların değerlerin ve kök değerlerin öğretilmesine önem verdiği, insan yetiştirmedeki vazgeçilmez yeriyle Sosyal Bilgiler dersinin değerleri ve kök değerleri kazandırmada önemli bir ders olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.2. Sınıf Öğretmenlerinin Değerlerin Öğretilmesinde Tercih Ettikleri Etkinliklere İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar

Sınıf öğretmenlerinin değerlerin öğretilmesinde tercih ettikleri etkinliklere ilişkin görüşleri incelendiğinde; değerleri öğretirken en fazla aktif öğrenme uygulamaları ve sınıf dışı öğrenme ortamlarını tercih ettikleri görülmüştür. Değerlerin kazandırılmasında genel olarak bu yöntemleri tercih eden sınıf öğretmenleri, öğrencilerin rol modelleri dikkate aldıklarını da vurgulamışlardır. Öğrencilerin rol model olarak gördüğü kişilerin tutum ve davranışlarından etkilendiği ve değerleri kazandırmada bunun bir faktör olarak görülmesi gerektiği anlaşılmıştır.

Araştırmada ortaya çıkan sonuçlardan bir diğeri yaratıcı düşünmeye önemli katkılar sağlayan drama etkinliklerinin değer öğretiminde de etkili olduğu sonucudur. Ortaya çıkan bu sonuç, drama etkinliklerinin değerleri kalıcı kılmada rol model olma yöntemi kadar etkili olduğunu göstermiştir. Sınıf öğretmenlerinin drama etkinlikleriyle birlikte kitap okuma etkinliklerini de değerlerin aşılması açısından önemsedikleri görülmüştür. Değerleri etkili ve kalıcı öğretirken drama etkinliklerinin yanı sıra kitap okuma etkinliklerinin olmasının faydalı olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.3. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde İnfomal Öğrenmelere İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar

Sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde infomal öğrenmelere ilişkin görüşlerine bakıldığında; infomal öğrenmeler üzerindeki en etkili unsurun, aile olduğu görülmüştür. Ailedeki infomal öğrenmelerin değerlerin öğretilmesini olumlu veya olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ulaşılan diğeri sonuç ise infomal öğrenmelerin yoğun olduğu toplumsal çevrenin de değer eğitimini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebildiği sonucudur.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri infomal öğrenmeleri hayat boyu öğrenmeler olarak nitelendirilmişlerdir. Değerlerin hayat boyu öğrenilen unsurlar oldukları dikkate alındığında infomal öğrenmelerle olan etkileşim durumları da açıkça görülmektedir. Araştırmanın sonuçlarından bir diğeri de öğrencilerin değerleri infomal öğrenmeler sayesinde baskı olmadan ve keyif alarak öğrenebildikleri ve değerleri daha kolay kazandıkları sonucudur.

5.1.4. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkisine İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar

Sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde örtük programın etkisine ilişkin görüşlerine bakıldığında; örtük programa yönelik bilgi sahibi oldukları ve çeşitli tanımlamalar yapabildikleri görülmüştür. Sınıf öğretmenleri örtük programı genellikle “belli bir kalıbı olmayan ama etkili” olarak nitelendirmişlerdir. Örtük programa yönelik diğer ikinci genel nitelendirme de “informal öğrenmelerle iç içe” şeklinde olmuştur. Her iki görüş de örtük programın belli bir kalıbı olmayan ama etkili olduğu, aynı zamanda da informal öğrenmelerin içerisinde yer aldığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte örtük program öğretmen inisiyatifinde olan bir program olarak görülmüştür. Yine öğretmenlerinin örtük programı “izleyerek öğrenme” ve “gözlem ve taklit yoluyla öğretim” olarak nitelendirmeleri, örtük programın sosyal öğrenme boyutunun olduğunu bizlere göstermiştir. Yapılan tanımlamalar ve nitelendirmeler dikkate alındığında sınıf öğretmenlerinin örtük programı bildikleri ve değer eğitiminde kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde örtük programın etkisine ilişkin görüşlerine bakıldığında; örtük programın öğrenciler için “uygun ve uygulanabilir” olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde önemli yeri olan programın uygun ve uygulanabilir olması kazanımlara ulaşılması için önem arz etmektedir. Araştırmada böyle bir sonucun çıkması değer eğitiminde örtük programın faydalı olduğunu ve öğrencilerin kazanımlara ulaşmasına olumlu katkılar sunduğunu göstermektedir.

Değer eğitiminde örtük programın “kapsamlı ve somutlaştırılabilir” olma özelliğine yönelik yapılan vurgulamalar, bu programın soyut kavramların somutlaştırılmasında etkili olduğunu göstermiştir. Sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde örtük programın akran öğrenmeleri sağladığını belirtmeleri, yine bu programın duyuşsal öğrenmeler açısından da son derece önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan görüşler bizleri, değer eğitiminde hedeflenen başarının örtük programın etkili bir şekilde kullanılmasıyla olabileceği sonucuna ulaştırmıştır.

5.1.5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkisine İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar

Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde örtük programın etkisine ilişkin görüşlerine bakıldığında; ortaya çıkan ve dikkat çeken sonuç, örtük programın değerleri kalıcı olarak öğrettiği sonucudur. Bu dikkat çekici ve önemli sonuçla birlikte ortaya çıkan diğer iki önemli sonucun ise değer eğitiminde örtük programın herhangi bir “zaman ve mekân sınırlamasına maruz kalmadığı” ve “eğlenceli öğrenme ortamı sağladığı” sonuçlarıdır. Ortaya çıkan bu önemli sonuçlar, değerlerin öğretilmesinde örtük programın etkisini ve önemini anlaşılır kılmıştır.

Yapılan bu araştırmada örtük programın etkisine yönelik iki önemli sonucun daha ortaya çıktığı görülmüştür. Bu sonuçlardan ilki önceki alt amaçların birinde de ortaya çıkan örtük programın daha fazla değer kazandırdığı sonucu, ikincisi ise örtük programın değerleri kasıtlı olmadan da kazandırabildiği sonucudur. Ortaya çıkan bu sonuçlar bizlere, örtük programın hem etkili bir değer öğretim aracı olduğunu hem de uygulamada esneklik sağladığını açıkça göstermiştir.

5.1.6. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminde Örtük Program Bağlamında Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar

Sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde örtük program bağlamında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri incelendiğinde; öğretmenlerin “aile kaynaklı”, “maddi imkânların yetersiz olması” ve “çevresel imkânların sınırlı olması” sorunlarıyla karşılaştıkları ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin örtük program bağlamında yaşamış oldukları bu önemli sorunlara dikkat çekmeleri, değer eğitiminde örtük programın çevresel faktörlerden doğrudan etkilendiğini göstermiştir.

Örtük program bağlamında yaşanan “öğretmen yaklaşımları” ve “sosyal medya ve öğrenci etkileşimleri” sorunları da öğretmenlerin karşılaştığı diğer iki önemli sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu sonuçlar değerlerin öğretilmesinde öğretmen tutumlarının önemli bir etken olduğunu, sosyal medyanın ve akran gruplarının kişilerin değer kazanımlarını önemli ölçüde etkileyebildiğini göstermiştir. Araştırmada ortaya çıkan ve yaşanan sorunlardan olan “değerlerin davranışa dönüşmemesi” durumu, yaşantı odaklı öğretim modellerinin önemini göstermiştir. Bir diğer sorun olan “eğitim sisteminin etkisi”

durumu da değerlerin öğretilmesinde ve yaşama aktarılmasında uygun bir eğitim sisteminin olması gerektiğini göstermiştir.

5.1.7. Sınıf Öğretmenlerinin İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Etkili Bir Değer Eğitimine İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar

Sınıf öğretmenlerinin ilkokul Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitimine ilişkin görüşlerine bakıldığında; “yaşantı ve aktif öğrenme odaklı olmalı” görüşünün önemli bir sonuç olarak ortaya çıktığı görülmüştür. Hayatın içerisinde olan Sosyal Bilgiler dersinde yapılan değer eğitim faaliyetlerinin yaşantı ve aktif öğrenmelere dayanması gerektiği açıkça vurgulanmıştır. Çağdaş eğitimin vazgeçilmez unsuru olan yaparak ve yaşayarak öğrenmelerin değerlerin öğrenilmesinde ve kalıcı hale gelmesinde önemli bir yere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İlkokul Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitimine ilişkin diğer önemli sonuçlar ise “zaman baskısı ortadan kaldırılmalı”, “uzman kişilerden yararlanılmalı” ve “eğitim içerikleri zengin ve uygun olmalı” sonuçlarıdır. Sınıf öğretmenlerinin zaman baskısı olmamalı vurgusu, değer eğitimlerinin sadece planlı öğretim faaliyetlerine sıkıştırılmaması gerektiğini göstermiştir. Uzman kişilerden yararlanılmalı görüşü bizleri, değerlerin bilimsel olarak ele alınması ve profesyonelce öğretilmesi gerektiği sonucuna ulaştırmıştır.

Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitimine yönelik belirtilen diğer görüşler “aileler de değer eğitimi sürecine katılmalı”, “okul ve sınıf düzeni iyi olmalı”, “öğretmenlere rehber olunmalı” ve “öğretmenler rol model olmalı” görüşleridir. İlk çocukluk döneminden itibaren değer eğitimindeki ailenin etkin rolü, bu ders için de vurgulanmıştır. Araştırmada ortaya çıkan diğer sonuçlara bakıldığında öğretmenlerin planlı öğrenme durumlarına dikkat ettikleri görülmüştür. Bu husus bizleri okul ve sınıf ortamının öğrencilerin değer kazanımlarına katkı sunması gerektiği sonucuna ulaştırmıştır.

Yapılan bu araştırma değer eğitiminde öğretmenlerin önemli bir role sahip olduklarını göstermiştir. Bu hususla ilgili görüşlerden ortaya çıkan ilk sonuç etkili değer eğitiminin nasıl yapılacağının öğretmenlere öğretilmesi gerektiği yönündedir. İkinci sonuç ise Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenin rol model olması gerektiğidir. Araştırmanın diğer alt amaçlarında “uzman desteğinden yararlanma” ve “rol model olma” sonuçlarının Sosyal Bilgiler dersi özelinde de vurgulanmış olması, değer eğitiminde bu iki hususun gözetilmesi gerektiğini göstermiştir. Son olarak etkili bir değer öğretici ve model olan öğretmenlerin,

Sosyal Bilgiler dersindeki değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli etkiye sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. Tartışma

İlkokul Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde örtük programın etkisine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin alındığı bu çalışmada; değerlere ve değerlerin eğitimine, değerler eğitiminde tercih edilen etkinliklere, değerler eğitiminde informal öğrenmelerin ve örtük programın etkisine, değerler eğitiminde örtük program bağlamında yaşanan sorunlara ve ilköğretim Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitimine yönelik önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara göre sınıf öğretmenlerinin değerlere ilişkin bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Müfredatta yer alan değerler ve kök değerler hakkında fikir sahibi olan öğretmenler, değerlere ve kök değerlere yönelik çeşitli tanımlamalar ve nitelendirmeler yapabilmişlerdir. Sınıf öğretmenleri değerlerin kişisel ve toplumsal yönünün olduğunu ifade ederek değerleri farklı boyutlarıyla ele alabilmişlerdir. Değerlerin ve kök değerlerin eğitim faaliyetleri açısından önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Değerlerin tüm derslerde varlık gösterdiğini, tutum ve davranışlar üzerinde etkili olduğunu vurgulayarak değerler eğitimini, eğitim ve öğretim sürecinin önemli bir parçası olarak görmektedirler. Benzer sonuçlara Thornberg (2008) tarafından yapılan çalışmada ulaşılmıştır. Thornberg (2008) değerler eğitiminin duyuşsal alana katkı sunduğunu ve kişilerin davranışlarını ve karakterini geliştirdiğini belirtmiştir. Akpınar ve Özdaş (2013)'ün çalışmasında da öğretmenlerin okullardaki değer eğitim faaliyetlerine önem verdikleri görülmüştür. Çalışmamızın sonuçlarıyla yukarıda belirtilen bu iki çalışmaya ait sonuçlar benzerlik göstermektedir. Bu durum öğretmenlerin değerleri ve değerler eğitimini önemli gördüklerini göstermektedir.

Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitiminde farklı yöntemleri kullandıkları ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde Yıldırım (2009) da öğretmenlerin değer eğitimlerinde farklı etkinlikleri tercih ettiklerini ifade etmiştir. Araştırma bulgularına göre değerler eğitiminde en fazla aktif öğrenme uygulamalarının ve sınıf dışı öğrenme ortamlarının tercih edildiği görülmektedir. Bunların dışında tercih edilen diğer uygulamaların rol model olma, drama ve kitap okuma etkinlikleri olduğu belirlenmiştir. Sınıf öğretmenlerinin tercihlerine ilişkin benzer sonuçlara Aktepe vd. (2020) tarafından yapılan çalışmada ulaşılmıştır. Bu

araştırmada sınıf öğretmenlerinden %44'ünün örnek olaylardan, %56'sının da drama tekniklerinden yararlandığı ortaya çıkmıştır. Balcı ve Yanpar Yelken (2013) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenlerin örnek olayları ve iş birliğine dayalı öğrenmeleri daha etkili buldukları ve bu uygulamaları tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Alanyazındaki bu çalışmalara ait sonuçlar kendi araştırmamızın sonuçlarını desteklemektedir. Bu durum değerlerin öğretilmesinde yaparak ve yaşayarak öğrenmelerin daha fazla ön plana çıkarıldığını göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre sınıf öğretmenleri değerlerin öğretilmesinde informal öğrenmelerin etkili olduğunu belirtmişlerdir. İnfomal öğrenmelerin öncelikle öğrencilere keyifli öğrenmeler sağladığını ifade etmişlerdir. Bunun yanında informal öğrenmelerin aileden ve çevreden etkilendiğini ve sosyal öğrenmeleri barındırdığını belirtmişlerdir. Bandura'nın sosyal bilişsel kuramı bu sonuçları destekler niteliktedir. Bandura'ya göre bireyler çevresindekileri taklit ederek ve onları model alarak davranışlarını düzenleyebilmektedirler. (Senemoğlu, 2010). Berkant vd. (2014) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenlerin değerleri öğretirken toplumun özelliklerini ve çevrenin rolünü ön plana çıkardıklarını ve informal öğrenmeleri önemsediklerini ortaya çıkarmıştır. Yine benzer sonuçlara Doğanay ve Sarı (2004) tarafından yapılan çalışmada ulaşılmıştır. Araştırmaya göre öğrencilerin temel demokratik değerleri çoğunlukla okul dışında ailenin ve çevrenin etkisiyle kazandıkları görülmüştür. Bu sonuçlar informal öğrenmelerin değerler eğitimi oldukça etkilendiğini ancak ailenin ve çevrenin her türlü etkisine de fazlasıyla açık olduğunu göstermektedir.

Sınıf öğretmenlerinin informal öğrenmelerin yanı sıra örtük programa ilişkin de bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Örtük programın informal öğrenmelerin içerisinde olduğunu belirtmişlerdir. Örtük programın sosyal öğrenmelere katkı sağladığını, soyut kavramları somutlaştırdığını, esnek, uygulanabilir ve kapsamlı olduğunu belirtmişlerdir. Örtük programın resmiyetteki programdan etkili olduğunu, öğrenmelerde kalıcılık sağladığını ve daha fazla değeri kazandırabildiğini ifade etmişlerdir. Posner (1994) de örtük programın resmi programdan daha etkili olduğunu vurgulamıştır. Taşpınar (2009) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin değerler eğitiminde örtük programı önemsedikleri ortaya çıkmıştır. Benzer çalışma Kavgaoglu ve Fer (2020) tarafından yapılmıştır. Tarama modeliyle yapılan bu çalışmada kişisel ve evrensel değerlerin örtük program aracılığıyla daha etkili öğretildiği ve değer eğitiminde resmi programın örtük programın gerisinde kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında ortaya çıkan bu bulgular araştırmamızın

sonuçlarını desteklemektedir. Bu durum değerler eğitiminde örtük programın göz ardı edilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma sonucunda sınıf ğretmenlerinin değerler eğitiminde örtük programı kullanırken bazı sorunlarla karşılaştıkları görülmüştür. Bu sorunların başında ailenin ve sosyal medyanın olumsuz etkisi, maddi ve çevresel imkânların yetersizliği, ğretmen yaklaşımları, ğrenci etkileşimleri ve değerlerin davranışa dönüştürülememesi gelmektedir. Balcı ve Yanpar Yelken (2013) de örtük programla ilgili en sık karşılaşılan sorunun ailenin sosyal ve kültürel özellikleri ile okulun ve çevrenin maddi imkansızlıkları olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer sonuçlara Bayırlı vd. (2020) tarafından yapılan araştırmada ulaşılmıştır. Araştırmada rtk program bağlamında karşılaşılan sorunların ailenin olumsuz tutumları, maddi imkânların yetersizliği ve etkinliklerin hayata aktarılamaması olduğu görülmüştür. Akbaş (2004) da değerlerin öğrenilmesinde ailenin oldukça etkili olduğunu belirtmektedir. Yaptığı çalışmada ailenin ve çevrenin yetersizliklerinden dolayı değerler eğitiminde aksaklıkların meydana geldiği sonucuna ulaşmıştır. Ortaya çıkan tüm bu sonuçlar kendi araştırmamızın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Bu durum örtük programın olumlu etkilerinin yanı sıra aile ve çevresel sınırlılıklara sahip olduğunu göstermektedir. rtk programa ait bu sınırlılıkların ortadan kaldırılması değerler eğitiminin daha etkili olmasını sağlayacaktır.

Araştırmanın bulguları sınıf ğretmenlerinin ilkokul Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde resmi programın yanında örtük programı kullandıklarını göstermektedir. Sınıf ğretmenleri ilkokul Sosyal Bilgiler dersinde değerleri öğretirken her iki programın da önemli olduğunu belirtmişlerdir. Tezcan (2003)'ın değerler eğitiminde resmi program ile örtük programın birbirini tamamlaması gerektiğini ifade etmesi öğretmenlerin görüşleriyle benzerlik göstermektedir. Yine benzer sonuçlara Akbaş (2007) tarafından yapılan araştırmada ulaşılmıştır. Akbaş (2007) yaptığı çalışmada öğretmenlerin değerleri öğretirken örtük programdan destek aldıkları ve resmi programı tamamlamaya çalıştıkları sonucuna ulaşmıştır. Akbaş (2007)'ın ulaşmış olduğu sonuçların kendi araştırmamızda ortaya çıkan sonuçları desteklemesi, öğretmenlerin değerler eğitiminde resmi programı örtük programla tamamlamaya çalıştıklarını ve örtük programı göz ardı etmediklerini göstermektedir. Bu durumun değerlerin hem etkili öğrenilmesine ve hem de kalıcı olmasına fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Doğan ve Sarı (2004) milli ve manevi değerlerin kazanılması açısından ilköğretim kademesinin önemli olduğunu ve yaşantıya dayalı etkinliklerin olması gerektiğini

belirtmişlerdir. Bu araştırmanın bulguları da öğretmenlerin ilkokul Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitimi için yaşantı ve aktif öğrenme odaklı uygulamalara yer verdiklerini göstermektedir. Benzer sonuçlar Hancı vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada ortaya çıkmıştır. Araştırmada öğretmenlerin değerler eğitiminde öğrenci merkezli ve uygulamaya dayalı etkinliklerden yararlandıkları görülmüştür. Veugelers (2000)'in yapılandırma yaklaşımında ve eleştirel pedagojide değerlerin öğrencilere doğrudan aktarılmasına yer olmadığını bunun yerine değerleri ve kavramları öğrencilerin kendilerinin oluşturması gerektiğini vurgulaması, çalışmamızın ve yukarıda belirtilen çalışmaların sonuçlarını destekler niteliktedir. Ortaya çıkan sonuçlar ile düşünceler değerler eğitiminde öğretmenlerin uygulamaya dayalı yaklaşımları benimsediklerini göstermektedir.

Araştırmanın bulgularına göre sınıf öğretmenleri ilkokul Sosyal Bilgiler dersi değerler eğitiminde zaman baskısının olmamasını, ailelerin eğitimlere katılmasını, okul ve sınıf düzeninin iyi olmasını başarı için gerekli görmüşlerdir. Kuş (2009) yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin değerleri öğrenirken okulun imkânlarından ve fiziksel çevresinden, sosyal ilişkilerinden oldukça etkilendikleri sonucuna ulaşmıştır. Benzer sonuçlar Baş vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada da ortaya çıkmıştır. Araştırmada okulun ve ailenin işbirliği yapması sonucu öğrencilerin değerleri daha etkili öğrenilebildikleri görülmüştür. Bu araştırmada sınıf öğretmenleri Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitimi için öğrencilere rol model ve rehber olunması gerektiğini de belirtmişlerdir. Akman vd. (2017)'in okuldaki yöneticilerin ve öğretmenlerin değerlerin kazandırılmasında ve yaşatılmasında öğrencilere rol model olmaları gerekir ifadesi, araştırmamızda ortaya çıkan bu sonucu destekler niteliktedir. Ortaya çıkan bu sonuçlar değerler eğitiminde okulun ve okul dışı etmenlerin dikkate alınmasını ve zaman sınırlamasının ortadan kaldırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışmada ortaya çıkan genel sonuçlar ile literatürde yer alan yukarıda belirtilen araştırmalara ait sonuçların benzerlik göstermesi, ilkokul Sosyal Bilgiler dersi değer eğitimine referans durumundadır. Sonuçlardan da anlaşılmaktadır ki değerler eğitiminde informal öğrenmeler asla göz ardı edilmemelidir. Değer eğitiminde resmi programın örtük program ile desteklenmesi ve yaşama ait uygulamalara yer verilmesi gerekmektedir. Jackson (1968), Ahola (2000), Gair ve Mullins (2001) tarafından yapılan çalışmalar, değerler eğitiminde resmi programın örtük programla desteklenmesi ve hayatın içerisinde etkinliklerin çoğaltılması gerektiğini göstermiştir. Bu gerçeklik ilkokul Sosyal Bilgiler

dersinde yer alan değerlerin etkili ve kalıcı öğretilmesine ve gelecek nesillere aktarılmasına rehber olmaktadır.

5.3. Öneriler

Araştırmanın bulguları dikkate alınarak etkili bir değer eğitiminde uygulamaya ve sonraki araştırmalara yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

5.3.1. İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Değerler Eğitiminde Uygulamaya Yönelik Öneriler

Araştırmanın bulgularından hareketle insanların ve toplumların davranışlarını şekillendiren ve dinamik bir yapıya sahip değerlerin etkili ve kalıcı olarak öğretilmesi amacıyla aşağıda belirtilen hususlara dikkat edilmesi fayda sağlayabilir:

- Araştırma bulgularında değer eğitimi konusunda öğretmen yeterliliklerinde bazı eksiklikler olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin öğretilmesine yönelik öğretmenlere uzmanlar tarafından eğitimler verilebilir.
- Değerler eğitimine bir plan dâhilinde ilk çocukluk döneminde başlanabilir.
- Değer eğitimi sadece sınıf içinde gerçekleşen eğitim ve öğretim etkinlikleriyle sınırlandırılmayabilir. Aileler sürecin içerisine daha fazla katılarak değerler eğitiminin tamamlayıcısı rolünü üstlenebilir. Örtük programın aile kaynaklı sınırlılığı ortadan kaldırılabilir.
- Değer eğitiminde okul aile işbirliğine daha fazla önem verilebilir ve ortak çalışmalar yürütülebilir. Buna yönelik örnek etkinlik planları yapılabilir.
- Değer eğitiminde informal öğrenmelere önem verilebilir. Ailenin ve çevrenin informal öğrenmeler üzerindeki etkisi dikkate alınarak bu konuda gerekli çalışmalar yürütülebilir. Aileler ve öğretmenler çocuklara rol model olabilir.
- Maddi ve çevresel imkânsızlıklar ortadan kaldırılarak örtük program uygulamalarına daha fazla ağırlık verilebilir. Bu konuda okul idarecileri, öğretmenler, veliler ve gönüllüler iş birliği yapabilir.
- Değerler eğitiminde öğretmenlerin örtük programı tercih etmeleri okul idarelerince teşvik edilebilir.

- Öğrenilen değerler örtük program uygulamalarıyla yaşama aktarılabilir. Değer eğitimlerinde yaşantı odaklı ve aktif öğrenmelere ağırlık verilebilir. Aktif öğrenmeler aracılığıyla değer eğitimleri sağlanabilir ve çocuklar eğitimin her anında bulundurulabilir. Yaşantı temelli öğretim metotları uygulanarak öğrencilerin değer kazanımları pekiştirilebilir. Gezilere, törenlere, programlara, kitap okuma etkinliklerine ve oyunlara ağırlık verilebilir. Öğrencilerin birbirleriyle olan etkileşimlerini artıran etkinlikler yapılabilir.
- Değer eğitim süresinde baskıdan ve zaman sınırlamasından uzak durulabilir. Okul ve sınıf ortamları örtük öğrenmelere imkân sağlayan ve değer kazanımlarını artıran düzende ve donanımda olabilir.

5.3.2. İleride Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

Değerler eğitime ve örtük program ilişkisine yönelik ileride yapılacak çalışmalarla ilgili şu önerilerde bulunulabilir:

- Öğretmenlerin mesleğe hazırlandıkları öğretmen yetiştirme programlarında değer eğitimi ve örtük program ilişkisine yönelik öğretmen adaylarıyla çalışmalar yürütülebilir.
- Değerler eğitiminde örtük programın etkisinin incelendiği uygulamalı araştırmalar gerçekleştirilebilir.
- Değerler eğitiminde informal öğrenmelerin etkisine yönelik Sosyal Bilgiler dersi haricinde farklı derslerdeki durumu ele alan araştırmalar tasarlanabilir.

6. KAYNAKLAR

- Ahola, S. (2000). Hidden Curriculum in Higher Education: Something to fear for or comply to? *Paper presented at the Innovations in Higher Education 2000*. Helsinki.
- Akbaş, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. *Yayımlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- Akbaş, O. (2007). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (s. 673-695). İstanbul: DEM Yayınları.
- Akman, Ö., Kılıç Çarşanbalı, Ç., & Alagöz, B. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitiminde örtük programa yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Eğitim Dergisi*, 18(1), 701-720.
- Akpınar, B., & Özdaş, F. (2013). İlköğretimde değer eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri: nitel bir analiz. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 105-113.
- Aktepe, V. (2009). Öğrencilerde İyilik Yapma Bilincini Yerleştirmede Kullanılacak Metotlar ve Öneriler. *Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü*. Elazığ.
- Aktepe, V. (2019). *Özel öğretim yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aktepe, V., Keser, H., & Şeref, Ş. (2020). Sınıf öğretmenlerinin perspektifinden değerler ve değerler eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(4). <https://doi.org/10.32709/akusosbil.781857>
- Aktepe, V., Meydan, A., & Durmaz, A. (2015). Okul ortamında kazandırılması hedeflenen değerlere yönelik öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 113-131.
- Aslan, S. (2016). Sınıf öğretmenlerinin eğitim inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1453-1468.
- Bacanlı, H. (1999). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balcı, F., & Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değerler eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195-213.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. Doi: 10.31592/aeusbed.598299

- Baş, K., Taşkıran, C., & Bulut, B. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6, 75-84.
- Başar, M. (2011). Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Yönetiminde Örtük Program. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul*.
- Başcı Namlı, Z. (2017). Sınıf öğretmenlerinin perspektifinden değerler eğitiminin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 343-367.
- Baydar, P. (2009). İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Soruların Değerlendirilmesi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana*.
- Bayırlı, H., Doruk, O., & Tüfekci, A. (2020). Öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 865-894.
- Berkant, H., Efendioğlu, A., & Sürmeli, Z. (2014). Değerler eğitimine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türk veya Türk Dilleri, Edebiyatı ve Tarihi Dergisi*, 9(5), 427-440.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Örnekleme yöntemleri evren*. <http://cv.ankara.edu.tr>. adresinden alınmıştır.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve türkiye'de uygulamaya bir bakış. *Uluslararası Türk veya Türk Dilleri, Edebiyatı ve Tarihi Dergisi*, 9(2), 429-436.
- Cohen, L., & Manion, L. (2000). *Research methods in education*. London: Routledge.
- Creswell, J. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Çev.:M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed method approaches*. Sage Publications. Sage Yayınları, Thousand Oaks.
- Çakar, C., & Selvi, K. (2019). Örtük Program Kavramının Tanımı, Kapsamı ve Unsurları. *Bildiri*, 259-261. Türkiye.
- Çanak, S. (2019). Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Dersinde Öğrencilere Demokratik Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Görüşü. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat*.
- Çengelci, T. (2013). Sosyal bilgiler dersinde yararlanılan toplumsal ve kültürel kaynakların belirlenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(43), 219-236.
- Çetinbaş, E. (2015). Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Yeterliliklerinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya*.
- Demircioğlu, E., & Demircioğlu, İ. (2014). Türk Dünyası Bilgileri ve Değerler Eğitimi. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*.
- Dilmaç, B. (2007). Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya*.

- Doğan, İ. (2007). *Sosyoloji kuramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2013). *Türk eğitim sisteminde değer sorunu*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Doğanay, A. (2006). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğanay, A., & Sarı, M. (2004). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine temel demokratik değerlerin kazandırılma düzeyi ve bu değerlerin kazandırılması sürecinde açık ve örtük programın etkilerinin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 39(39), 356-383.
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Erbaş, A. (2020). Değerler Eğitimi Üzerine Bir Araştırma: Beklentiler, Uygulamalar ve Öneriler. *Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, 15-259.
- Erdem, A. (2003). Üniversite kültüründe önemli unsur: Değerler. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Fichter, J. (1974). *Sociology*. Barcelona: Herder Editorial.
- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme*. Pegem Akademi.
- Gair, M., & Mullins, G. (2001). *Hiding in plain sight: The hidden curriculum in higher education*. New York: Ruthledge.
- Gökçe, D. E. (2021). Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Değer Öğretimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale*.
- Gömleksiz, M. N. (2007). Lise Öğrencilerinin Toplumsal Değerlere İlişkin Tutumları: Elazığ Örneği. *Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları*.
- Gözel, Ü. (2018). Hayat Bilgisi Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın*.
- Gül, R. (2013). Bir Değer Eğitimi Olarak İlköğretim Döneminde Doğruluk Eğitimi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum*.
- Gündüz, M. (2014). İlköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde "Sorumluluk" Değerinin Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımı İle Öğretilmesinin Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- Güvenç, B. (2011). *İnsan ve toplum*. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Hancı, B., Karaduman, H., & Çengelci, T. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.

- Hatay Uçar, F. (2019). İlkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay.*
- Jackson, P. (1968). *Life in classrooms*. New York.
- Jhonson, B., & Christensen, L. (2000). *Educational research quantitative, qualitative, and mixed approaches*. ABD: SAGE Publications.
- Kalaycı, N., & Güneş, E. (2014). Resmi programdaki örtük mesajların öğrencilerin özgürlük değerine ilişkin algıları üzerindeki etkisinin belirlenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(1), 17-34.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145.
- Kavgaoğlu, D., & Fer, S. (2020). Örtük program, resmi program ve okul dışı etmenlerin değerleri kazandırma etkililiğinin incelenmesi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 404-420. <https://doi.org/10.17336/igusbd.450338>
- Kaymakcan, R., & Meydan, H. (2020). *Ahlak, değerler ve eğitimi*. Dem Yayınları.
- Keskin, Y. (2016). *Değerlere genel bir bakış: Tanımı, özellikleri, işlevi ve sınıflandırılması*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kılcan, B. (2009). İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.*
- Kumbasar, E. (2011). Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.*
- Kurt, Ö. (2019). 6-10 Yaş Çocuk Öykü Kitaplarının MEB 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Bulunan Değerler Yönünden İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.*
- Kuş, D. (2009). İlköğretim Programlarının, Örtük Programın ve Okul Dışı Etmenlerin Değerleri Kazandırma Etkililiğinin 8. Sınıf İlköğretim Öğrencilerinin ve Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.*
- Leonard, C. (2002). Quality Of School Life And Attendance In Primary Schools. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Australia, University of Newcastle.*
- MEB. (1973). *Milli Eğitim Temel Kanunu*. <http://www.meb.gov.tr/mevzuat/> adresinden alınmıştır.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Mariani, L. (1999). Probing The Hidden Curriculum: Teachers' Students' Beliefs and Attitudes, Paper Given at the British Council, National Conference for Palermo, 18-20 March 1999.

- Merriam, S. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass Publications.
- Oflar, Y. (2017). Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminden beklentilerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1, 80-90.
- Okumuş, E. (2010). Toplum ve ahlak eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 28-32.
- Özdaş, F. (2013). İlköğretimde değer eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri: Nitel bir analiz. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 105-113.
- Özdemir, C. (2021). Hayat Bilgisi Dersinde Yer Alan Sorumluluk Değeri ve İşbirliği Becerisinin Kazandırılmasında Uzman Mantosu Yaklaşımının Etkisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özkan, Z. S. (2017). Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin ve Görsellerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Ordu*. <http://earsiv.odu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11489/277>
- Özleşmiş, N. (2019). İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Kapsamındaki Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul*.
- Özyurt, M. (2015). İlkokul Üçüncü ve Dördüncü Sınıf Değer Eğitimi Programının Geliştirilmesinde Okul Temelli Yaklaşımın Etkililiğinin Değerlendirilmesi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep*.
- Peshkin, A. (1992). *The relationship between culture and curriculum: A many fitting thing*. New York: Macmillan.
- Posner, G. (1994). *Analyzing the curriculum*. New York: McGraw-Hill.
- Raths, L.E., Harmin, M., & Simon, S.B. (1978). *Values and teaching: Working with values in the classroom*. Columbus, OH: Charles Merrill.
- Sağlam, E., & Genç, S. (2015). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür ve Eğitim Dergisi*, 4(4), 1708-1728.
- Sarı, M. (2007). Demokratik Değerlerin Kazanım Sürecinde Örtük Program. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana*. <https://tez.yok.gov.tr>
- Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem.
- Serhatlıoğlu, B. (2012). Sosyal Becerilerin Kazanımı Sürecinde Örtük Programın İşlevi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ*.

- Sözbilir, M. (2009). *Nitel veri analizi*. <https://fenitay.files.wordpress.com>. adresinden alınmıştır.
- Şen, Ü. (2007). Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Araştırma. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- Tahiroğlu, M. (2012). Değerler eğitiminin ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin trafik kurallarına yönelik tutumlarına etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 123-136.
- Taşpınar, M. (2009). Eğitimde Örtük Program Ve Değerler Eğitimi. *I.Ulusal İyilik Sempozyumu (20-21 Haziran) Bildiri Kitabı*, (s. 25-30).
- TDK, T. (2011). Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu.
- Tekindal, S. (2021). *Nicel, nitel, karma yöntem araştırma desenleri ve istatistik*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Tezcan, M. (2003). Gizli müfredat, eğitim sosyolojisi açısından bir kavram çözümlemesi. *Türk Eğitim Dergisi*, 1(1), 53-59.
- Thornberg, R. (2008). The Lack Of Professional Knowledge İn Values Education. Teaching and Teacher Education. 1791-1798.
- Tokdemir, M. (2007). Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değer Eğitimi Üzerine Görüşleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon*.
- Tuncel, İ. (2008). Duyuşsal özelliklerin gelişimi açısından örtük program. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(20), 26-38.
- Turan , R., & Ulusoy, K. (2014). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tüik. (2022). <https://www.tuik.gov.tr>.
- Türedi, H. (2008). Örtük Programın Eğitimde Yeri ve Önemi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya*.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek bir nitel araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Veugelers, W. (2000). Different ways of teaching values. *Educational Review*, 52(1), 37-46.
- Wren, D. (1999). School Culture: Exploring the Hidden Curriculum, Adolescence.
- Yangın, S., & Dindar, H. (2010). İlköğretim okullarında örtük programın varlığına ilişkin bir araştırma. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 1017-1038.

- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türk Bilimi Araştırmalar Dergisi*, 19, 499-522.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (1999). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, B. (2015). Sınıf Öğretmenlerinin Örtük Program Kavramına İlişkin Algıları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas*.
- Yıldırım, K. (2009). Values education experiences of turkish class teachers. *Eurasian Journal Of Educational Research*, 35, 165-184.
- Yıldız, M. (2012). Öğretmen Adaylarının Benlik Saygısı ve Kişilik Özelliklerinin Sahip Oldukları Değerler Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya*.
- Yüksel, S. (2002). Örtük program. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 21(126), 31-37.
- Yılmaz, F. (2021). Karakter eğitimi ve karakter eğitimi programları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(1), 234-257.

EKLER

Ek-1 Yozgat İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

Ek-2 Yozgat Bozok Üniversitesi Etik Komisyonu Onayı

Ek-3 Katılımcı Bilgilendirilmiş Gönüllü Onay Formu

Ek-4 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Ek-1 Yozgat İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

T.C.
YOZGAT VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-55005497-20-72340546
Konu : Araştırma İzni
(Lokman TEKİN)

15/03/2023

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) Millî Eğitim Bakanlığının 21/01/2020 tarihli ve 1563890 sayılı Araştırma Uygulama İzinleri 2020/2 Nolu Genelgesi.
b) Yozgat Bozok Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 10.03.2023 tarihli ve E-68447441-199-131180 (72185857) sayılı yazısı.

Bozok Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sınıf Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Lokman TEKİN'in, Dr. Öğr. Üyesi Uğur GEZER danışmanlığında yürüttüğü "İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkisinin Sınıf Öğretmenleri Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi" başlıklı bilimsel çalışmalarını ilimiz Kadışehri ilçesindeki resmi ilkokullarda uygulayabilmesi isteğine ait ilgi (b) yazı ve ekleri ilişikte sunulmuştur.

Söz konusu araştırmanın, gönüllülük esasına dayanmak koşuluyla ilgi (a) Genelgeye, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına, Millî Eğitim Temel Kanununa ve Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına aykırılık teşkil etmeyecek ve eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde; 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Kadışehri ilçesindeki resmi ilkokullarda uygulanmasında herhangi bir sakınca bulunmamakta olup, Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Yusuf YAZICI
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR
15/03/2023

Adnan KAYIK
Vali V.

Ekler:

- 1-Kontrol Çizelgesi (1 Sayfa)
2-İlgi (b) yazı ekleri (16 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Yeni Valilik Binası İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü (AR-GE)
Telefon No : 0 (354) 280 66 78
E-Posta: arge66@meh.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: E.YILDIZ
Unvan: Teknisyen
İnternet Adresi: yozgat.meb.gov.tr
Faks: 0 (354) 280 66 69

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://www.sorgu.meb.gov.tr> adresinden: a25a-9f2d-3283-ad72-3a4b kodu ile doğrulanabilir.

Ek-2 Yozgat Bozok Üniversitesi Etik Komisyonu Onayı

T.C. YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU BAŞVURU DEĞERLENDİRME FORMU

BAŞVURU BİLGİLERİ	ARAŞTIRMANIN ADI	İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Değer Eğitiminde Örtük Programın Etikinin Sınıf Öğretmenleri Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi
	ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	☐ Anket/Ölçek/Skala Çalışması ☐ Gözlemsel Çalışma ☒ Niteliksel Çalışma ☐ Diğer
	GELEN EVRAK SAYISI ve TARİHİ	E-14415064-900-117050 sayılı yazı
	YÜRÜTÜCÜ/DANIŞMAN (Unvan, Ad-Soyad, Kurum, Bölüm)	Dr. Öğr. Üyesi Uğur GEZER Yozgat Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi
	YÜRÜTÜCÜ (Unvan, Ad-Soyad, Kurum, Bölüm)	Lokman TEKİN Kadışehri İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
ARAŞTIRMACILAR (Unvan, Ad-Soyad, Kurum, Bölüm)		

KARAR BİLGİLERİ	KARAR NO:01/11	TARİH: 25.01.2023
	Yukarıda bilgileri verilen Etik Komisyonu başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş çalışmanın başvuru dosyasında belirtilen merkezlerde gerçekleştirilmesinde etik sakınca <u>bulunmadığına</u> karar verilmiştir.	
	Değerlendirme Sonucu	
	☒ Uygun	☐ Düzeltme gereklidir (Açıklayınız)
	☐ Düzeltmeleri görmek istiyoruz	☐ Düzeltmeleri görmemize gerek yok
☐ Uygun değildir (Açıklayınız)		
Açıklama		

CALIŞMA ESASI	Yozgat Bozok Üniversitesi Etik Komisyonu Yönergesi
---------------	--

ETİK KOMİSYONU ÜYELERİ

Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM Etik Komisyonu Başkanı Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi	
Dr. Öğr. Üyesi SİNEM TADILAK Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Selahattin YAKUT İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Öğr. Gör. Güldal DOLU Sorgun Meslek Yüksekokulu Öğretim Elemanı	Dr. Öğr. Üyesi İpek ÖZBAY Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi (Görevli-İzinli)
Dr. Öğr. Üyesi Nursel ÜSTÜNDAĞ ÖCAL Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğretim Üyesi (İzinli)	

Ek-3 Katılımcı Bilgilendirilmiş Gönüllü Onay Formu

KATILIMCILAR İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Sizi, Dr. Öğr. Üyesi Uğur GEZER ile Öğretmen Lokman TEKİN tarafından yürütülen "İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkisinin Sınıf Öğretmenleri Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi" başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahipsiniz. Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katıldığınız için size bir ödeme yapılmayacaktır. Çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

***Bozok Üniversitesi Etik Komisyon İzni Alındıktan Sonra Doldurularak Kullanılacaktır.**

Araştırmanın Amacı	Araştırmanın amacı, ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin eğitiminde örtük programın etkisinin sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelenmesidir.
Araştırmanın Yöntemi	Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına göre desenlenmiştir.
Araştırmanın Öngörülen Süresi (Başlama ve Bitiş Tarihi)	20.01.2023 - 01.12.2023
Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı	10
Araştırmanın Yapılacağı Yerler	Yozgat ve bağlı ilçeler
Görüntü ve/veya Ses Kaydı Alınacak mı?	☒ Evet ☐ Hayır

***Tablo Katılımcıların Anlayabileceği Biçimde, Akademik Dil Kullanılmadan Yazılacaktır.**

KATILIMCI BEYANI

Yukarıda amacı ve içeriği belirtilen bu araştırma ile ilgili bilgiler tarafıma aktarıldı. Bu bilgilerden sonra araştırmaya katılımcı olarak davet edildim. Bu çalışmaya katılmayı kabul ettiğim takdirde gerek araştırma yürütülürken gerekse yayımlandığında kimliğimin gizli tutulacağı konusunda güvence aldım. Bana ait verilerin kullanımına izin veriyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin dikkatle korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi. Araştırmanın yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden çekilebilirim. Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana herhangi bir ödeme yapılamayacaktır. Araştırma ile ilgili bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Bu çalışmaya hiçbir baskı altında kalmadan kendi bireysel onayım ile katılıyorum. İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

***Araştırma Yürütücüsü (Tez Çalışmalarında Danışman Tarafından İmzalanacaktır.)**

Adı ve Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Uğur GEZER	Tarih ve İmza
Adres ve telefonu	Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,	26.12.2022

Katılımcı

Adı ve Soyadı		Tarih ve İmza
Adres ve telefonu		

Velayet veya Vesayet Altındaki Katılımcılar İçin Veli/Vasi

Adı ve Soyadı		Tarih ve İmza
Adres ve telefonu		

Ek-4 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Araştırma Konusu: İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Değer Eğitiminde Örtük Programın Etkisinin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi.

SORULAR

Sınıf öğretmenlerinin;

- Değer kavramına ve kök değerlere ilişkin görüşleri nelerdir?
- Değerlerin öğretilmesinde tercih ettikleri etkinliklere ilişkin görüşleri nelerdir?
 - ✓ Sınıflarınızda kullandığınız bir etkinlik örneğini paylaşır mısınız?
- Değer eğitiminde informal öğrenmelere ilişkin görüşleri nelerdir?
 - ✓ Formal ve informal öğrenmelere ilişkin tanımlarınız nelerdir?
- Değer eğitiminde örtük programın etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?
 - ✓ Örtük programa ilişkin tanımlarınız nelerdir?
 - ✓ Derslerinizde örtük programı kullanıyor musunuz?
 - ✓ Değer eğitiminde örtük programı kullandıysanız etkileri hakkında neler düşünüyorsunuz?
- Değer eğitiminde örtük program bağlamında yaşadıkları sorunlar nelerdir?
- İlkokul Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir değer eğitimi için önerileri nelerdir?
- Etkili bir değer öğretimi için bu derste yapılması gerekli etkinlik ve uygulamalar neler olmalıdır?

**T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**